

LITURGIKA

pro střední školy.

Vzdělal

Alois Hrudíčka,

děkan a farář v Telči, dříve profesor náboženství
a c. k. okresní dozorce škol v Brně.

Třetí opravené vydání.

V BRNĚ, 1898.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Cena 70 kr. r. č.

V knihtiskárně benediktinů v Brně

jest na skladě:

Stručná katolická Dogmatika. Pro vyšší učebné ústavy a vzdělance vůbec. Sestavil Jos. Barták, kand. dokt. bohovéd., zám. kaplan v Cholticích. Schválena nejđ. bisk. ordinariaty Brněnským a Budějovickým a vys. cí. král. ministerstvem vyučování zavedena za učební knihu na cí. král. česk. gymnasiu v Brně. Stran 152. Cena 1 zl. 20 kr.

Compendium Historiæ ecclesiasticæ. In usum Clericorum Seminarii Brunensis concinnavit Dr. Franciscus Zeibert, Praelatus Archidiaconus Ecclesiæ Cathedr. Brunensis, prof. hist. eccl. et. juris canon. em. Editio altera. Cum approbatione Reverendissimi Ordinarius Brunensis. Cena 5 zl.

Plesy duchovní. Kostelní zpěvník pro čtyři smíšené hlasy, hlavně ku potřebám studující mládeže škol středních. Uspořádal Ludvík Holain, studijní prefekt kn. arcib. semináře Kroměřížského. (Vydání s notami.) Celá tato dosti objemná kniha, 30 archů, prodává se již vázaná za 1 zl. 50 kr.

Ambrož Vilém, Pestré kvítí. Básně. Stran 122. Cena 50 kr.

— *Nebeský vůdce.* Básně. Stran 40. Cena 60 kr.

Doss Adolf P., Myšlenky a rady. Katol. křesťanům, zvláště jinochům, na uváženou. Přeložil Dr. Tomáš Korec. II díly. Stran 630. Cena 2 zl.

Grydl Fr., Obřady církve katolické. Str. 416. Cena 1 zl.

Z toho výňatek: *Svatý týden.* Stran 162. Cena 45 kr.

Ježek J., Z dějin křesťanství mezi Slovany. Díl I. Slované jižní. Stran 538. Cena 1 zl. 50 kr.

Kyzlink Fr. Dr., Z cest po Svaté zemi. Stran 150. Cena 40 kr.

LITURGIKA

PRO STŘEDNÍ ŠKOLY.

Vzdělal

Alois Hradička,

děkan a farář v Telči, druhy professor náboženství a c. k. okresní dozorce
škol v Brně.

Třetí opravené vydání.

V BRNĚ, 1898.

Tiskem a nákladem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských.

První vydání schváleno od nejd. konsistoře Brněnské ddto. 17. ledna
r. 1884 č. 209.

Druhé vydání schváleno od nejd. bisk. konsistoře Brněnské ddto. 12. srpna
r. 1892 č. 3423.

Třetí vydání schváleno od nejd. bisk. konsistoře Brněnské ddto. 12. května
r. 1898 č. 1924.

Předmluva k I. vydání.

Vydávaje na světlo „Liturgiku pro školy střední“ domnívám se, že nepřijde kniha ta nevhod ctěným pp. kolegům na školách těchto vyučujícím.

Snažil jsem se zachovati střed mezi knihou příliš obsáhlou, jako jest Frenclova, — a příliš stručnou, jako jest překlad liturgiky Fischerovi, přece však nic podstatného nevynechávaje. — Rozvrh látky, kterýž jsem volil, logickou souvislostí se mi zamlouvá.

Části méně důležité jsou tištěny písmem ležatým, a mohou po zdání učitelově snadno se vypustiti.

Jest to první liturgika pro střední školy vydaná na Moravě, a já poroučejí dílo to laskavému posouzení ctěných pp. kolegů, prosím o rady a pokyny na zlepšení vad, bez nichž zajisté nebude.

V BRNĚ, dne 1. března 1884.

Alois Hrudtčka.

Předmluva k II. vydání.

„Liturgiku pro školy střední,“ schválenou ode všech nejdůstojnějších ordinariátů českomoravských i vys. ministerstvem osvěty a vyučování (vynesením z r. 1884. pod č. 10.000), zavedli mnozí dpp. učitelé náboženství na ústavech středních, tak že vydání její první co nevidět bude rozebráno.

Odhodlal jsem se tudíž vydati touž učebnici po druhé, použiv vděčně závažných pokynův a rad, směřujících ku zlepšení knihy té.

Ač postup a rozvrh, jež kritika uznala správným a příhodným, celkem se nezměnil, přece i změny a doplňky menší, ve 2. tomto vydání se objevující, poslouží, doufám, ku snadnějšímu a úspěšnějšímu použití „Liturgiky“ a k tomu přispějí, aby hluboký smysl a význam velebné liturgie naší vnikl mládeži studující do vrstev vzdělanstva našeho, čehož si co nejtoužebněji přáti dlužno.

V TELČI, na den sv. Anny r. 1892.

Spisovatel.

Předmluva k III. vydání.

Druhé vydání „Liturgiky“, schválené od nejd. bisk. konsistoře Brněnské ddt. 12. srpna r. 1892. pod č. 3423. a od vys. ministerstva osvěty a vyučování ddt. 5. června r. 1893. pod č. 11.100, rozebráno.

Spisovatel byv o to požádán odvažuje se tudíž vydati „Liturgiku“ po třetí a to na četných místech vhodně opravenou a přeje jí v zájmu náboženského ducha mládeže naší hojného rozšíření.

V TELČI, dne 1. května r. 1898.

Spisovatel.

Úvod.

§ 1. Pojem, původ, a potřeba liturgiky.

Katolická liturgika¹⁾ jest soustavně uspořádané vypsání a vysvětlení katolické liturgie.

Liturgii pak katolickou rozumíme posvátné obřady svaté církve katolické a vše, co k nim přísluší.

Obřadem (ritus, caeremonia) míní se výkon, kterýmž vnitřní náboženské smýšlení, jmenovitě pak úcta Bohu povinná, přiměřeně se projevuje.

Bůh sám vstúpil v srdce lidské cit, jenž pobádá člověka, aby vnitřní náboženské smýšlení, — svou na Bohu závislost a povinnost Její ctíti a velebiti, Jeho prositi, Jemu děkovati a s Ním se smířovati, — způsobem příhodným na jevo dával.

Proto také u všech národův a za všech věků nacházíme obřady bohoslužebné či liturgii.

Ve Starém Zákoně pak Bůh skrze Mojžíše dopodrobna určil, od koho, jak, kde a kdy Jemu obětováno a slouženo býti má: Bůh dal národu svému vyvolenému zvláštní zákony liturgické či obřadné, jež byly nástinem a přípravou k liturgii či bohoslužbě novozákonní.

Kristus Pán zařídív v plnosti času církev svou, zařídil v ní i podstatu bohoslužby novozákonní mnohem dokonalejší nad bohoslužbu starozákonní; On ustanovil totiž nekrvavou obět a svátosti. Mimo to dal i apoštolům svým a řádným nástupcům jejich plnomocenství, aby zařizovali i jiné posvátné výkony dle duchovní potřeby a ku prospěchu věřících.

¹⁾ Slovo to odvozuje se z řeckého λειτουργία, služba veřejná, pro lid konaná.

Obět, sv. svátosti a posvátné výkony od církve ustanovené činí tedy podstatu liturgie katolické, jížto katolický křesťan má se přiúčastňovati, aby vyhověl účelu, za kterýmž stvořil Bůh člověka, aby totiž Boha nejen poznával a miloval, nýbrž aby Jej ctil a Jemu se klaněl i sloužil, a tak spásu svoji zabezpečoval.

K tomu právě napomáhá katolická liturgika, popisující a vysvětlující všechny výkony bohoslužebné a co k nim přísluší, spolu pak i poskytující návod, jak křesťan pravou věrou ozvícený s duchovním prospěchem vlastním i ku vzdělání jiných těmto výkonům bohoslužebným má obcovati.

§ 2. Rozvrh liturgiky.

Liturgiku katolickou případně rozvrhnouti lze na dvě části, z nichž

I. část (liturgika všeobecná) jedná o tom, čeho k liturgii třeba, a to:

1. o liturgických osobách;
2. " " místech;
3. " " věcech a
4. " " dobách;

II. pak část (liturgika zvláštní) o liturgii či bohoslužbě samé jedná, a to:

1. o oběti novozákonní (mši sv.);
 2. o svátostech;
 3. o svátostinách a
 4. o církevních modlitbách a pobožnostech.
-

Část první.

Liturgika všeobecná,

čili o tom, čeho třeba k bohoslužbě katolické.

K bohoslužbě vůbec, a tudíž i ku katolické třeba jest: I. liturgických osob; II. míst; III. věcí a IV. dob.

I. O liturgických osobách.

§ 3. O liturgických osobách vůbec.

Liturgické výkony v církvi katolické konati oprávnění jsou duchovní řádně k tomu ustanovení.

Ve Starém Zákoně původně prvorozenci zastávali úřad kněžský, a tudíž i bohoslužebné výkony ve svých rodinách, za svoje světence se modlíce a obětující. Byliť takto prostředníky mezi Bohem a lidem.

Později vyvolil si k tomu Hospodin pokolení Levi, ve kterém se důstojnost a moc kněžská způsobem dědičným udržovala.

V Zákoně Novém ustanovil Pán zvláštní stav, jenž nikoli řádem dědičným, nýbrž svěcením udržuje a na jiné přenáší důstojnost a moc kněžskou i milost k vykonávání jí potřebnou. Konáť stav ten trojí úřad Kristův: kněžský, učitelský a pastýřský ku blahu a spíše člověčenstva.

Základem čili hlavou kněžstva novozákonního ustanovil Pán sv. Petra a jeho řádné nástupce, papeže (summus pontifex, papa). Apoštoly pak a řádné nástupce jejich splnomocnil, aby ve spojení s nejvyšší hlavou vykonávali onen trojí úřad. Spolu pak oprávnil je slovy: „Jako mne poslal Otec, i já posílám vás“ Jan 10., aby si volili a ustanovovali zase jiné buď s touž mocí, kterou sami měli (biskupové — episcopi), aneb i s menší mocí duchovní (kněží presbyteri, — jáhnové, diaconi, — podjáhnové, subdiaconi).

Jeden z těch tří úřadů svěřených, od Krista Pána apoštolům a nástupcům jejich, úřad totiž kněžský, obstaruje moc a právo konati liturgii či bohoslužbu katolickou, to jest: obětovati, sv. svátostmi přisluhovati, světití a žehnati, za lid věřící se modlití; slovem: býti prostředníky mezi Bohem a lidem.

§ 4. Ústava církve.

Nejvyšší viditelnou hlavou církve, náměstkem Kristovým, nejvyšším knězem, učitelem a pastýřem jest papež římský (Sv. Otec; nyní od r. 1878. Lev XIII., 262. nástupce sv. Petra).

Jakožto rádcové jemu jsou po boku kardinálové (cardinales) v různé sbory rozdělení. Bývá jich pravidelně 70 (trojt důstojnosti: biskupské, kněžské a jáhenské). Většinou sídlí v Římě.

Duchovní správu jednotlivých dílů církve (diecése) vedou biskupové.¹⁾ První biskup v zemi zve se arcibiskupem či metropolitou (biskup hlavního města). Biskupové mimo výkony kněží ještě birmují, na kněze světí a je ve správě duchovní ustanovují, světí chrámy, oltáře, zvony, oleje a nádoby bohoslužebné.

V záležitostech církevních jsou jim po ruce sbory poradní, konsistoře (consistorium), složené většinou z kanovníků (canonici), jichžto sbor zve se kapitula (capitulum).

Duchovní správu v jednotlivých osadách církevních (farnostech) vykonávají faráři (parochi) se svými duchovními spolupracovníky, kaplany (capellani, cooperatores), obět mše sv. konající, sv. svátostmi (vyjma birmování a svěcení kněžstva) přisluhující, světíce, žehnající a věřící vyučující.

Více farností činí dekanát (vikariát), nad nímž jakožto zřízenec biskupův ustanoven jest děkan či vikář. V některých diecéstech několik dekanátů činí arcikněžství (archipresbyterat), nad nímž ustanoven jest arcikněz (archipresbyter).

Jáhny ustanovení od apoštolů ku kázání, křtění a ku správě chudobinství, jež od nejdávnejších dob řídila církev, později i jiná ještě práva obdrželi. Mají nyní povinnost a právo biskupům a kněžím při službách Božích přisluhovati, kázati, křtíti a nejvyšší Svátost oltářní věřícím s povolením kněží podávati.

K menším přísluhám bohoslužebným oprávnění jsou podjáhnové.

Mnozí kněží zvláště nebo výhradně ustanoveni jsou k vykonávání úřadu učitelského (catechetického) na ústavech církevních neboli státních.

¹⁾ Jsou též biskupové, kteří nemají vlastní diecése a toliko jiným biskupům v úřadě vypomáhají; zovou se biskupové světití.

Osoby, které spravují se třemi radami evangelickými, žijí pospolu v kláštorech (monasteria) dle jistého pravidla, řádu či řehole (regula), činí stav řeholní, spolu i různé úřady a výkony církevní zastávající. (U nás jsou to obzvláště řádové: Svatého Benedikta, Bernarda, Norberta, Františka Ser., Dominika a j.)

II. O liturgických místech.

K místům liturgickým, t. j. k takovým, na kterých církev pravidelně koná bohoslužebné výkony své, především náležejí: 1. křesťanské chrámy a kaple; 2. křesťanské hřbitovy.

§ 5. O chrámech za dob předkřesťanských.

Od jakživa lidé chtějíce Bohu sloužiti vnějšími výkony potřebovali k tomu samozřejmě zvláštních míst, kteráž k účelu tomu příhodně zařizovali a z úcty k Bohu všemožně zdobili.

Bylat to za nejstarších dob jmenovitě místa na výšinách, v lesích a hájích položená, kdežto se rádi lidé scházivali k bohoslužbě, obětujíce a společné modlitby k nebesům vysílající.

U národa vyvoleného místem bohoslužebným byl především svatý stánek, z rozkazu Božího zřízený a ve tři části (předšíň, svatyně, velesvatyně) rozdělený. Když později národ israelský uvázal se v držení země zaslíbené a Jerusálém stal se náboženským střediskem jeho, zbudoval král Šalomoun na hoře Morii, na níž druhdy Abraham ochoten byl obětovati Bohu syna svého Isáka, podle rozměru svatého stánku velikolepý chrám.¹⁾

Jediný tento chrám národa israelského případně zobrazoval víru v jediného pravého Boha, kdežto pohanské mnohobohství spolu též budovalo mnoho chrámů lichým bohům svým.

Chrást Jerusálémský zbořen byl od krále Nabuchodonosora (roku 588. př. Kr.). Po ukončení zajetí babylonského zbožný Zorobabel postaral se o zbudování nového chrámu na ssutinách starého (roku 516.). Konečně pak Herodes, příjmím Veliký, obnovil a rozšířil v rozměrech velkotvárných chrám tento, jenž však roku 70. po Kr. od Římanů byv ztroskotán, nikdy již přes opětované snahy (lichomessiáše Bar-Kochby a cis. Juliana odpadlíka) obnoven nebyl. Nyní na místě chrámu stojí mešita turecká (Omarova).

¹⁾ Slovo „chrám“ značí tolik co příbytek (Boží).

§ 6. O chrámech křesťanských.

Chrám Jerusalemský ustoupil chrámům křesťanským, jakož všecka bohoslužba starozákonní, naplnivši přípravný úkol svůj, musila ustoupiti bohoslužbě novozákonní.

Prvotním chrámem křesťanským čili místem obětním bylo zajisté večeřadlo na hoře Sionské v Jerusalemě, kdežto Pán u přítomnosti apoštolů svých vykonal a ustanovil nekrvavou oběť novozákonní.

Po rozkazu Páně apoštolové a první jejich nástupcové shromažďovali se ku konání oběti té („lámání chleba“) z počátku v domech soukromých. Křesťané Jerusalemské ku společným modlitbám též chrámu Jerusalemského, pokud ještě stál, používali.

Dům anebo místo, kde jednou již konána byla sv. oběť novozákonní, všim právem pokládali první křesťané za místo posvátné, jehož k účelům všedním již neužívalo.

Jakmile se rozmnožil počet křesťanů, stavěly se i zvláštní budovy, výhradně ustanovené k vykonávání služeb Božích a ke shromažďování se věřících. Budovy ty byly však při vypuklých pronásledováních církve Kristovy namnoze pobořeny a křesťané byli nuceni služby Boží konati skrytě: v dobách těch používali za místa bohoslužebná podzemních skrýší, slují a jeskyn; jmenovitě pak v Římě, v Neapoli, v Syrakusách scházeli se v t. zv. katakombách.¹⁾ (Jsoutě to rozsáhlé podzemní prostory, jichž původním účelem bylo sloužiti za pohřebiště křesťanům.)

Tu na hrobkách svatých mučovníků konali své schůze náboženské, oběť mše sv. Bohu přinášeli, sv. svátostmi se sílili, společně se modlili a předčítáním životů sv. mučovníků ve stálosti u víře se utvrzovali.

Nabyvše řízením Božím konečně svobody náboženské za císaře Konstantina Vel. (r. 313.), opustili křesťané katakomby, budovali si větší a úpravnější chrámy, místa totiž ku konání veřejné bohoslužby novozákonní a ke shromažďování věřících ustanovená a upravená.

Jmenovali pak chrámy své obyčejně a rádi domy Božími (domus Dei — po řecku κυριακή — z čehož slovy církev,²⁾ něm. „Kirche“ se odvozuje), jelikož chrám křesťanský v pravdě jest příbytkem Božím mezi lidmi, vyplněním toho, co nastíněno bylo stánkem a chrámem israelským, spolu pak i nástinem příbytku Božího v nebesích.

¹⁾ Nejzajímavější a pro děje církevní nejpamětelnější jsou katakomby římské. (Sv. Kallista, sv. Anežky a j.)

²⁾ Slovo církev druhdy i v našem jazyku znamenalo a u některých Slovanů až posud znamená kostel.

Slovo „kostel“ z lat. *castellum* (tvrz) se odvozuje, jelikož bývali chrámové za některých dob i opevňováni proti nájezdům suterýpých nepřátel.

Jsouť pak chrámové sídelní čili stoliční (kathedrální, dóm), při nichž biskup, či metropolitní, při nichž metropolita má sídlo své; — farní, při nichž zřícena jest stálá správa duchovní — fara; filialní, od chrámů farních jako dcery (filia) na matce závislé; klášterní či řeholní, při kláštorech, s nimiž někdy i práva chrámů farních spojena bývají. Kostelem kolegiálním ten slove, při němž sídlí sice sbor kanovníkův, avšak nikoli biskup. — Menší svatyně, v nichž nekonají se pravidelně služby Boží, zovou se kaplemi (veřejnými nebo soukromými).

§ 7. O úpravě chrámu křesťanského vůbec.

Zevnější i vnitřní úprava chrámu má odpovídati účelům liturgickým. I slohem, v jakémž je chrám zbudován, i celou úpravností má zobrazovati účel, kterému slouží, jsa jednak obydlím Božím (domus Dei) a tou měrou obrazem království Božího na nebi, jednak pak i shromáždštěm věřících (ecclesia) a tak obrazem království Božího na zemi.

Co se tkne slohu chrámového, byltž nejstarším:

1. Sloh basilikový (basilika, původně tolik, co budova královská či státní). S neúhledným zevnějškem spojoval se nádherný vnitřek ve tři hlavní prostory, a sice v podobě kříže rozdělený.¹⁾

2. Z toho slohu vyvinul se znědhla sloh byzantský, jmenovitě na východě asi v 6. století zavládnuvši. Známkou jeho podstatnou jest klenba, rozbíhající se v několik t. zv. kopulí, z nichž prostřední vyniká výškou nad ostatní.²⁾

3. Později povstal sloh románský, navrátil se opět ku formě kříže s věžemi a nádhernými portály. Hlavní jeho známkou jest, že sloupy (pilíře) obloukem spojuje.³⁾

4. Sloh gotický má původ ve Francii a v Německu a jeho podstatnou známkou jest t. zv. lomený oblouk a přerostmanité okrasy na stěhých věžích a pilířích.⁴⁾

¹⁾ Nejpatnátnější basiliky jsou v Římě: Chrám sv. Pavla ze 4. stol. (v novější době obnovený), sv. Vavřince ze 6. stol., Panny Marie Věští a j.

²⁾ Slohem tímto vyniká chrám sv. Žofie v Cařihradě (nyní v rukou Mohamedánů), sv. Vitálie v Raveně, sv. Marka v Benátkách a j.

³⁾ K nejpatnátnějším chrámům slohu toho náležejí: Dóm Mohučský a Špyrák v Německu, hlavní chrám v Pise a u nás na Moravě chrám sv. Prokopa v Třebíči (z doby přechodní: románsko-gotické).

⁴⁾ Znamenití chrámové slohu gotického jsou: Amienský ve Francii, Kolínský v Německu, sv.-Vítský v Praze, chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, sv.-Štěpánský ve Vídni a j.

V dobách novějších povstal t. zv. sloh renaissanční (renaissance = znovuzrození.¹⁾

Nejen však stavitelství, nýbrž i umění malířské i sochařské zdhy pojímána jsou na službu církve; umy tyto nabyvše nových myšlenek a látek z víry křesťanské znázorňují člověčenstvu všelikou pravdu a krásu, jež objevila se v Kristu a království jeho.

§ 8. 0 úpravě chrámu zvlášť a to o úpravě vnější.

Co do zevnějšku spatřujeme, že chrám vyniká nad jiné budovy a příbytky lidské stavbou svojí a výší, jakož sluší příbytku Božímu.

Jedna nebo několik věží ukazuje nám jako prstem k nebesům, kdež jest pravý domov náš a vyzývá vyhledávati věci jež jsou svrchu (sv. Pavel ke Kol. 3, 1.). — Kříž na věži nebo na střeše chrámové označuje ráz a povahu chrámu, v němž totiž se hlásá nauka Ukřižovaného a koná nekrvává obět jeho. Spolu pak kříž ten nám dává na rozum, že jenom cesta kříže vede bezpečně do otčiny nebeské. — Jsou-li na věži hodiny, poučují nás, že čas života pozemského rychle pomíjí, abychom ho tudíž „vykupovali“ dle napomenutí svatého apoštola Pavla. — Ve věži jsou zvony, jež svolávají věřící na služby Boží, a na oslavu významných událostí v životě církevním.

Po zákonu církevním má chrám hlavním oltářem směřovati k východu, určen jsa za obydlí Ježíše Krista; neboť Kristus se nazývá „východem z výšiny“ čili „sluncem spravedlností,“ které vyšlo z výšiny nebeské.²⁾ Mimo to má na straně západní (tudíž naproti hlavnímu oltáři) býti portál (vchod) větší a ozdobnější nad jiné vchody chrámové, že vypodobňuje a připomíná vchod do království nebeského.

§ 9. 0 vnitřné úpravě chrámu. Presbyterium.

Vnitřek chrámu podobně jako chrám starozákonní rozděluje se z pravidla ve tři prostory, a to: 1. presbyterium, presbytář; 2. loď a 3. předsíň.

1. Presbyterium (kněžský kůr) jest prostora určená pro kněze (jenž slove řecky presbyter = starší), a konají se v ní téměř výhradně úkony liturgické. Obvyčně bývá výše položeno než ostatní prostory chrámové i zábradlím od nich odděleno.

V něm stojí oltář (altare), tolik co obětiště, nejprřednější to místo v každém chrámě.

¹⁾ Chrám sv. Petra v Římě.

²⁾ „Byla“ — jak velesličně dí Sušil (Ev. sv. Luk.) — „přede Kristem buď tma u věcech náboženských jako nad pohanstvem, buď soumrak záplával nad obzorem člověčenstva — jako u židů.“

Oltářů, t. j. míst vyvýšených, na něž se kladly oběti, lidé potřebovali od prvopočátku. Bylať to ovšem původně místa pod širým nebem z kamene nebo z drnu zbudovaná. Teprve ve stánku úmluvy vystavěl Mojžíš z rozkazu Božího oltáře ozdobné (oltář zápalný a kadidlový). Skvostnější oltářové, k těmž účelu jako ve stánku byli později ve chrámě Jerusalemském.

V Novém Zákoně pokládati lze za první oltář onen stůl, na němž při poslední večeři vykonal a ustanovil Kristus Pán nekrvavou obět novozákonní.

Dle toho pak v dobách starokřesťanských za oltář užíváno stolu. Za časů pronásledování stavěli křesťané takovýto stůl na hrobky mučovníků v katakombách a poněmhu i významnými obrazy jej zdobívali. Proto i když v pozdějších dobách budování byli prostranní a ozdobní chrámové, podržel oltář na vrchní části své podobu stolu (mensa), na spodní pak podobu hrobky (tumba).

Uprostřed oltáře musí býti kříž, což poukazuje k tomu, že na oltáři se koná táž obět nekrvavě, již krvavě na kříži vykonal Pán. Je-li ve chrámě více oltářů, bývá obyčejně na hlavním či velkém t. zv. t a b e r n a k u l (svatostan), t. j. schránka na velebnou Svátost oltářní, jež druhdy ve zvláštních výklencích (sacramentarium) poblíž hlavního oltáře chována byla.

Po obou stranách kříže stojí svícny s voskovicemi, jež hoří při službách Božích. Svíce z vosku, ježž včela sbírá z květin nejčistších, naznačují Krista Pána, jenž vzal na sebe tělo lidské z Panny nejčistší. Světlo pak samo má tento krásný původ: připomíná doby prvokřesťanů, kteří nuceni byli mívati bohoslužbu ve tmavých podzemních místnostech; významem pak poukazuje na Krista Pána jakožto světlo světa a jest obrazem mysli k Bohu obrácené, jakož i živé víry a planoucí lásky. Mimo to slouží také k oslavě služeb Božích.

Podobného smyslu a významu jest i t. zv. věčné světlo, hořící před oltářem, na kterém se chová nejsv. Svátost. Podobajíc se onomu ohni, jímž hořel keř na Horebu, a v němž se Mojžíšovi ukázal Hospodin, znamená stálou přítomnost Páně mezi námi, spolu pak i k víře a účtě k němu nás vyzývá.

Uprostřed oltáře v malé prohlubenině (krypta), kamennou pokrývkou uzavřené, nacházejí se ostatky svatých mučovníků (relikvie) na připamatování oněch dob, kdy obět novozákonní konávala se na hrobech mučovníků, jakož i na vyznání víry v obcování svatých.

Povrch oltáře pokryt jest třemi lněnými prostěradly na upomínku, že i tělo Krista Pána, jenž oltářem se před-

stavuje, prostěradly bylo obvinuto. Mimo to se vyjadřuje tím účta ku sv. tajemství, jež se na oltáři koná.

Též bývají na oltáři po obou stranách relikviáře čili skřínky zasklené s ostatky svatých; pak dávají se ke mši sv. na oltář tabulky s jistými modlitbami mešními a polštář neboli podstavec, na nějž se klade mešní kniha.

V pozadí hlavního oltáře spatřujeme sochu neb obraz představující nějakého světce, jemuž ke cti chrám jest zasvěcen a jenž i patronem chrámu a farnosti se nazývá, nebo tajemství některé (na př. nejsvětější Trojice), anebo příběh ze života Páně.

Je-li ve chrámu více oltářů (což obvyčejně bývá v každém chrámu větším), bývají vedlejší oltáře podstatně tak zřízeny jak oltář hlavní.

§ 10. O obrazech posvátných a významu jejich.

Z počátku ovšem nebylo v církvi obrazů, jednak k vůli židům a pohanům do církve se přihlásivším, jednak pro častá pronásledování.

Neníť však křesťanům zakázáno užívati obrazův a míti je v účtě, jelikož křesťané se obrazům neklanějí, nýbrž pouze je ctíce, mnohonásobného prospěchu duchovního nabývají.

Obrazy posvátné, představující osoby a děje posvátné, vzbuzují v nás city zbožnosti a k následování nás důrazně vybízejí. Mimo to vyhovují i citu přirozenému, jenž pobádá člověka, aby si vyobrazoval a v účtě choval to, co dobré jest krásné a v pravdě veliké.

Nejpřednější počali umělci křesťanští vyobrazovati Božského Vykupitele, později vypodobňovali i rozličná tajemství sv. víry (na př. tajemství nejsv. Svátosti oltářní), čehož nejstarší stopy shledáváme v katakombách římských.

Ponenáhlu umění malířské a sochařské chopilo se i jiných předmětů, zdobíc chrámy a příbytky křesťanské a sloužíc k duchovnímu vzdělání i povzbuzení zbožných myslí.

Nejsv. Trojice vyobrazuje se obvyčejně dějem pokřtění Páně v řece Jordáně, aneb ve skupině, v níž Bůh Otec vypodobněn jest jakožto kmet na trůnu sedící, vedle něho pak Syn Boží s křtícím a nad oběma Duch sv. ve způsobu holubice.

I jednotlivé vlastnosti Boží znázorňují se důmyslným způsobem. Všemohoucnost Boží ku př. žezlem, jež drží v ruce Bůh Otec, vševědoucnost a prozřetelnost Boží okem, trojhrannou zář osloněným; spravedlnost rukou z oblaků vyčítávajícím, svatost jasnou zář kolem hlavy a p.

Syn Boží vypodobňuje se buď jakožto dítě ležící v jeslech (sv. František Assiský, vynálezce t. zv. Betléma); anebo jakožto

pastýř dobrý, nesoucí na ramenou ovečku nalezenou; anebo a to nejčastěji na kříži (krucifix), anebo jakožto beránek „Beránek Boží, jenž snímá hříchy světa.“ Jan 1, 29.) a j.

Blahoslavenou Pannu Marii vyobrazují umělci křesťanství buď jakožto Pannu bez poskvrny hříchu prvotního počatou, stojící totiž na palměstci a na hlavě hadově, jenž se vine kolem zeměkoule; kolem hlavy má dvanáctero hvězd. To znamená, že Maria stále a bez proměny sloužívši Bohu, nyní též neproměnně požívá blaženosti; had poukazuje na přítomně kleslým prvoroďčím v ráji učiněnou. Zář a oslona kolem hlavy vyznačuje nebeskou její oslavu. — I jakožto Matka Boží s dítětem Ježíšem, anebo jakožto Královna nebes i země se vypodobňuje; též jakožto Matka bolestná, majíc srdce proniknuté mečem.

Andělé vyobrazují se jako spanilí mladíci s křídly, což poukazuje na duchovní krásu a spanilost jejich i na ochotu, kterouž plní vůli Boží. Anděl strážný vede za ruku neb nese dítě.

Sv. evanělisty vídáváme vypodobněny s knihou sv. evanělia a mimo to i s rozličnými příznaky dle toho, jak započínají svoje evanělium. Tak sv. Matouš mívá u sebe podobu anděla v lidském těle, poněvadž evanělium započíná rodopisem Boha-Člověka Ježíše Krista. Sv. Marek se lvem se vypodobňuje, že začíná evanělium svoje zprávu o činnosti sv. Jana Křtitele na poušti, kdežto mezi zvířaty vyniká lev. Sv. Lukáš má u sebe podobu zvířete obětí, vola, protože evanělium Lukášovo počíná se vypsáním oběti Zachariášovy. Sv. Jan, poněvadž duchem povznesl se až do výšin nebeských, an vypisuje Božský původ a důstojnost Syna Božského, s orlem bystrokým a vysokoletým se vypodobňuje.

Sv. apoštolové a mučenci zobrazují se obyčejně s nástrojem umučení svého (sv. Pavel na př. s mečem, sv. Vavřinec s rožněm). Sv. Petr bývá též vypodobněn s klíči, což vztahuje se k moci jemu od Pána svěřené. Sv. Alois s lilí, znakem to čistoty neporušené. (Sv. Cyrill a Method, sv. Václav, Jan Nepomucký a j.)

§ 11. O lodí a předsíní chrámové.

Lodí chrámovou (navis ecclesiae) vyrozumívá se prostranství ve chrámě, jež pro lid věřící určeno jest. Pojmenování toto odtud pochodí, že církev Kristova, jejížto částí jest obec křesťanská, ve chrámě se scházející, od prvopočátku lodí se nazývala, kteráž plaví se do přístavu života věčného.

Ve chrámech velikých bývá i více (3—5) lodí, oddělených řadami sloupův, z nichž jedna loď jest hlavní, ostatní vedlejšími.

V lodí bývá: i. křtitelnice (baptisterium) čili větší nádoba z kovu neb z kamene na vodu křestní, jež původně

bývala umístěna ve zvláštních budovách poblíž chrámu. Nad víkem, jímž jest uzavřena, spatřuje se obyčejně obraz křtu Páně v řece Jordánské. Kdykoli křtitelnicí vidíme, slib náš na křtu sv. učiněný nám připomíná. 2. Kazatelna (ambon) jest vyvýšené řečniště ku hlásání slova Božího určené. Původně kázalo se od oltáře, pak s místa zvláštního poblíž oltáře, nyní pak umístěna jest kazatelna v lodi, a sice z pravé strany evandělie a opatřena významnými ozdobami a to na stříšce, sloužící k toniu, aby hlas kazatelův lépe se rozléhal (kříž, holubice, socha dobrého pastýře, desatero Božích přikázání a j.), i na spodní části (sv. evandelisté anebo znaky jejich svrchu vypsané, lodička Petrova, z nížto uří Kristus Pán, aneb apoštolé, jakožto rybáři rozestírající síť). 3 Zpovědnice jest stolice přizpůsobená pro zpovědníka a kajícího ku vykonávání sv. zpovědi. Ve větších chrámech zpovědnice bývají ozdobeny obrazy sv. kajících (Davida, Petra, Maří Magdaleny), kteřížto připomínají nám povinnost kajícího. 4. Kropenky čili nádoby na svěcenou vodu u vchodů chrámových. Věřící i ve chrámě i v domech svých kropívají se vodou svěcenou, vyslovujíce tím snahu po čistotě srdce, a ztracen-li tato, po pravé kajícího, již dosíci lze slzami upřímného zpokání. 5. Kůr pro zpěváky a hudebníky s obzvláštním nástrojem hudby církevní, varhanami. Varhany asi ve stol. 8. z říše řecké přeneseny jsou na západ a poněmhu k nynější formě dospěly. Sloužit k doprovázení přiměřených zpěvů bohoslužebných. Zpěv totiž ze starozákonní bohoslužby, při níž pěl se žalmy Davidovy, přešel i do bohoslužby naší a nemá býti leč modlitbou. Mimo varhany i jiní nástrojové hudební — rovněž po příkladu Starého Zákona — k nám se dostali; neboť podobně jako jiné umy i hudba — ovšem liturgii posvátné přiměřená — doprovázejíc zpěv vzbuzuje city vroucí zbožnosti. — 6. Konečně nacházíme v lodi chrámové i kórouhve čili prapory, připomínající nám, že jsme bojovníci pod praporem Kristovým. Původ kórouhví odvozuje se z časů císaře Konstantina Vel., jenž pod prapory ozdobenými křížem slavného vydobyl vítězství nad soupeřem svým Maxenciem. Užívá se jich ke průvodům církevním a bývají dle rozličného rázu průvodů těch barvy rozličné.

Ve chrámech starokřesťanských bývala a zhusta bývá před lodí předstíň (atrium), v nížto v čas bohoslužby zdržovali se veřejní kající a katechumenové.

Ku chrámu, obyčejně blízko hlavního oltáře, přiléhá, t. zv. sakristie se schránkami na posvátné nádoby a oděvy i s umyvadlem. Tu se kněží ku posvátným výkonům připravují a oblékají.

§ 12. Hřbitov.

Hřbitov (coemeterium, sv. pole) jest též místo posvátné, určené totiž ku poslednímu odpočinku křesťanů zesnulých.

Vždy pohřbívali se křesťané na místech posvěcených, na př. v katakombách, později i ve chrámech, vedeni jsouce přesvědčením, že těla křesťanů jsou chrámové Ducha sv. a jedenkrát opět vstanou z mrtvých.

Jsoutě dle ponětí katolické církve hřbitovy také rodinné hrobky členů jejích a tudíž všichni, již sami za živa buď nevěrou anebo životem nekřesťanským (zatvřeli nevěrci, kteří s Bohem se smířiti nechtěli, sebevrazi) z rodinného svazku církve byli se vyloučili, nemají práva pohřbeni býti mezi ostatními členy rodiny Boží na zemi, církve sv.

Druhy bývaly hřbitovy vesměs kolem chrámů, čímž příhodně naznačovalo se vespolečné spojení křesťanů živých se zemřelými (církve bojující s církví trpící), a čímž spolu i žijí při každé návštěvě chrámu povzbuzování bývali k modlitbě za zemřelé. Nyní, jmenovitě v lidnatějších osadách, bývají hřbitovy více vzdáleny od příbytků lidských.

Na hrobech zemřelých viděti kříže na vyznání víry a naděje, že oni v Kristu očekávají budoucího vzkříšení; jeden pak hlavní kříž stojí uprostřed hřbitova.

III. O věcech čili příslušnostech liturgických.

Ku věcem či příslušnostem liturgickým náležejí: 1. Liturgická roucha různých barev; 2. liturgické nádoby a 3. liturgické knihy. Mimo to užívá sv. církev jiných ještě předmětů, jež buď naznačují některé pravdy náboženské (jako kadidlo, sůl, popel), buď zvláštní milosti nám prostředkují (chléb, víno, olej, voda).

§ 13. Liturgická roucha vůbec.

Kněz při bohoslužbě objevuje se jakožto zástupce nejvyššího velekněze Krista a prostředník mezi Bohem a lidem věřícím. Proto nesluší se zajisté, aby vystupoval v rouchu obecném, nýbrž v rouchu, jež by projevovalo hluboký význam a vznešenost úkonů jeho. Proto již ve Starém Zákoně předpisy zákona obřadného jednaly také o zvláštních a významných liturgických oděvech.

V Novém Zákoně též záhy zavedena byla obzvláštní významná roucha bohoslužebná, z nichž některá zhotovena byla dle liturgických rouch starozákonných, některá pak

zvláště vynalezena. Kněz obléká je jmenovitě k výkonu nej-světějšímu, oběti novozákonní, říkáje při tom přiměřené a význam jednotlivých oděvů projadřující modlitby.

Původně ovšem roucha liturgická co do podstaty podobala se obecnému kroji v říši římské obvyklému. Ponenáhu však i látkou i formou odchyľila se od rouch obecných a svěcením, kterého se jim dostává, i užíváním nabyla rázu posvátného.

§ 14. O liturgických oděvech zvláště.

K liturgickým výkonům přistupuje kněz oděn jsa talárem.

Talár či klerika (clerus) jest šat od krku až k patám (talus = kotník) splývající, u kněží světských barvy černé [u biskupů fialové, u kardinálů červené (purpurové) — u papeže barvy bílé], u řeholníků (habit) barvy různé dle ustanovení jednotlivých zakladatelů řádův. Vyzývá kněze ku stálosti v životě hodném posvátného povolání.

1. Na talár obléká kněz ke mši sv. humerale (náramník); jest to lněná, bílá rouška, již klade na ramena. Druhdy zadní část hlavy si jím zahaloval na význam skromnosti u vidění a slyšení i nepřístupnosti ke všemu, což nehodí se ku sv. oběti.

2. Dále odívá se v albu (alba vestis), dlouhý to bílý oděv až k nohám spadající, jenž znamená zvláštní čistotu a svatost, kterouž sluha Páně má se stkvíti. Zkrácená alba, má-li široké rukávy, sluje superpelliceum čili cotta, s rukávy úzkými sluje rocheta, kteráž jest vlastně pro duchovní výše postavené.

3. Ku podpásání alby bere kněz cingulum (přepásku), jež značí zdrželivost a sebezapíravost.

4. Dále dává si kněz na ruku levou manipul (náručník), druhdy roucho potní, později pak čestný znak kněží, jáhnův i podjáhnů, připomínající jim namáhavou práci duchovní, jižto ochotně mají se podrobovati.

5. Nyní bere kněz štolu (s. = oděv) dlouhou, úzkou pásku, uprostřed a na obou koncích znamením sv. kříže poznačenou.

Jest to vlastně pouhý okraj či lem někdejšího delšího roucha svrchního. Štola jest známkou moci kněžské, pročež ji také kněz bere ke všem úkonům liturgickým.¹⁾ Též připomíná knězi roucho nevinnosti, jehož Adam břichem pozbyl, Kristus Pán však opět nám smrtí svou vydobyl.

¹⁾ Někteří řádové (sv. Benedikta, sv. Bernarda, sv. Františka Seraf., sv. Dominika a j.) požívají výsady, že členové jejich i beze štoly mohou zpovídati.

Biskup nosí štolu rovnoběžně s ramenou splývající, kněz křížem přes prsa přeloženou, jáhen pak od levého ramene ku pravému boku, což značí rozdíl v moci duchovní. Papež na znamení nejvyšší moci v církvi nosí štolu i mimo služby Boží.

6. Dále obléká kněz ornát čili mešní roucho (casula), druhdy plášť sahající až k nohám, od 10. pak asi století poněkud nyní útvaru nabyvší. Šat ten značí knězi jeho lásky, s jakouž nésti má obzvláště břímě úřadu svého. —

7. Konečně bere na hlavu biret či baret.

8. Když při slavnějších obřadech bohoslužebných jest t. zv. přísluha (assistance), nosívá jáhen dalmatiku a podjáhen tunicellu přes talár, humeral a albu. Jsou to roucha podobná ornátu, avšak rukávci krátkými opatřená; znamenají radost, kterouž jáhnové a podjáhnové shledávají mají v posvátných obsluhách.

9. Ke slavnostním průvodům, k odpoledním službám Božím i jiným výkonům posvátným, oblékají se kněží v pluvial (plášť obřadní), jenž původně byl kasulou opatřenou kápí (kapucí), která měla kněze chrániti při výkonech liturgických mimo chrám konaných proti dešti (pluvia) a nepohodě vůbec.

§ 15. Roucha a význaky velekněžské čili biskupské (pontifikalia).

Mimo obleky kněží, jáhnův a podjáhnů mají biskupové k bohoslužbě ještě jiné oděvy a význaky posvátné, jež poukazují na vyšší moc jejich a na vznešené povinnosti úřadu biskupského, t. zv. pontifikalie. Jsouť to:

1. Sandalie (skvostné střevíce) poukazující k ochotě, s jakou jest biskupu šířiti evandélium Kristovo; 2. rukavice, na význam bezúhonnosti života a opatrnosti velepastýřské; 3. mitra, infula, již biskup nosí na hlavě, podobá se mitře velekněze starozákonního a značí biskupovi úřad učitelský, poukazující spolu na znalost Zákona Starého i Nového; 4. berla (pedum) naznačuje úřad jeho velepastýřský; 5. posvěcený prsten (annulus) znamená úzké spojení biskupa s církví Páně; 6. kříž náprsní (pectorale) jest znamením lásky, jakouž srdce jeho háráti má ke Kristu ukřižovanému, nejvyššímu to pastýři duší lidských; 7. gremiale, pokrývka z látky skvostné, jež se dává na klín (gremium) biskupovi sedícímu při slavné bohoslužbě na trůně. Jest nyní více k okrase, nežli k původnímu účelu, uchovati totiž roucho pontifikální poskvrnění.

Arcibiskupové mimo to vyznačení jsou t. zv. palliem (pallium = plášť). Jest to páska z vlny beránčí, v Římě posvěcená, již nosí arcibiskup při slavné mši sv. kolem šíje na význam pravomocnosti své arcibiskupské. — Arcibiskupům, kdykoliv se ubírají v slavnostním průvodu k odbývání úkonů bohoslužebných, přednáší se kříž.

Papež mimo ozdoby biskupské má při slavnostech na hlavě tiaru (trojí korunu) na význam trojí důstojnosti své, kterouž zastává jako biskup římský, kníže území církevního a nejvyšší hlava křesťanstva.

Představení kapitul při chrámech biskupských (praepositi, decani), i představení některých řehol, opatové (abbates), i jiní duchovní požívají zvláštní výsady, že jim lze nositi pontifikalie a zovou se pak „infulati“ (infulovaní).

§ 16. O barvách liturgických.

Roucha liturgická (t. j. mešní roucho, pluvial, dalmatiky, tunicella, štola, manipul a závoj na kalich) jsou barvy buď: 1. bílé, 2. červené, 3. fialové, 4. zelené a 5. černé.

1. Barva bílá znamená radost duchovní, nevinnost a nebeskou oslavu andělův a svatých; užívá se jí o svátcích Páně, blah. Panny Marie, andělův i sv. vyznavačův a světic.

2. Barva červená jest barva lásky; užívá se jí tudíž především o slavnosti seslání Ducha sv., jenž rozničil oheň lásky v srdcích apoštolův, a jelikož mučeníctví jest nejvyšším lásky k Bohu výkvětem, užívá se barvy té i o svátcích mučovníkův a mučenic.

3. Barva zelená značí naději života věčného, jíž nám dobyl Kristus Pán. Užívá se jí pak o nedělích a všedních dnech po Zjevení Páně až do neděle Devítník, a rovněž tak po sv. Duchu až do adventu, nepadá-li na ty dni svátek nějaký.

4. Barva fialová značí kajicnost a jest v užívání v dobách a o dnech kajicných, a sice: v adventě, v postě, o suchých dnech, o t. zv. vigiliích, o dnech křížových, o svátku mláďátek a při některých svěceních.

5. Barva černá znamená smutek a církev užívá jí na veliký pátek, při zádušních bohoslužbách a při pohřbech.

§ 17. O nádobách liturgických.

Již při bohoslužbě starozákonní užívalo se nádob posvátných, jež skvostností vynikaly nad jiné; podobně i k bohoslužbě novozákonní třeba jest nádob k účelům liturgickým

obzvláště posvěcených, nádob to posvátných či liturgických. Jsou pak tyto:

1. Kalich (calix), nádoba, v níž víno při mši sv. se Bohu obětuje a v krev Páně proměňuje. Církev užívá kalicha, jelikož Kristus Pán při poslední večeři též kalicha použil. Za nejstarších dob užíváno kalichů dřevěných, skleněných a p. pro chudobu obcí křesťanských. Za nynějších dob dle předpisů církevních má býti kalich ze zlata nebo stříbra, neb aspoň vnitřní část (t. zv. kuppa) ze stříbra a vyzlacena.

2. Patena, malá to miska, na niž se klade hostie, z téhož kovu jako kalich, jenž ke mši sv. takto již v sakristii se upravuje: Především položí se naň t. zv. purifikatorium, ručníček to k vytírání kalicha a pateny; na ručník klade se patena a na tu hostie, jež přikryje se lněnou pokrývkou, t. zv. pallou; to vše zakryje se závojem, velum, z téže látky jako roucho mešní, načež konečně položí se pouzdro, bursa, v němžto jest corporale, t. j. prostěrátko bílé, na které při mši sv. klade se tělo Páně.

3. Monstrance, ostensorium (ostendo, monstro = ukazují), skvostná to nádoba ze stříbra nebo zlata, nebo pozlacená aspoň, v nížto se ukazuje či vystavuje nejsv. Svátost oltářní ve způsobě chleba. Mívá nádoba tato obyčejně podobu slunce nebo kaple, a přístroj uprostřed, v němžto jest sv. hostie, zove se melchisedech, či lunula (měsíček).

4. Ciborium (cibus = pokrm: totiž duše), jest kalich široký víkem uzavřený, v němž se přechovává nejsv. Svátost ku přijímání věřících. Ciborium bývá zahaleno pláštěm barvy bílé, jímž se naznačuje nevystihlé tajemství Svátosti oltářní. Kdykoliv se velebná Svátost slavným způsobem přenáší, má se to díti pod t. zv. baldachinem (nebesa).

5. Konvičky (urceoli) na víno a vodu ke mši sv.

6. Nádoba na sv. oleje. Oleje užívá církev sv. ke mnohým úkonům liturgickým proto, že olej od jakživa považuje se za obraz (symbol) Boha osvěžujícího, oživujícího, uzdravujícího a sílícího; tudíž i osoby a věci, jež se účelům posvátným věnovaly, nejvíce olejem bývaly pomazány. Jest pak sv. olej v církvi užíváný trojí: a) Sv. křížmo (chrisma) smíšené z oleje a balsámu; užívá se ho při svátosti křtu a břimování, při svěcení biskupů, chrámův, oltářů, zvonů, křestní vody a nejdůležitějších nádob posvátných. b) Oleje křtěncův (oleum catechumenorum) užívá církev při křtu sv., při svěcení kněžstva, ku pomazání králův atd. c) Olej nemocných (o. infirmorum) bývá upotřeben při posledním pomazání a spolu s křížmem i při svěcení zvonův.

7. Kaditelnice (thuribulum) a loďka (navicula), obě z kovu; onano na žhavé uhlí, tato na kadidlo, jež se do uhlí sypává. Užíváme kadidla při bohoslužbě novozákonní na vyjádření úcty Bohu povinné; spolu tím vyslovujeme i přání, aby naše modlitby k Bohu se vznášely jako libovonný kouř kadidla a milostivě od něho přijaty byly.

8. Kropáč (aspergill) z kovu a s houbou uvnitř, jež v sobě drží vodu svěcenou ke kropení. Voda znamená čistotu a kajenost, i užívá se jí při různých výkonech liturgických.

9. Pacifikal, kříž, relikviář (s ostatky svatých), jež se zhusta dávají k líbání.

§ 18. O knihách liturgických a o liturgické řeči.

1. Knihy posvátné jsou: a) Kniha mešní (missál), v níž obsaženy jsou mimo jiné: Kalendář roku církevního, pak poučení o mši sv., modlitby při oblékání rouch bohoslužebných a hlavně modlitby mešní na všechny svátky a dni roku církevního. b) Ritual (ritus = obřad) čili agenda, obsahuje obřady a modlitby při udělování sv. svátostí a svátostin, čili co se při nich má konati (agere). c) Pontifikal obsahuje výkony příslušející velekněžím (pontifex) či biskupům, jako na příklad birmování, svěcení kněžstva, chrámův, oltářův a. j. v. d) Breviář (breviarium) čili hodinky církevní, t. j. modlitby kněžské na rozličné doby a hodiny denní rozdělené. e) Kniha pericop čili části z evandélií a epístol vzatých a na jednotlivé svátky a neděle v roce ku čtení ve chrámu P. předeepsaných.

2. Původně užíváno při bohoslužbě jazykův obvyklých v říši římské, v nížto se církev Boží nejpředněji šířila, aramejského (či syro-chaldejského), řeckého a latinského. Latina ovládla ponenáhlu v západních krajinách, vyjma diecési svatého Methoda apoštola slovanského, v nížto dovoleno bylo užívati i jazyka slovanského, jenž pak za nedlouho též ustoupil latině.

Za nynější doby až na skrovné výjimky¹⁾ jest latina jazykem liturgickým v církvi římské; v jazyku tom složeny jsou knihy bohoslužebné až na knihu evandélií a epístol, jež se v jazyku domácím lidu předčítají.

Latina přijata jest za jazyk liturgický z důvodů vele-
vážných, a sice: a) Jest to jazyk mrtvý, ustálený, změnám

¹⁾ V krajinách jihoslovanských (ve čtyřech diecích dalmatinských) se částečně udržela staroslovánština jakožto jazyk liturgický, obzvláště v 7 tamějších klášterech sv. Františka.)

nepodrobený, a hodí se tudíž k zachování nutné jednoty a ctihodné starobylosti v posvátné liturgii; b) jakožto jazyk obecnému množství nesrozumitelný, jakýmsi závojem kryje vznešená tajemství katolické bohoslužby, chráně jich zneuctění.

Zavedení latiny na jazyk liturgický není na újmu náboženskému vzdělání věřících; neboť dle nařízení církve vykládají se obřady a modlitby liturgické i význam jejich ve chrámech i ve školách. Mimo to přemnohé úkony liturgické nepotřebují výkladu, jsou jednomu každému jasné a srozumitelné (na př. pokleknutí, znamenání se křížem, bití v prsa a j.).

§ 19. O jiných předmětech liturgických.

Mimo jmenované věci liturgické užívá církev ještě jiných předmětů v liturgii své. Jsou to:

1. Zvony na věžích chrámů křesťanských slouží k oznamování služeb Božích, což obstarávali druhdy t. zv. ostiáři; mimo to vyzývají křesťany k modlitbě (klekání), zvěstují úmrtí věřících a hlaholem svým je doprovázejí i na místo odpočinku;

V nynější formě, má se za to, že zavedl je sv. biskup Paulinus v Nole, městě to Kampanském (ve Vlaších); odtud pochodí i název zvonu: „campana.“

Malé zvonky u oltáře (i t. zv. accordion) slouží k tomu, aby při nejhlavnějších výkonech mše sv. a při požehnání dávala se přítomným potřebná znamení. — Zhusta i na malých vtězkách chrámových bývají zvony menší, jimiž se věřícím od chrámu vzdáleným oznamují hlavní části mše sv.

2. Při některých úkonech liturgických užívá církev soli, kteráž znamená pronikající moc víry křesťanské i pravou moudrost, již jediné z víry té lze čerpati; spolu též věřícím připomíná povinnost, chrániti se hniloby hříchu.

3. Popel jest znamení pomíjitelnosti věcí pozemských, a tudíž křesťana ku kajcnosti vyzývá.

VI. O liturgických dobách aneb o roce církevním.

§ 20. O církevním roce vůbec.

Povždy jisté dni a jisté doby za posvátné se pokládaly. Tak Hospodin stvořiv všechno v šesti dnech, sedmého dne odpočinul a „požehnal dni sedmému a posvětil ho.“ (I. Mojž. 2.)

Na hoře Sinajské pak dáda Hospodin zákon svůj lidu israel-skému (v desateru přikázání) nařídil také: „Pomni, abys den sobotní (den pokoje) světil!“ Israelité tudíž den sobotní světili na památku dokonaneého v šesti dnech stvoření světa, věnujíce jej posvátnému odpočinku a službě Boží. V Zákoně Novém, a to již od dob apoštolských, na místo soboty nastoupila neděle (dies dominica = den Páně), a to pro veledůležité děje, které udaly se v neděli, první to den po sobotě. Vstaltě Pán z mrtvých v ten den a dovršil tak vykoupení naše; v týž den sestoupil i Duch sv. na apoštoly, kteří pak stali se prvními základy a sloupy církve. Jest tedy neděle zasvěcena Bohu Trojjedinému: Otci stvořiteli, Synu vykupiteli i Duchu sv. posvětiteli a křesťan má ji podobně jako druhdy židé sobotu věnovati posvátnému odpočinku, připomínati si vykoupení své a zaměstnávat se skutky bohumilými.

Mimo sobotu světil národ vyvolený z nařízení Božího i jiné dni a doby, na př. velikonoce, letnice, slavnost stánkův a veleden smíření; podobně i církev novozákonní ustanovila jednotlivé dni a doby, jež křesťan obzvláště věnovati má službě Boží a péči o spásu duše.

Život Krista Pána však a dilo vykoupení našeho, jež vykonal, jest nejpřednější a nejdůležitější předmět, jež církev rozjímá, oslavuje a k následování nám předkládá; proto nejvíce posvátných dní a dob zasvěceno jest předmětu tomuto.

Dále pak Matka Boží Maria, andělé a svatí nejskvěleji zobrazují na sobě život a příklad Vykupitelův, jehož zásluh a milostí věrně používali; oni jsou nám nejpřístupnější vzorové k následování. Proto i dnové památce jejich zasvěcení v církvi za posvátné se pokládají a oslavují.

Duové tedy ustanovení k oslavení rozličných tajemství vykoupení našeho, jakož i k úctě andělů, svatých a světic Páně, jež tak jako neděli světiti máme slovou svátků zasvěcenými.¹⁾

Dle významu jest dvojí druh svátků: 1. Svátky Páně, o nichž si připomínáme a oslavujeme život Ježíše Krista a lásku Boží k nám a 2. svátky andělův a svatých, o nichž ctíme obzvláště oslavence Boží,

¹⁾ Jsoutě pak svátky vůbec: a) zasvěcené, jež světiti dlužno jako neděli b) nezasvěcené (kostelní čili církevní), jež světí se pouze v kostele; c) stálé, jež každoročně v týž den se slaví (na př. Narození Páně); d) pohyblivé, které připadají každý rok na jiný den (na př. Velikonoce a j.)

z blaženosti jejich se radující a k následování jich se povzbuzující.

V životě a činnosti Kristově rozeznáváme pak tři hlavní doby (učitelekou, velekněžskou a královskou). Při tom i pamětliví jsme lásky Boha Otce, Syna i Ducha svatého; proto měrou přirozenou čítáme tři hlavní a významné doby (či kruhy, cyklus), z nichž každá jakožto střed, kolem něhož řadí se ostatní svátky, má jednu hlavní slavnost Páně z předcházející přípravou (předhodím) a následující doslavou (po-hodím). Jsou to:

1. Posvátná doba vánoční se svým střediskem, vánočním hodem¹⁾ Božím; 2. posvátná doba velikonoční mající za středisko hod Boží velikonoční, jenž jest zároveň i střediskem celého roku církevního, jelikož i smrt Kristova a vzkříšení Jeho střediskem jest vykoupení našeho i veškerých dějin světových; 3. posvátná doba svatodušní, jejímž střediskem jest hod Boží seslání Ducha sv.

Celek pak všech těchto slavností a svátkův i posvátných dob, jež během roku obyčejného vždy opět se vracejí, nazýváme rokem církevním.

Jest tudíž rok církevní ustanoven ku stálému zobrazování a obnovování života a působení Kristova jakožto učitele, velekněze a krále našeho, dále pak i připomínáním života a zásluh blah. Panny Marie i jiných světců Páně.

Rok církevní začíná se první nedělí adventní a trvá až do poslední neděle po sv. Duchu.

Větší slavnosti mají t. zv. vigilii (svatvečer). Křesťané prvních dob totiž v noci před každou výroční slavností připravovali se k důstojnému konání jejímu bděním (vigilia), postem a modlitbou. Později tyto skutky kající přeneseny jsou na den před slavností.

Veliké svátky mívají také t. zv. oktavy, t. j. slavují se ve chrámě v hodinách církevních po celých osm dní, což nejenom sloužiti má ku zveličení slavnosti samé, nýbrž i k tomu, aby základní myšlenky posvátných dob a svátků hlouběji utkvěly v mysli věřících.²⁾

¹⁾ Veliké slavnosti výroční v jazyku našem příhodně i „hody“ se jmenují.

²⁾ Měsíc květen zasvěcujeme blah. Královně nebes Marii; též jednotliví dnové zasvěcují se, a sice: pondělí sv. andělům, úterý sv. apoštolům, středu sv. Josefu, čtvrtek jest věnován úctě nejsv. Svátosti oltářní, pátek umučení Páně (proto se o 3 hod. zvoni), sobota pak jest dnem Marianským.

I. O posvátné době vánoční.

§ 21. Význam a trvání doby vánoční.

Doba vánoční obnovuje a představuje počátek a základ vykoupení našeho, tajemství totiž vtělení Syna Božího a Jeho narození, jakož i přípravu k uskutečnění tajemství toho; dále pak i dětství Vykupitelovo a počátek působení Jeho. Kromě toho připomínáme si v době této lásku Boha Otce, jenž tak miloval svět, že poslal Syna svého jednorozeného na vykoupení světa.

Doba vánoční (a s ní spolu i celý církevní rok) začíná první nedělí adventní a končí se poslední nedělí po zjevení Páně.

Čas adventní jest předhodím svátku narození Páně a znázorňuje nám dobu přípravy a toužebného očekávání příští Kristova. Po něm následuje střed veškeré doby vánoční, slavnost narození Páně, a pak pohodí, jež představuje věk dětinný a začátky činnosti Páně.

§ 22. Advent.

Advent (adventus = příchod) jest dobou v nížto nám církev uvádí na paměť 4000letou přípravu člověčenstva na příští Messiášovo žádajíc, abychom na duchovní příchod Jeho do srdcí svojích a spolu i na oslavu narození Jeho v Betlémě důstojně se připravovali.

Jestliť zajisté trojí příchod Páně, a to: a) první příchod udal se již, když Pán v Betlémě se ráčil naroditi; b) druhý děje se, kdykoli Pán k nám přichází s milostí svou a c) třetí stane se teprve, ač Pán přijde k soudu.

Účel pak doby adventní jest, aby křesťan skutky kajicnými a jmenovitě nápravou života svého tak se připravil k důstojné oslavě prvního příchodu (narození) Páně, aby Pán přišel z milostí svojí do srdce jeho čili zrodil se v něm duchovně, by pak nebyl, až přijde po třetí, t. j. k soudu, přísným jeho soudcem.

K dosažení účelu toho i způsob a řád směřuje, kterýmž církev koná a nám konati velí dobu adventní.

1. Trvá doba adventní po čtyři neděle, aby se tím znázornilo 4000leté očekávání a toužení po Messiášovi.

2. Modlitby v hodinkách církevních i při mši sv. vyjadřují touhu zbožných duší ve Starém Zákoně i naši po Messiáši. Evandělia pak i epištoly nedělní ku pokání vyžívajíce na příchod Páně připravují.

3. Ke mši sv. obléká se kněz v roucho barvy fialové na význam kajené doby adventní. Z téže příčiny vynechává se i radostný chvalozpěv „Gloria“, jež pěli duchové nebeští teprv po narození Páně.

Křesťanům ukládají se častější posty (a to křesťanům dospělým, jestliže vrchnost duchovní výjimkou neustanovuje jinak, aby ve středu a v pátek doby adventní újmu v jídle si činili, mimo to i o suchých dnech do adventu padajících masitých pokrmů se zdržovali); dále zapovídá církev svatební veselí i všeliké hlučné zábavy a radovánky. Jest totiž od první neděle adventní až do slavnosti zjevení Páně vzhledem k tomu čas posvátný (tempus sacratum) či zapověděný.

5. Na úsvitě konává se zvláštní mše svatá, zvaná „rorate“ (od prvního slova, jímž počíná se „introitus“), kterýmž slovem vyjadřuje se dychtivá touha spravedlivých Starého Zákonu po Vykupiteli a po duchovní obnově, jež jako rosa s nebe oživiti a občerstviti měla veškeré pokolení lidské. Spolu pak mše tato slouží se k účtě neblahoslavenější Panny Marie, kterou zvláště v adventě dlužno ctíti jakožto od Boha vyvolenou matku, v níž skrze Ducha sv. počat jest Spasitel.

„Rorate“ (či jak říká lid: „roráty“) koná se za tmy ranní proto, aby se tím představila duchovní temnota, jež před příchodem Messiášovým u věcech náboženských zahalovala rozumové poznávání lidské.

Těž přiroda vzhledem k době, do níž padá advent, souhlasí s posvátným jeho významem. Padá totiž do pozdního podzímku a na začátek zimy. Tu bývá ve přirodě mnoho tmy a málo světla, mnoho zimy a málo tepla. Podobně zavládala temnota

*u věcech vřty a zima v srdcích lidských, dokud Messiaš ne-
osvítí svět svým učením a dokud nerozžehl zahřívající oheň lásky
křesťanské.*

§ 23. Vánoce a jich oslava v církvi i v rodině.

1. Dne 25. prosince koná církev katolická radostnou památku Narození Boha-člověka a Spasitele světa v chudobném chlívě Betlémském čili hod Boží vánoční, jenž jest středem celé posvátné doby této.

Slovo „vánoce“ znamená tolik, co svatá noc. Původně, aspoň na východě, slavila se památka narození spolu se zjevením Páně, od 4. století však na den 25. prosince v celé církvi přenesena jest.

Již předvečer (vigilia), t. zv. štědrý den, náleží k oslavě narození Páně a přísným postem (t. j. újmou v jídle a zdržováním se pokrmů masitých), připravuje křesťana k důstojné oslavě radostných svátků vánočních.

Štědrým jmenuje se den ten i večer proto, že se jím započínají svátky, v nichž si připomínáme štědrost Boha Otce, jenž dal Syna svého, aby získal nám život věčný. — Příhodně v týž den koná se památka prvorodičův Adama a Evy, kteří pro svoji kajcnost a pro zásluhy Vykupitele, v nějž doufali, dle učení církve na milost přijati byli. Že Adam první zhřešil, přišel na svět Kristus, druhý to a lepší Adam, aby zbavil potomky Adamovy viny hříchu praotcova.

Na památku trojího rodu Páně (1. časný rod z Marie Panny, 2. duchovní v srdcích lidských a 3. věčné zplození od Boha Otce) a spolu též na vyznačení veliké radosti z příchodu Syna Božího o Božím hodě vánočním oprávněn jest kněz sloužiti tři mše sv.

Čas sloužení jich ve chrámech farních tak bývá uspořádán, že prvá se slouží o půl noci či za časného rána (jitřní) a čte se při ní evandélium, jak se narodil Kristus Pán a jak andělé oznamovali a oslavovali narození Jeho (pročež slove také „andělskou“); druhá (ranní) slouží se na úsvitě a v evandélii se vypravuje, že pastýři se klaněli novorozenému Spasiteli, neboť

již se byl duchovním způsobem narodil v srdcích jejich (slove též „pastýřskou“); třetí konečně (velká) za jasného dne se slouží a evandélium při ní jedná o věčném zplození Syna Božího z Otce („Na počátku bylo Slovo“ — „a Slovo tělem učiněno jest“). Při mši sv. opět ozývá se „Gloria“ v ten den obzvláště významné a v hodinkách církevních chvalozpěv: „Te Deum laudamus.“ V ten svátek byť i na pátek padl, nebývá nikdy půst.

5. Též v rodinách křesťanských významně se oslavují vánoce, a sice takto: O štědrém večeru dítky bývají podarovány různými dárky pro upamatování na štědrost Boží k nám lidem. Dále stavívá se ve mnohých domech (tu i tam též ve chrámech) t. zv. Betlém, čili názorné a dojmavé představení radostného narození Páně v Betlémě a událostí s ním spojených. I t. zv. vánoční stromky, četnými světly ozářené a bohatě ozdobené, nám, jmenovitě pak mládeži štědrost a lásku Boží připomínají.

§ 24. Oktáv vánoční.

Hod vánoční slaví se v kostele a v hodinkách církevních po osm dní (má oktáv) a do oktávu toho padají některé slavnosti a svátky, uvádějící nám na mysl světce Páně, v nichžto zrodil se Kristus Pán způsobem duchovním a to:

1. Dne 26. prosince zasvěcený svátek sv. Štěpána, jáhna a prvomučeníka Páně, v němž Kristus duchovně se zrodil tou měrou, že Štěpán vydával mu svědectví nejen svým životem, háje statně víry Kristovy proti odpůrcům židovským, nýbrž i smrtí mučnickou, již podstoupil byv ukamenován.

2. Dne 27. prosince konáme svátek církevní sv. Jana, evandělisty a miláčka Páně, v němž tolikéž se zrodil Kristus Pán, tak že Jan vydával Jemu svědectví životem svým a zvláště učením. Zemřel jediný mezi apoštoly smrtí přirozenou jakožto vyznavač.

3. Dne 28. prosince slaví se též církevní svátek mladětek čili nevinátek Betlémských, kterážto, když posud nemohla životem, Kristu Pánu vydala svědectví smrtí, byvše

totiž z rozkazu Herodova pro Krista novorozeného a místo něho povražděna. Při službách Božích dne tolio připomíná se zármutek matek Betlémských nad ztrátou dítek jejich.

Tak příchod krále nebeského na tuto zemi doprovázejí zástupcové všechněch druhů světců Páně: sv. Štěpán jakožto zástupce těch, kteří Krista oslavili vůlí i skutkem (mučeníci); sv. Jan jakožto zástupce jiných svatých, oslavivších Pána vůlí svojí (vyznavači); sv. mladátka konečně ony světce zastupují, kteří oslavili Krista skutkem, vůlí dosud nemohouce a pokřtěni byli křtem krve. U všech světců těchto jeví se blahé účinky milosti plného narození Kristova.

4. Osmého dne po narození Páně, 1. ledna slaví církev zasvěcený svátek Obřezání Páně, připomínající nám, že osmého dne novorozený Spasitel jakožto potomek Abrahamův dle těla a k poučení našemu podrobil se předpisu Starého Zákona, t. zv. obřezání, při čemž dáno mu bylo jméno Ježíš.

Slavnost tato vyzývá nás, abychom jakožto křesťané počali ve jménu Ježíšově nový rok občanský, jenž 1. lednem nastává, hříšné chťíce i žádosti těla svého obřezávajíce čili krotíce. Pohané v prvních dnech lednových oslavovali boha svého Jana (Janus): mnohými neřestmi a prostopášnostmi; církev tudíž, dokud zápasila ještě s pohanstvím, konávala první den měsíce ledna jakožto den kajicný, později teprv, a to od VI. století, svátkem nynějším jej zasvětila.

Na poděkování za dobrodiní duševní i tělesná během celého roku přijatá, koná se poslední den (31. prosince) zvláštní bohoslužba („Te deum laudamus“ a slavné požehnání).

§ 25. Svátek Zjevení Páně čili sv. tři králův.

Svátek Zjevení Páně (Epiphania Domini) slaví se dne 6. ledna a připomíná děj trojího zjevení Páně, kterýmž Kristus Pán se osvědčil býti Synem Božím a spolu světa Vykupitelem, a to: a) Pán zjevil se pohanským mudrcům, jež hvězda neobyčejná ovšem spolu milostí Boží doprovázená přivedla do Betléma; b) zjevil se při křtu v řece Jordáně, prohlášen byv za Syna Otce nebeského a c) konečně

prvním zázrakem v Káně Galilejské vykonaným. Trojí toto zjevení Páně církev v jedno pojímajíc, raduje se o svátku Zjevení Páně.

Svátek ten zove se též slavností sv. tří králů na základě onoho prvního zjevení Páně, jehož účastní byli mudrcové pohanští čili králové, o nichž nám podání zachovalo, že byli počtem tři, původně nepochybně z Arabie, jménem pak Kaspar, Melchior (Melichar), Baltazar.

Vzhledem k onomu druhému zjevení Páně při křtu v řece Jordáně, kterýmžto dle učení svatých Otcův udělena jest vodě moc při křtu sv. posvěcující a obrozující, světlivá se v církvi východní voda křestní, u nás pak voda ku kropení (t. zv. tří-králová), a to v předvečer slavnosti té.

Mimo to píší křesťané na dvěře příbytku svých křídou ve svatvečer téhož svátku svčenou jména svatých tří králů, s čímž spojuje se smysl ten, aby křesťané tuto bydlící podobnou jako sv. králové láskou naplněni byli ku Pánu Ježíši.

Dále pak zhusta domy křesťanské vykuřují se kadidlem, čímž se vyjadřuje přání aby modlitby z domu toho k nebesům vystupující Bohu byly příjemny.

§ 26. Pohodí vánoční.

1. Řadu neděl po Zjevení Páně, jichž na nejvýš může býti šest, pokládáme za pohodí vánoční.

Počet neděl těch záleží na tom, kdy připadají velikonoce. Jsou-li tyto dříve, jest méně, později-li se slaví velikonoce, jest více neděl po Zjevení Páně. Neděle pak nyní vypuštěné vkládají se po 23. neděli po sv. Duchu, tak že počet neděl posvatodušních přesahuje někdy počet pravidelný 24.

Evandělia, jež se čtou v době této, připomínají nám dětství Páně a počátek jeho působení.

2. S nedělí druhou po Zjevení Páně splývá spolu svátek nejsvětějšího Jména Ježíšova, jenž jest původu pozdějšího, jelikož napřed slavíval se spolu se svátkem Obřezání Páně. Od první polovice XVIII. století slaví se z nařízení papeže Innocence XIII. po celé církvi. Aby pak věřící

povzbuzeni byli jméno to nejsvětější ctíti a velebiti srdcem čistým a bohumilým, udělují se plnomocné odpustky v den ten i po celý oktáv věřícím, kteří hodným přijetím svátosti pokání a oltářní se očistivše mái svatě nábožně obcují.¹⁾

3. Do pohodi vánočního také náleží svátek Obětování čili představení Páně (Praesentatio Domini). Slaví se čtyřicátý den po narození Páně, 2. února totiž, poněvadž dne čtyřicátého po narození svém byl Pán ve chrámě Jerusalemském po zákonu Mojžíšovu o prvorozencích Bohu představen či obětován.

Jest to však spolu i svátek Marianský, neboť ukládal též zákon Mojžíšův matkám, aby po narození pacholátka čtyřicátého dne přijdouce do chrámu přinesly ustanovenou obět očistnou. I podrobila se matka přesvatá zákonu tomu, a odtud svátek ten zove se též Očišťováním Panny Marie (Purificatio B. M. V.). [Viz § 42.]

Hromnicemi se nazývá, jelikož v ten den světi církev svíce, hromnice neboli hromničky zvané. Křesťané vším právem uznávající Boha pánem přírody, s důvěrou utíkají se k Němu při hromobití a bouři, při rozžehnutých svěcených svících (hromničkách) vroucně prosíce o odvrácení všeho neštěstí. — Kromě toho rozsvěcují se hromničky také při úmrtí křesťanově, vyjadřující tu vřelé přání, aby zesnulému svítilo světlo věčné (t. j. aby přijat byl do slávy nebeské).

2. O posvátné době velikonoční.

§ 27. Význam a trvání doby velikonoční.

Oslavivše přesvaté tajemství vtělení Syna Božího, jeho narození, věk dětinný a počátek působení jeho v době vánoční, vstupujeme v posvátnou dobu velikonoční, ustanovenou k tomu, abychom si připomněli a oslavili hlavní děje

¹⁾ Touž dobou povstalo též překrásné a významné pozdravení křesťanské: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus,“ na něž zní odpověď: „Na věky. Amen.“

vykupitelského díla Páně a v ně takorůž se vžili. Tyto děje pak jsou: působení, umučení, vzkříšení a nanebevstoupení Páně, t. j. úřad jeho učitelský a velekněžský.

Připomínáním dějů těchto oslavujeme spolu též nesmírnou lásku Boha Syna, již nám vykoupením prokázal, a kteráž nás vyzývá, bychom zemrouce hříchu s Kristem duchovně povstali k novému a lepšímu životu.

Doba velikonoční počíná se nedělí zvanou „Devítník,“ a trvá až do svátku Nanebevstoupení Páně. Předhodím jest doba od neděle Devítník až do soboty před slavností Vzkříšení Páně, kterážto slavnost celé té doby středem jest; pohodím však jest čas od svátků velikonočních až po Nanebevstoupení Páně.

§ 28. Předhodí velikonoční. A) Doba devítníková.

Vždycky, již od časův apoštolských, postívali se křesťané před slavností velikonoční na památku čtyřicetidenního postu Páně, i proto, že od jakživa právem pokládán jest půst za bohumilý skutek kajcnosti, kteráž vůbec nejprůhodnější jest přípravou k důstojné oslavě tajemství vykoupení našeho

Nezačínalo se však s postem tím všude stejnou dobou. Někde postili se již 70tý den (septuagesima die), jinde 60tý (sexagesima) a opět jinde 50tý (quinguagesima) před velikonocí. Později teprv ustanoveno jest zákonem církevním, aby se půst 40denní všude začínal v týž den, 46tý před svátky velikonočními, kterýžto den připadá na středu před první nedělí postní. Neděle, jež padají do oněch 70, 60 či 50 dni před velikonocí, nazývají se tudíž až po dnes: septuagesima, sexagesima, quinguagesima; po česku devítník (=devátá neděle před velikonocí), první a druhá po devítníku.

Ačkoli v této době křesťanům nyní neukládá se půst, přece na památku onoho obyčeje prvních křesťanů má liturgie až podnes ráz doby kajcné.

Mše sv. totiž koná se v barvě fialové, vypouští se „Gloria“; místo „Ite missa est“ říká kněz: „Benedicamus Domino“

(Dobrořečme Pánu) a v hodinkách církevních vynechává se „Te Deum laudamus.“

Evandělía, o nedělích těch předčítaná, důležité nám kladou na srdce pravdy. Tak v neděli devítník, že všichni povoláni jsme na vinici (do církve Boží), abychom pracovali o spáse duší svých; v neděli prvou po devítníku se vyzýváme, aby símě slova Božího padalo u nás na půdu dobrou, aby hojného přinášelo ovoce; konečně v neděli druhou po devítníku předpovídá Pán umučení své.¹⁾

§ 29. B) Doba svatopostní (Quadragesima.)

1. Doba čtyřicetidenního postu začíná se ve středu po druhé neděli po devítníku a trvá až do bílé soboty (po odpočítání 6 dní nedělních tudíž 40 dní). — Středa tato slove popelečnou, protože kněz v ten den svěcený popel, obraz to pomíjitelnosti věcí pozemských i kajcnosti, klade ve způsobu kříže na čela věřících, říká: „Memento homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris“ (to jest: Pomni, človče, že prach jsi a v prach se obrátíš). Popel ten pochází ze spálených ratolestí, jichž bylo užito o neděli květné roku předešlého na význam slávy a radosti. To, co bylo výrazem plesu a slávy, vyjadřuje tedy dobře pomíjitelnost radosti a slávy pozemské i všech věcí vezdejších. Přípomínka pak na pomíjitelnost všeho má vzbuditi v nás city kajcné, a s takovými dlužno křesťanu trávití dobu svatopostní.

I škaredou nazývají onu středu, jelikož druhdy veřejní kajcníci v neúhledném a škaredém rouchu kajcném přede tváří shromážděné obce křesťanské počínali svoje veřejné pokání, při čemž jim i popel na hlavu sypán byl.

V posvátné době té ukládala církev věřícím (dospělým), aby po 40 dní (neděle vyjímajíc) jenom jednou do syta jedli. Má se díti tak na památku čtyřicetidenního postu Páně a spolu

¹⁾ Ve mnohých chrámech v poslední 3 dni předpostní doby („masopust“) jest zavedena zvláštní pobožnost, při níž se vystavuje vel. svátost. Děje se tak ku povzbuzení věřících k pobožnosti a kajcnosti a spolu tím i plnomocné odpustky získati lze.

i za tím účelem, aby krotíce postem a sebezapíráním hříšné žádosti své, k duchovnímu z mrtvých vstání se připravovali.

Mše sv. — nepřipadá-li svátek nějaký — koná se v téže barvě a s týmiž obřady jako v době devítníkové; posvátná čtení (epištoly a evandělia) projadřují tu hlavní myšlenku, že Kristus Pán učením a prací, sebezapíráním a trpělivým všech strastí snášením připravuje spásu naši. Touž cestou má se bráti křesťan, chtěje býti účasten spásy Kristem způsobené.

Mimo to častějším hlásáním slova Božího (kázání postní), jmenovitě v městech, snaží se církev Páně hříšníky probuditi ze sna hříchu k duchovnímu vzkříšení.

Týž účel má také pobožnost křížové cesty, jež se konává v postě a při níž utrpení a lásku Páně zbožně rozjímajíce a za ni děkujíce učíme se nenáviděti hříchu, jenž byl příčinou umučení Páně. To platí též o růženci bolestném, jež křesťané v době postní přiměřeně se modlívali.

V době postní zahaluje se obraz na hlavním oltáři plátnem fialovým a staví se na oltář kříž se Spasitelem ukřižovaným na znamení, že umučení Páně má býti hlavním předmětem rozjímání našeho. Některé neděle postní mají v našem jazyku zvláštní názvy, jako na př. třetí slove kýchavná, že se někdy konávala v tu neděli pobožnost za odvrácení nemoci kýcháním přílišným počínající; čtvrtá slove družebná, protože za starých dob družice, jež po velikonoci doprovázely snoubence k oltáři, dávaly si světlí květy na věnce.

2. Pátá neděle postní slove smrtelnou (dominica passionis), a od té počínajíce až do pátku velikého církev tklivě a dojemně rozjímá a věřícím k rozjímání předkládá výhradně umučení a smrt Páně. Na vyznačení události, o níž jedná evandélium neděle této, že totiž židé chtěli kamenovati Pána, který, poněvadž ještě nebyla přišla hodina jeho, ukryl se před nimi, spolu pak i na znamení smutku, zahalují se na oltářích kříže (krucifixy) rouškou barvy fialové. Rouška ta na zelený čtvrtek bílou, na velký pátek pak rouškou černou se zaměňuje. Mimo to, jako při smuteční čili zádušní mši sv., vynechává se žalm 42., jež se kněz jindy modlíval na vyjádření radostné touhy po stánku Páně a po sv. oběti. I chvaloslova :

„Sláva Otci“ atd., jimiž jindy všechny žalmy se končí, vypouští se. Praeface jedná o kříži, na němž umřel Pán. Tak děje se až do zeleného čtvrtka.

§ 30. C) Týden pašijový. Neděle květná.

1. Šestou [nedělí] postní začíná se pašijový týden, zvaný tak proto, že se předčítají pašije (= vypsání umučení Páně) dle všech čtyř evandelistův, a to: v neděli, v úterý, ve středu a v pátek. Slove též posvátným anebo velikým pro posvátné a veliké děje, jež nám po celý ten týden církev Páně staví na mysl.

Ráz všechněch téměř obřadů liturgických jest smutný a truchlivý, až pak na veliký pátek smutek nejvyššího stupně dosahuje.

2. V neděli, kterouž otvírá se týden tento a kteráž zove se květnou (dominica palmarum), staví nám církev svatá na mysl vjezd Páně do Jerusalema, při čemž od zástupů palmovými ratolestmi a radostným přivoláváním [vítán byl.

Jako totiž dne 10. měsíce nisanu (měsíc od 15. března až asi do 15. dubna) židé po zákonu Hospodinovu si chystali beránka velikonočního, jenž pak 14. nisanu býval obětován, — tak i Pán Ježíš, pravý to Beránek velikonoční, ku své smrti obětní přihotovil se již čtyři dni napřed vykonav vjezd svůj do města.

Na památku vjezdu toho činí se s ratolestmi v týž den posvěcenými průvod okolo chrámu, při němž se prozpěvují zpěvy obsahující plesavá slova zástupů Jerusalemských. U hlavního vchodu průvod se zastaví a kněz střídavě se sborem, jehož jedna část vejde do chrámu, druhá pak vně zůstane, zpívá chvalozpěv: „Gloria, laus et honor sit Tibi rex, Christe, redemptor“ [Sláva, chvála i čest budiž Tobě, králi, Kriste (Pomazaný), Vykupiteli],¹⁾ jímž se velebí Kristus Pán, který převzal dílo vykoupení našeho. Pak dotkne se kněz po třikráte křížem dveří chrámových, jež dosud byly uzavřeny, a celý

¹⁾ Zpěv ten složil Theodulf, biskup Orleanský (v IX. stol.).

průvod vejde do chrámu, čímž se připomíná, že hřích prvotní zavřel nebe, jež teprve smrtí Kristovou na kříži opět otevřeno jest.

Průvod onen vypodobňuje též pout života vezdejšího a ratolesti znamenají pak skutky dobré, jimiž křestan na pouť života svého má se opatřiti. — Sv. Augustin učí, že svěcené ratolesti poukazují také k vítězství, jehož dobyl Kristus Pán nad smrtí a ďáblem.

Po průvodu koná se zpívání mše sv., při které se zpívají pašije, t. j. vypsání umučení Páně podle sv. Matouše. Při pašijích drží kněz v ruce svěcenou ratolest na význam, že Pán Ježíš, ač umřel, přece zvítězil nad smrtí. Když se říkají slova, že Pán Ježíš vypustil ducha, padá kněz i s lidem věřícím na kolena koře se smrti Páně.

Obyčejně pašie zpívají různé osoby, z nichž každá představuje nějakou osobu účastněnou při umučení Páně, z čehož asi vznikly pašijové hry, jež druhdy v těchto dnech se provozovaly. — V úterý říkají se pašije dle sepsání sv. Marka, ve středu dle sv. Lukáše.

§ 31. Temné hodinky jitřní.

Ve chrámech, při nichž více duchovních jest ustanoveno, konávají se obyčejně ve středu, ve čtvrtek a v pátek sv. téhodne odpůldne jitřní hodinky temné (matutinum tenebrarum). Jsoutě to ranní pobožnosti vždy pro příští den a konávaly se druhdy v noci.

Skládají se ze žalmů, čtení Písma sv. a sv. Otců; povšechný pak obsah jejich jest zármutek nad smrtí Páně a nad příčinou smrti té, nad hříchem. — Dějí pak se následovně:

Před hlavní oltář, na němž bývají svíce z vosku nebíleného na význam smutku, postaví se veliký svícen trojhranný (triangulus), na němž umístěno jest 14 nebílených svící a uprostřed nich jedna bílá. Po každém žalmu, jichž jest celkem čtrnáct, a jež se pějí bez dodatku: „Gloria Patri“ atd. (Sláva Otcí) a bez průvodu varhan, sháší se vždy jedna ze 14 svící, až konečně když se byly mezi chvalozpěvem „Benedictus“ shasily i svíce na oltáři, hoří jediná svíce bílá.

To nám připomíná, jak Krista Pána, jež ona bílá svíce vypoďobňuje, ponenáhlu opouštěli apoštolé a učeníci, kteří svícemi ostatními se představují, až konečně zůstal samotén. Ku konci odnáší se i bílá svíce za oltář. Pak se koná modlitba, v nížto se připomínají slova sv. Pavla k Filip. (2.): „Kristus poslušným učiněn za nás až k smrti, a to k smrti kříže;“ — a dále: „Prosíme Tebe, ó Pane, vzhledni na čeleď svou, za kterouž Pán náš Ježíš Kristus nezdráhal vydati se v ruce nepřátel a muka kříže podstoupiti.“ Potom opět se vynese bílá hořící svíce a na oltáři se umístí; to představuje nám smrt Páně a odpočinek jeho třídenní v hrobě a po něm následující z mrtvých vstání.

Na dané znamení učiní se potom lomoz, t. zv. řehačkami, což pamatuje nás dílem na lomoz, jež ztropili nepřátelé Páně při smrti Jeho, dílem pak i na ono zemětřesení, jež doprovázelo Jeho smrt.

Obzvláště dojemné a spolu významné při těchto hodinách jsou žalozpěvy a pláč (lamentationes, threni) proroka Jeremiáše. Truchlír v nich prorok Páně nad úpadkem sv. města i říše židovské; spolu však i nad příčinou neštěstí toho, nad hříšností a tvrdoštností lidu svého. Na nás zvláště mohutně dorývají důtklivá slova v žalozpěvech těch často se opakující: „Jerusaléme, Jerusaléme, obrat se k Pánu Bohu svému!“ Jerusalemem ztroskotaným rozumí se duše hříšníkova. —

§ 32. Zelený čtvrtek.

Na zelený čtvrtek představuje nám církev sv. poslední večeři, již před smrtí svou slavil Pán se svými učeníky a při níž pojedl beránka velikonočního naposledy jakožto nástin sebe samého. Při tom ustanovil též nejsv. Svátost oltářní za obět a pokrm duší věřících v Novém Zákoně. Odtud den ten sluje po latinsku „coena Domini“ (večeře Páně).

Mimo to připomínáme si počátek umučení, jež nastoupil Pán po večeři poslední odebrav se do zahrady Getsemanské. Jmenujeme den ten zeleným čtvrtkem nepochybně asi proto, že staří křesťané po příkladu židů, kteří spolu s beránkem i

hořké zeleniny pojídali, přísně se postíce, kromě prvních zelenin jarních nic nejedli.

Obřady zeleného čtvrtku jsou dílem radostného rázu, dílem smutečního, a sice:

1. Koná se slavná mše sv., a to v každém farním chrámu Páně pouze jedna, připomínajíc nám večeři Páně.¹⁾ Církev touto mší svatou oslavuje hlavně ustanovení nejsvětější Svátosti, a proto užívá se při ní barvy bílé a pje se slavně „Gloria“, při němž i všechny zvony chrámové se rozezvučí; po „Gloria“ však jest mše sv. i všechny ostatní obřady toho dne rázu smutečního, jelikož se nám na mysl uvádí umučení, jež Pán nastoupil ihned po večeři poslední. Proto umlknou kromě varhan i zvony až do bílé soboty; potřebná znamení v kostele i na věži dávají se t. zv. řehačkami. Epištola jedná o přijímání Svátosti oltářní, evandélium pak o tom, jak Pán svým apoštolům nohy umýval.

2. Při svátostném proměnění téhož dne konsekruje kněz tři hostie, z nichž jednu přijímá, ostatní pak dvě po ukončené mši sv. dává do kalicha, jež závojem zahaliv, přenáší ve slavném průvodu na poboční oltář, anebo do nějaké kaple, je-li při chrámě, při čemž se pje chvalozpěv k úctě nejsvětější Svátosti oltářní: „Pange lingua.“ Tu vzdav nejsvětější Svátosti úctu úklonou a incensováním (okouřením) ji ukládá, načež ihned shasí se všechna světla ve chrámě, nimo světla na oltáři, na nějž vel. Svátost byla přinesena. Průvod tento nám připomíná bolestnou cestu Páně z večeřadla do zahrady Getsemanské. — Též ciborium se svatými hostiemi pro nemocné na vedlejší oltář se přenáší, načež tabernakul zůstane otevřen.

3. Odhalují se oltáře. Děje se to jednak na význam hlubokého zármutku, jednak to poukazuje k tomu, jak před smrtí katané svlékli Pána, pročež se říká při tom žalm 21., který začíná slovy: „Bože, Bože můj, proč jsi mne opustil!“ s antifonou: „Rozdělili sobě roucha má a o oděv můj metalí los.“

Někde se odhalené oltáře také omývají.

¹⁾ Když více jest kněží při chrámu, přijímají jako ostatní věřící Tělo Páně pod jednou způsobou.

4. V biskupských chrámech mimo to světí se i svaté oleje (§. 75.). Dále umývá biskup (v Římě papež, u nás pak i zeměpán a opatové řeholní) dvanácti starcům nohy na znamení pokorné lásky i pro upamatování, že Pán Ježíš při poslední večeři tak učinil apoštolům, jakož o tom jedná evangelium, jež se čte před umýváním. Ti, jimž se nohy umývaly, bývají pak také almužnou poděleni.

§ 33. Veliký pátek.

Den největšího smutku v roce církevním jest veliký pátek, zvaný tak proto, že si připomínáme smrt, kteroužto Pán dokonal veliké dílo vykoupení našeho. — V jazyku řeckém (i církevním) slove „parasceve“ (což znamená tolik co příprava), poněvadž židé v pátek na slavnost sobotní se připravovali. Všecky obřady velikého pátku mají do sebe povahu nejhlubšího zármutku. Jsoutě následující:

1. Při obřadech nehoří z počátku nižádné světlo na oltáři vši ozdoby zbaveném [ani t. zv. věčná lampa, čímž se nám znázorňuje smrt Krista Pána, jenž jest světlem světa.

2. Kněz v rouchu barvy černé přichází k oltáři a na stupních jeho vrhá se na tvář svou, koře se tak v tichém rozjímání umučenému Vykupiteli. Pak čte se na straně epistolní čtení dvojce ze Starého Zákona, jedno z 2. knihy Mojžíšovy, druhé pak z proroka Ozeáš; oboje vztahuje se na výkupnou smrt Pána Ježíše; neboť v prvním čtení předobrazuje, ve druhém pak předpovídá se smrt Páně. Po prvním čtení koná kněz dojemnou modlitbu toho obsahu, aby umučení Kristovo nebylo nám k odsouzení jako Jidášovi, nýbrž ku spasení jako lotru kajícímu.

3. Zpívají se tím způsobem jak o květné neděli pašije dle sepsání sv. Jana, jako na důkaz, že co v oněch čteních bylo předobrazeno a předpověděno, skutečně na Kristu Pánu se vyplnilo.

4. Pak koná kněz krásné a dojemné modlitby za všechny lidi a stavy, a to: za papeže, za biskupy a všechny řády kněžské, za veškeren lid věřící, za zeměpána, za kate-

chumeny (křtěnce), za lidi všelikými strastmi stísněné (nemocné, nuzné, uvězněné), za bludaře, za židy a pohany. — Před každou modlitbou vyzývá kněz ku spolumodlení: „Oremus“ (modleme se), a ku pokleknutí: „Flectamus genua“ (poklekněme), i ku povstání: „Levate“ (vstaňte). Pokleknutí však se vypouští při modlitbě za židy, jelikož oni při umučení Páně tohoto znamení úcty a pokory zneužili Pánu na potupu. Církev pak na veliký pátek modlí se za všechny proto, že Kristus Pán zemřel, aby všechny spasil, a že církev tudíž spásu všech vyhledává, jsouc v pravdě všeobecnou (katolickou).

5. Po vykonaných modlitbách činí se pocta ctihodnému znamení vykoupení našeho, sv. kříži, takto: Kněz odloží mešní roucho a jsa jenom albou přioděn jde na stranu epištolní, vezme do ruky kříž černou rouškou zastřený a ponenáblu jej odhaluje, volaje při tom po třikráte vždy vyšším hlasem: „Ecce lignum crucis, in quo salus mundi pependit! (Ejhle, dřevo kříže, na němž pněla spása světa!), načež kůr odpovídá: „Venite, adoremus!“ (Pojďte, klanějme se!) Po každém prozpěvu kněz s lidem pokleká. Kříž Páně odhalený a vztýčený představuje nám okamžik, když Pán Ježíš na kříži před očima zástupů povýšen byl na hoře Kalvarské. — Potom kněz uloží s úctou kříž na místo k tomu připravené, zouvá obuv a po třikráte pokleknuv na důkaz nejhlubší úcty a lásky líbá rány Vykupitelovy, což po něm činí i ostatní duchovní a pak věřící lid. Mezi tím prozpěvuje kůr t. zv. výtky (improperia), slova totiž, jež se kladou do úst Spasiteli a jimiž on vytýká nevědk a tvrdošijnost národu vyvolenému i nám.

6. Po velevýznamném obřadu tom následuje obřad zvaný „missa praesanctificatorum,“ t. j. mše s částkami dne předešlého přepodstatněnými. Zove se tak, že se podobá oběti mešní; za to však se od ní liší zase tím, že není při ní svátostního proměnění, jelikož kněz přijímá hostii na zelený čtvrtek konsekrovanou či přepodstatněnou. Děje se to takto: V uctivém průvodu — pod baldachýnem — přenáší kněz sv. hostie, v předešlý den na pobočném oltáři uschované, na oltář hlavní, na němž mezi tím rozžehli se svíce. Pak vzdav úctu Tělu Páně, incensuje (okuřuje) oltář jako jindy při obětování, a když byl

vykonal několik modliteb a vyzdvihnul poněkud svatou hostii k účtě věřících a pak ji rozlomil, přijímá Tělo Páně, čímž t. zv. mše předposvěcení jest ukončena. Nekona se pak nekrvavá oběť novozákonní proto, že všechny obřady dne toho směřují k tomu, aby se nám představila a znázornila krvavá oběť Kristova na Kalvarii.

7. Konečně dává kněz Tělo Páně do monstrance, zastře ji závojem a přenáší pak do t. zv. Božího hrobu, již dříve obyčejně na způsob jeskyně skalnaté upraveného a ozdobeného.

Tu vzdav úctu nejsvětější Svátosti úklonou a okouřením vystavuje ji k veřejné účtě. To nám představuje pohřeb Páně. Průhledný pak závoj, jímž zahalena jest monstrance, nám připomíná prostěradla, jimiž Tělo Páně bylo obvinuto.

Věřící křesťané během velikého pátku a následující bílé soboty zbožně Boží hrob navštěvujíce kořtí se božskému Spasiteli a prosby i potřeby své mu přednášejí. Obřady celého svatého téhodne, jmenovitě pak na veliký pátek, jednu podstatnou myšlenku vyjadřují: Kristus umřel; umři i ty hříchu a povstaň s Kristem k novému životu — a to hodným přijetím sv. svátostí.

§ 34. Bílá sobota.

Sobota následující jmenuje se bílou, že druhdy dospělí křtěníci slavně pokřtěni byvše bílým rouchem na znamení dosažené čistoty a nevinnosti se odívali. Po latinsku zove se „sabbatum sanctum“ (sv. sobota).

Nynější obřady bílé soboty jednak k bývalému slavnostnímu křtu dospělých se vztahují, jednak i ku vzkříšení Páně. Jest totiž sobota bílá spolu i vigilií hodů velikonočního a obřady, jež nyní se konají ve dne, z větší části konaly se druhdy v noci mezi sobotou a nedělí velikonoční. Jsoutě pak tyto:

1. Světí se přede chrámem nový oheň z kamene vykresaný, v němž pak spalují se sv. oleje, od předešlého roku pozůstalé. I pět kadidlových zrn, jež mají později vložený býti do svíce velikonoční, se tu posvěť.

Kámen poukazuje na Krista Pána, jenž sám nazývá se kamenem úhelným, oheň pak na světlo duchovní, jež rozžehl Kristus jmenovitě svým z mrtvých vstáním. Mimo to má i všecko světlo chrámové pochoditi z ohně posvěceného; proto se poněáhu všechna světla v kostele z něho rozžihají, což se děje takto:

2. U vchodu do chrámu rozžehne kněz anebo jáhen z ohně posvěceného jedno světlo na trojkrutci, svíci to ve tři konce vybihající, volaje při tom: „Lumen Christi!“ (Světlo Kristovo!), načež kůr odpovídá: „Deo gratias!“ (Bohu díky!) Tak děje se podruhé uprostřed chrámu a po třetí u hlavního oltáře. — Trojí světlo na trojkrutci znamená základ víry naší, tajemství nejsvětější Trojice, o němž nás poučil Kristus Pán, jenž nazývá se „lumen de lumine“ (světlo ze světla).

3. U hlavního oltáře světí se pak velikonoční svíce (*cereus paschalis*) čili paškál. Svíce ta představuje Krista vzkříšeného a oslaveného; patero zrn kadidlových, jež se do ní vtiskují, připomíná, že Pán i na oslaveném těle svém podržeti ráčil patero ran (jizev) jakožto velevzácný důkaz výkupné smrti své.

Při tom zpívá se vznešený chvalozpěv, jak se za to má, pochodicí od sv. Augustina („Exultet“ t. j. Plesej atd.), v němž velebí se noc, z mrtvých vstáním Páně posvěcená a veškerá církev vybízí se ku plesání nad vykoupením a ku pravé radosti velikonoční. — Mezi tím zpěvem rozžehne se na trojkrutci paškál a od toho i t. zv. věčné světlo před oltářem.

4. Pak na památku dřívějšího slavného udílení křtu světí kněz vodu křestní, kterýžto výkon se končí litaní ke všem svatým (§ 81.).

5. Potom koná se slavná mše sv. a to v každém chrámě, v němž se konají obřady velikonoční, pouze jedna, podobající se poněkud mši sv. na zelený čtvrtek. Oděn jest při ní kněz rouchem barvy bílé; zase zpívá radostné „Gloria,“ po kterém opět zazní varhany a zahlaholí zvuk veškerých zvonů chrámových. Přece však jsou při této mši sv. mnohé zvláštnosti, a to: a) Vynechává se vchod (*introitus*), poněvadž obřady předcházející, jmenovitě pak litanie ke všem svatým, místo

jeho zastupují b) po epištole zapěje kněz po třikráte vždy výše: „Alleluja!“ t. j. „Chvalte Pána!“ — čímž povzbuzuje k radosti velikonoční; c) kněz neříká vyznání víru (Credo), protože druhdy křtění sami před přijetím křtu víry hlasitě vyznávali; d) k „Ite missa est“ přidává se rovněž dvojí Alleluja; e) ke mši sv. připojují se ihned zkrácené nešpory, při nichž věřící opět povzbuzují se k radosti nad vzkříšením Páně i nad duchovním vzkříšením nově pokřtěných, neboť, jak ze všech obřadů těchto patrno, právě dvojí to vzkříšení oslavuje se při této mši sv.

6. Podvečer slaví se z mrtvých vstání Páně obzvláštním obřadem, t. zv. slavností vzkříšení. Kněz totiž v rouchu slavnostním bílé barvy jde s přísluhou do t. zv. Božího hrobu a sňav s monstrance bílý závoj a okouřiv nejsvětější Svátost, zanotí velikonoční chvalozpěv: „Regina coeli“ (Královno nebes, raduj se atd.), jež sbor ukončí. Pak vykoná kněz příslušnou modlitbu o vzkříšení Páně, obrátí se k lidu a zapěje: „Vstalt jest této chvíle!“ — v čemž sbor i lid pokračuje. Potom nese kněz ve slavném průvodu nejsvětější Svátost pod nebesy chrámem a někdy celou osadou, při čemž se prozpěvují nadšené zpěvy velikonoční. Konečně u hlavního oltáře radostným chvalozpěvem „Te Deum laudamus“ a slavným pozhnáním celá slavnost se ukončí.

§ 35. Svátky velikonoční.

Velikonoční hod Boží (festum Paschatis, Pascha, či také: Dominica resurrectionis) oslavuje převeliký děj vzkříšení Páně.

Název veliká noc, velikonoc odtud pochodí, že se tu oslavuje děj oné noci, kteráž v pravdě stala se pro nás velikou a to z mrtvých vstáním Páně, kterýmž naplnil Pán předpovědi Písma i své vlastní, utvrdil víru naši a pojistil naše vzkříšení. Z té příčiny se druhdy již noc ta sama, podobně jak o vánocích, významnými obřady bohoslužebnými oslavovala.

Svátky velikonoční jsou naplněním toho, co předobrazováno bylo velikonoční slavností ve Starém Zákoně (pascha). Jako totiž Israelité si o velikonocích připomínali vysvobození

svoje z poroby egyptské a ochránění od smrti, jež zachvátíla všecko prvorozenstvo země té, tak my křesťané oslavujeme o těchto svátcích vysvobození z poroby hříchu a ďábla a vyváznutí ze smrti věčné.

Hod Boží velikonoční jest tudíž nejslavnějším svátkem celého roku církevního, což vyjadřují i obřady bohoslužebné i významné obyčeje v rodinách křesťanských. Z té příčiny také sv. Řehoř Nazianský jmenuje slavnost velikonoční svátkem všech svátků. Slaví pak se takto:

1. Na oltáři slavnostně ozdobeném mimo svíce velikonoční stojí také socha, představující vzkříšeného Spasitele jakožto vítěze (s praporem) nad smrtí a ďablem, a k nebesům, jež nám otevřel, ukazujícího.

2. Při slavné mši sv., jež se koná v rouchu bílém, epištola i evandélium projádřují myšlenku velikonoční. Dále se modlí kněz po epištole zvláštní „sequenci“ (t. j. sledozpěv) o vzkříšení Páně; podobného obsahu jest i praeface na tento den i po celou dobu velikonoční; Kristus Pán se totiž v modlitbě té zове naším beránkem velikonočním. — Ku „Ite missa est!“ připojuje se po celý oktáv plesavé „Alleluja!“

3. Po ukončené mši sv. světívají se pokrmy velikonoční, a to: beránek, jenž nám připomíná Beránka Božího, na němž vyplnilo se vše, co nastíněno bylo beránkem velikonočním ve Starém Zákoně; chléb velikonoční, tolikéž poukazující na Krista Pána, jenž jest chlebem duší našich a právě v době velikonoční zavítati má do srdce každého křesťana; červené vejce (kraslice) jsou významným obrazem vzkříšení našeho.

Hod Boží velikonoční jest svátek pohyblivý a slaví se vždy první neděli po jarním úplňku měsíce (což bývá mezi 23. březnem — 25. dubnem), jakož to určeno bylo na sněmě církevním v Nicei (r. 325).

§ 36. Oktáv velikonoční.

Vzkříšení Páně slaví se v církvi po celých osm dní (oktáv), a to hlavně zvláštními modlitbami při hodinkách kněžských a při mši sv.

Pondělí velikonoční jest svátkem zasvěceným, jenž se slaví podobně jako Boží hod. Evandélium toho dne nám vypravuje, kterak Kristus Pán po svém z mrtvých vstání zjevil se dvěma učeníkům jdoucím do městečka Emmaus.

Oktáv končí se první nedělí po velikonoci, jež slove bílá (Dominica in albis), a to odtud, že druhdy křtenci na bílou sobotu pokřtění v tuto neděli naposledy ve slavném průvodu (odtud neděle ta zove se též průvodní či provodnou přicházeli do chrámu, a tu obnovivše sliby křestné, roucha bílá odkládali.

Dle nynějšího obyčeje v nedělí bílou první kummunkanti bývají slavně vedeni ku sv. přijímání, při čemž rovněž také obnovují sliby křestní.

§ 37. Pohodí velikonoční. Slavnost Nanebevstoupení Páně.

1. Pohodí velikonoční spolu s nedělí bílou zahrnuje šest neděl, kterážto doba nám připomíná, jak Pán po svém z mrtvých vstání apoštolům se zjevoval, je poučoval, na svůj odchod k Otci připravoval, trojí svou moc jim odevzdáváje. O tom také jednají evandélie na neděle ty určená. — Na oltářích stojí až do Nanebevstoupení Páně paškál i socha vzkříšeného Spasitele; mimo to po celou tu dobu se k jednotlivým částkám hodinek církevních přidává časté „Alleluja!“

Do této doby na pondělí, úterý a středu po páté nedělí (křížové) padají t. zv. průvody prosebné či křížové, zvané tak odtud, že je koná církev prosíc hlavně o zachování úrody zemské a odvrácení všech křížů.¹⁾

Za týmž účelem koná se i prosební průvod v den sv. Marka (25. dubna). (§ 87.)

2. Čtyřicátého dne po svém z mrtvých vstání Božský Spasitel vzal apoštoly s sebou na horu Olivetskou, aby tam, kdež dříve byli svědkové nejhlubšího jeho snížení, byli též svědkové jeho povýšení a oslavy. Tu rozžehnav se s nimi jakožto Bůh-člověk, z vlastní moci své vystoupil na nebesa.

¹⁾ Zovou se tak nepochybně proto, že se konají ke křížům (anebo sochám posvátným).

Děj tento, kterýmž Kristus Pán dovršil dílo svoje vykupitelské, nám církev Boží připomíná svátkem Nanebevstoupení Páně, jenž se slaví čtyřicátého dne po velikonoci (tudíž ve čtvrtek po neděli křížové či prosebné).

Svátek tento jest prastarého, nepochybně již apoštolského původu a slaví se s oktávem. Při hlavní mši sv. po evangéliji se odnáší socha Vzkříšeného i paškál se odstraňuje, což nám přivádí na mysl děj tohoto dne.

3. O posvátné době svatodušní.

§ 38. Význam a trvání doby svatodušní.

Posvátná doba svatodušní představuje a oslavuje obzvláště královský úřad Krista Pána. Povýšen byv na pravici Otce svého, seslal Kristus Pán Ducha sv. a skrze něho ovládá, chrání a posvěcuje království své na zemi, až konečně posledním soudem spasení bude dovršeno a obnova veškerého tvorstva dokonána.

Jelikož pak Duch svatý jmenovitě sestoupením svým na apoštoly a jich posvěcením pokolení lidskému prokázal lásku svou, připomínáme si a spolu olavujeme též v době svatodušní lásku třetí Božské osoby k nám.

V době této má křesťan život duchovní, v době vánoční započatý, v době velikonoční pak utvrzený, přivést k dokonalosti; po příkladu svatých a světic Božích má království Boží v sobě skrze Ducha sv. udržovati a množiti, aby s čistým srdcem a pln skutků dobrých mohl jedenkráté jíti vsříci Pánu, až přijde k soudu.

Doba svatodušní začíná se slavností Nanebevstoupení Páně a trvá až do soboty před adventem.

Střediskem doby jest hod Boží svatodušní; předhodím jsou dnové od svátku Nanebevstoupení až do svátku Sslání Ducha sv., pohodím pak čas od svátku tohoto až do konce roku církevního. Bližší přípravou ku slavnosti Sslání Ducha sv. jest sobota před svátkem tímto čili vigilie svatodušní; jest to den přísného postu a světí se voda křestní k upamatování na křest, jehož se dostalo apoštolům

Duchem svatým (Skut. Ap. 1, 5.) Svěcení děje se podobně jako na Bílou sobotu.

§ 39. Svátky svatodušní.

Po nanebevstoupení Páně trvali apoštolé po 10 dní spolu na modlitbách v Jerusalemě, až jim Pán seslal slíbeného Ducha sv. ve způsobu ohnivých jazyků.

Stalo pak se to padesátého dne po vzkříšení Páně a tudíž právě padesátý den (pentekoste) po velikonoci slaví církev katolická hod Boží seslání Ducha sv. čili svátky svatodušní.

Svátky těmi naplněno jest to, co předobrazovaly letnice starozákonní. Jako totiž židé o letnicích (též 50. den po slavnosti paschy) konali památku dání zákona na hoře Sinajské, jenž vryt byl do desk kamenných, tak my křesťané oslavujeme dání Zákona Nového, dokonalejšího, zákona to lásky, jež Duch sv. vepsal do srdcí lidských, nejpředněji apoštolům. Jako židé o letnicích obětovali Hospodinu prvotiny plodin zemských, podobně i my si připomínáme, jak na slovo apoštolů Duchem svatým naplněných prvotiny církve křesťanské (první obec křesťanská v Jerusalemě) Bohu v obět a službu se oddaly.

Služby Boží o sv. Duchu konají se v barvě červené, barvě to lásky; epištola jedná o ději seslání Ducha svatého, v sekvenci vyzývá se Duch sv. jako osvětitel a evandélium jedná o působení jeho v církvi.

Jako všechny veliké svátky má i hod Seslání Ducha sv. oktáv, v němž pondělí jest svátkem zasvěceným, který se slaví podobně jako Boží hod.

V oktávě svatodušním uděluje se ve chrámech biskupských svátost biřmování, jížto od Ducha sv. v milosti Boží býváme posilněni.

§ 40. Svátek nejsv. Trojice a Božího Těla.

1. Na první neděli po sv. Duchu oslavuje církev svatá tajemství nejsvětější Trojice Boží opakujíc takorba v jeden společný den to, co dosud oslavovala ve třech

posvátných dobách roku církevního, a připomínajíc nám lásku Boha Otce, jenž nás stvořil a pro spásu naši seslal i Syna svého na svět; lásku Boha Syna, jenž nás vykoupil, a lásku Ducha sv., jenž nám ovoce vykoupení Kristova skrze církev Boží ustavičně přivlastňuje.

Tajemství Trojice Boží vyjadřuje obzvláště evandélium téhož dne, v němžto čteme slova Kristova, pronesená k apoštolům: „Jdouce do celého světa učte všechny národy, křtíce je ve jménu Otce, Syna i Ducha sv.“ — a jelikož i my pokřtěni jsme jménem Boha trojjediného, jest zajisté v ten den příhodno, bychom na křest svůj pamatující sliby při něm učiněné obnovili.

2. Ve čtvrtek po neděli této, desátý tudíž den po sv. Duchu, koná církev katolická velevzácnou slavnost Božího Těla (festum corporis Jesu Christi, anebo také: theophoriae), na památku ustanovení nejsvětější Svátosti oltářní, jakož i na vyjádření víry v tajemství to a nejhlubší úcty k němu.

Vlastně již Zelený čtvrtek jest dnem ustanovení radostného toho pro nás tajemství; že však tento den padá v týden pašijový, kdež myslí věřících zaujímá výhradně umučení a smrt Páně, proto přeložena jest důstojná oslava tajemství toho na dobu příhodnější, a to do svatodušní doby dle slov sv. Tomáše Akvinského z té příčiny, že potřebí jest osvětlení Ducha sv., abychom v tajemství to pevně věřili a důstojně se mu kčíli.

Podnět ku slavnosti zavdala řeholnice blah. Juliana v Montcornillonu blíže Leodie (Lüttichu) v Belgii. Slavnost ta konala se nejpředněji v diecési tamější, od papeže Urbana IV. pak byla (1264) pro veškeru církev ustanovena a konečně církv. sněmem viennenským všeobecně zavedena.

Náležitě pak slavnost Božího Těla k nejkrásnějším projevům víry a bohoslužby katolické, a slavívá se takto:

Koná se slavná mše sv.; epištola i evandélium jednají o tomto pokrmu duší našich a o hodném přijímání; k uctění tajemství tohoto modlí se kněz po epištole významnou sekvenci: „Lauda Sion“ (Chval Sione) Po sv. přijímání knězově uloží se vel. Svátost do monstrance a po ukončené mši sv. vezme kněz monstranci a zanotiv zpěv „Homo quidam fecit“

etc. (Člověk jeden učinil večeri velikou, k níž pozval mnohých), v němžto kůr pokračuje, nastupuje průvod z chrámu do osady farní, kdežto zbudování jsou čtyři oltářové, a to, pokud možná, ke všem úhlům světa směřující. To poukazuje k tomu, že víra v tajemství oltářní po všem světě se hlásá a národové ze všech světa končin že povoláni jsou k nebeské hostině té. Při tomto průvodu každá farní obec vynakládá vše, cokoli slouží k oslavě Boha ubírajícího se uprostřed věrných dítek jakož i ku vyjádření upřímné a čisté radosti duchovní.

U každého oltáře učiní se zastavení; čte se pak při každém počátek anebo částka jednoho ze 4 evandélií, jednajících o nejsv. Svátosti. Potom vykoná se modlitba církevní k nejsv. Svátosti, k níž se připojuje druhá za úrodu zemskou a pak udělí se požehnání. U čtvrtého oltáře k těmto modlitbám přidává se ještě jiná za Boží pomoc a ochranu pro celou farní osadu a za zpěvu „Te Deum laudamus“ (Bože, chválíme Tebe) navrátí se průvod do chrámu, kdežto modlitbou děkoslovnou a opětným požehnáním slavnost dojemná se ukončí.

§ 41. Pohodí svatodušní.

Pohodí svatodušní obsahuje z pravidla 24 neděl po sv. Duchu; neděl těch může však býti i více dle toho, jak připadají Velikonoce.

Pohodí to trvá déle všech ostatních, jelikož se jim představuje ustavičné až do skonání světa trvajících působení Ducha sv. skrze církev Boží ku posvěcení a spasení člověčenstva. K tomu směřují především čtení epistolní a evandělická na jednotlivé neděle rozdělená a pak i slavnosti blahoslavené Panny Marie a Svatých, padající hlavně v dobu tuto. U světců Páně zajisté působení Ducha sv. přineslo nejkrásnějšího ovoce hojnost a slavnosti jejich tudíž stavíce nám na oči příklad blah. Bohorodičky a světců Páně zřetelně nás vyzývají k následování.

§ 42. Svátky svatých vůbec. Svátky Mariánské.

Svatými nazývali se původně křesťané vůbec, neboť jsouce na křtu sv. posvěceni a ku svatosti povoláni v pravdě

také, aspoň z větší části, svědomitým zachováváním zákona Kristova čestného názvu toho za živa již zasluhovali. Později tento název dáván jest oněm, kteří po životě ctnostném na věčnost jsou povoláni a jichž svatost od Boha samého některými divy či zázraky byla osvědčena a oslavena, což pronáší nejvyšší hlava církve po nejprísnějším zkoumání a vyšetřování (beatificatio = blahorečení, canonisatio = svatořečení). Jsou pak světcové buď vyznavači (confessores) anebo mučéníky (martyres). Vyznavači jmenováni ti, kteří v čas pronásledování víru křesťanskou před soudy pohanskými statně vyznali, — aniž za to právě smrt byli podstoupili. Později název tento dáván těm, kteří po svatém životě smrtí přirozenou ze světa odcházejí. Mučéníky zovou se, kteří pro Krista nebo pro svůj sv. život k mukám byvše odsouzeni, násilnou smrtí umírají.

K úctě svatých a k následování jich vybízají nás i svátky jejich, připadající obyčejně na den úmrtí čili narození jejich pro život věčný (vyjímaje nejsv. Pannu Marii a sv. Jana Křtitele, u nichž slavíme i den úmrtí i narození).

Nejpřednější místo mezi všemi svatými zaujímá nejblaho-slavenější Panna Maria, a to pro svoji vznešenou důstojnost jakožto Matka Boží, pro svoji neporušenou čistotu a nevyrovnanou svatost života. Ji tedy ctí církev Páně obzvláště, a sice též mnohými slavnostmi a svátky.

I. Z nich do doby svatodušní připadají tyto:

1. Dne 15. srpna Nanebevzetí Panny Marie, o kteréžto slavnosti si připomínáme blaženou smrt jakož i přijetí její do nebes. Svátek ten nám na mysl uvádí pravý domov náš, nebe, kdežto máme prostředníka u Otce, Krista, a přímělkyni u Syna, Pannu Marii.

2. Dne 8. září oslavuje církev sv. Narození blah. Panny Marie, čili onen blahý den, kdy světu dána jest ta, jejímž prostřednictvím vykoupeno bylo pokolení lidské. Jestliž to pro nás den radosti a vděčnosti k Bohu.

3. V neděli na to slaví se Jméno Panny Marie, kterážto slavnost zavedena jest za papeže Innocencia XI. na památku

uchránění Vídne a západních zemí křesťanských od Turků přímlovou Královny nebeské. (V neděli tuto, a po celý oktáv, aby věřící povzbuzeni byli čistým srdcem ctíti Pannu nejčistší, udělují se za obvyklými podmínkami plnomocné odpustky.)

4. První neděli v měsíci říjnu koná se slavnost různěncová a spolu památka vítězství vojska křesťanského nad Turky u Lepanta r. 1571.

Mimo tyto zasvěcené konají se v době svatodušní mnohé nezasvěcené svátky Mariánské, jako: Navštívení Panny Marie u sv. Alžběty (2. července, v Čechách svátek zasvěcený, jenž se slaví 1. neděli měsíce července), Panny Marie Sněžné (5. srpna) a jiné.

II. Ostatní svátky Mariánské do jiných dob padající jsou :

1. Dne 8. prosince svátek Neposkvrněného početí blah. Panny, o kterémž si připomínáme a oslavujeme tajemství r. 1854. za článek víry prohlášené, že Panna Maria pro zásluhy Ježíše Krista svého Syna již v prvním okamžiku svého bytí obzvláštní milostí Boží od hříchu byla uchována, tudíž i bez poskvrny hříchu prvotního počata.

2. Dne 2. února Očišťování P. Marie čili Hromnic, což v jedno spadá se svátkem obětování Páně. (§. 26.)

3. Zvěstování P. Marie, dne 25. března, kterýžto svátek nám připomíná, jak archanděl Gabriel Pannu Marii pozdraviv zvěstoval jí, že bude Matkou Spasitele světa.

Mezi svátky nezasvěcenými vyniká památka Panny Marie sedmiboletné (v pátek před nedělí květnou). Příhodně koná se památka tato v době, když rozjímáme umučení Páně; neboť představující si bolesti Synovy, nemůžeme nevzpomenouti matky spolutrpicí dle proroctví Simeonova. Pak Zasnoubení P. Marie (dne 23. ledna.

Celkem tedy oslavuje církev Boží blahoslavenou Pannu a matku Zakladatele svého sedmi zasvěcenými a mnohými nezasvěcenými svátky. Zasvěcené svátky Mariánské dle postupu roku církevního takto po sobě následují: Neposkvrněné početí, Očišťování, Zvěstování, Navštívení, Nanebevzetí, Narození Panny Marie. Představíme-li si však život blah. Rodičky Boží, takto svátky její po sobě jdou: Početí, Narození, Zvěstování, Navštívení,

Očišťování, Nanebevzetí. — Ostatní dva v novější době zavedené a na neděli položené svátky (Jména P. Marie a Slavnost růžencová) jakožto doplněk řadí se ku předešlým.

§ 43. Svátky andělův a svatých.

Těž z těchto svátků slavíme největší část v době svato-dušní, a to:

1. První neděli v měsíci září slavnost sv. andělů strážných, o kteréž si vděčně připomínáme radostnou pro nás pravdu, že k ochraně naší ustanoveni jsou duchové nebeští, jimž za to povinni jsme vzdávati úctu a poslušnost.

Mimo to svátky zvláštními (nezasvěcenými) oslavuje církev svaté archanděly: Gabriela (24. března), Michaela (29. září) a Rafaela (24. října).

2. Svátek sv. knížat apoštolských Petra a Pavla (29. června), kteří za císaře Nerona r. 67. v Římě smrt mučnickou podstoupivše, slavný život svůj dokonali. Spolu pak oslavuje se v ten den památka všech sv. apoštolů, jichžto dnové druhdy zvláštními svátky zasvěcenými se slavívali. Nyní oslavují se svátky aspoň církevními, z nichž vždy jeden skoro na každý měsíc připadá.

3. Svátek všech svatých (1. listopadu), o kterémž oslavujeme památku všech svatých vyznavačů, mučníkův a světic Božích. Původ svátku toho jest tento: Za dob pohanských stával v Římě chrám všem pohanským bohům zasvěcený (Pantheon). Když však později křesťanství, zvítězivši nad pohanstvem, Řím učinilo hlavním sídlem svým, — ovšem řízením Prozřetelnosti Božské, — byl Pantheon přeměněn ve svatyni křesťanskou, do níž přenesly se ostatky četných světců Páně z katakomb. Zasvěcena pak jest svatyně tato ke cti blah. Panny Marie a všech svatých a spolu svátek ten pro celý katolický svět byl zaveden.

4. Ku svátku všech svatých přirozenou měrou řadí se památka všech věrných zemřelých (čili dušiček), dne 2. listopadu, v kterýžto den po veškerém světě katolickém

konají se oběti, modlitby a jiné dobré skutky za zemřelé, jichžto hrobové i všemožně se zdobí.

Jsoutě pak oba dnové tito (1. a 2. listopadu), s jejichž významem souhlasí i příroda podzimní, zřetelným a dojímavým projevem víry naší v obcování svatých.

5. Mimo dobu svatodušní a to hned po Božím hodě vánočním, konáme též slavnost svatého Štěpána, prvo-mučeníka Páně, a spolu s památkou jeho i památku všechných ostatních mučeníků. (§ 24.)

§ 44. Svátký sv. patronů zemských.

Každá téměř země katolická cítíc se zavázanu k obzvláštní vděčnosti některému z oslavenců Páně, ctí jej výhradně za svého ochránce a přimluvce u Boha čili patrona.

U nás na Moravě ctí a slaví se jako patronové zemští sv. Cyrill a Method, v Čechách sv. Václav a sv. Jan Nepomucký, ve Slezsku pak sv. Hedvika.

1. Sv. Cyrill a Method, bratří pocházeli ze Soluně a rozšiřivše víru Kristovu napřed mezi Chazary a Bulhary, knížetem Rastislavem povoláni jsou na Moravu, kamž r. 863. přišli. Tu s neunavnou horlivostí hlásali víru křesťanskou, Pisma sv. na jazyk slovanský přeložili a svatyně křesťanské budovali. Proto i od Stolice apoštolské za velepastýře církve Moravské jsou ustanoveni. Z Moravy pak světlo víry Kristovy dostalo se i do Čech, do Slezska a Míšenska, do Uher a do Polska.

Cyrill, odřeknuv se činnosti veřejné, v zátíší klášterním dokonal život svůj v Římě r. 869. Method zase konal úřad apoštolský dále a po mnohých svízelných zemřel na Velehradě r. 885. (V době nejnovější papež Lev XIII. svátek světců těch, jenž posud jenom u Slovanů se slavíval, rozšířil na veškeru církev.) Slaví se dne 5. července.

2. Sv. Václav, kníže český, nesmrtelných zásluh dobyl si o úplné pokřesťanění Čech, hlásaje pravdu křesťanskou hlavně svatým životem svým a vynikaje horlivostí o čest a slávu Boží, dobročinností, vlídností a smířlivostí. Od vlastního

bratra Boleslava zavražděn jest dne 28. září 935. Svátek jeho (v Čechách zasvěcený) koná se 28. září.

3. Sv. Jan Nepomucký (16. května) byl kanovníkem na hradě Pražském a spolu zpovědníkem i almužníkem královny, choti Václava IV. Ve svých úřadech vynikal zbožnou horlivostí a jmenovitě obětovnou láskou k bližnímu. Pro neohrožené šetření tajemství zpovědního byl z rozkazu prehlivého krále mučen a konečně r. 1293. v řece Vltavě utopen.

4. Sv. Hedvika, vdova po knížeti slezském a polském Jindřichovi I., vynikala hlavně horlivostí o rozšíření života křesťanského a dobročinností († 1243); ctí se jakožto patronka ve Slezsku a svátek její koná se 15. října.

Mimo to ctíme v našich zemích oslavené krajany a přímluvce u Boha: Sv. Vojtěcha, sv. Ludmilu, sv. Prokopa, sv. Víta, blah. Anežku, blah. Jana Sarkandra, blah. Klementa Hofbauera, (Dvořáka), ctih. Hroznatu, a jiné.

Zvláštní úctou lneme také ku sv. Josefu (19. března), ku sv. Anně, ku sv. Aloisiu, patronu studující mládeže (21. června) a jiným, a svátky jejich s větší slavností konáváme. —

V sousedních zemích ctí se jakožto patronové zemští zasvěcenými svátky: V Dolních Rakousích svatý Leopold (15. listopadu), v Horních též svatý Leopold a mimo něho i sv. Florian (4. května), v Uhrách sv. Štěpán, král (20. srpna), v Haliči sv. Stanislav (7. května).

Konečně také každá farní osada oslavuje památku zvláštního patrona chrámu svého (patrocinium, pout), a sice není-li den ten beztoho již svátkem zasvěceným, obyčejně v neděli po výročním dni svátce toho. Též některému tajemství sv. víry (nejsv. Trojice, Těla Páně) může býti chrám zasvěcen, kteréžto pak také jako den poutní se oslavuje.

Památný pak den založení chrámu svého (posvěcení chrámu Páně) slaví se nyní společně v zemích našich na třetí neděli měsíce října.

Část druhá.

Liturgika zvláštní.

§ 45. O posvátných či liturgických výkonech vůbec.

Liturgické osoby — kněží — na místech liturgických, užívající liturgických příslušností čili věcí posvátných (rouch, nádob, knih a p.), vykonávají dle potřeby a významu jednotlivých dob liturgických a dní posvátných, jakož i dle potřeby věřících jisté posvátné či liturgické výkony, o nichž pojednává liturgika zvláštní.

Jsouť pak liturgické výkony tyto: I. oběť novozákonní, mše svatá; II. sv. svátosti; III. svátostiny a IV. různé modlitby a pobožnosti církevní.

I. O oběti novozákonní.

§ 46. O oběti vůbec a o starozákonní zvlášť.

Oběti vůbec vyrozumíváme nějaký zevnější dar Bohu z úmyslu dobrého (na vyjádření úcty, prosby, díků nebo na smíření) přinesený.

Původ oběti jest prastarý, ano Bůh sám vštípil člověku cit a potřebu, aby vnitřní pocity náboženské, jmenovitě pak pocit závislosti na Bohu a potřebu smíření s ním výkony zevnějšími — oběťmi — projevoval. Pročež jako nebylo a není národa bez náboženství, není také národa bez oběti (Abel, Noé). Vyvoliv si pak Bůh mezi národy různými národ israelský, ustanovil skrze Mojžíše mimo jiné i to, jakými oběťmi lid

vyvolený by jej ctíti měl. Bylyť pak to oběti co do způsobu dvojí: 1. krvavé a 2. nekrvavé. Při oněch obětována byla zvířata čistá, ponejvíce domácí (krávy, telata, býci, ovce); při těchto zase, jež dělily se v oběti krmné a pitné, obětovali chléb, mouku, obilí, olej, kadidlo, víno a j.

Ačkoliv oběti starozákonní nemohly smazati vinu lidskou („nemožno jest, aby krev býkův a kozlů shladila hříchy,“ dí svatý Pavel Hebr. 10, 4), přece byla cena jejich velika a význam důležit. Vyjadřovali totiž závislost obětujících na Pánu Bohu a potřebu smíření, jelikož se jimi lidé vždy a vždy vyznávali býti vinnými před Bohem a na místě sebe náměstným tudíž způsobem, vzdávali Bohu v obět zvířata. To vyjadřovaly oběti tyto pro přítomnost a v tom záležel i o b r a z n ý smysl a význam jejich. Avšak ony sáhaly též do budoucnosti, do věků příštích, v národě vyvoleném vzbuzující a udržující touhu po oné jediné pravé oběti, již Messiaš v plnosti času Otcí nebeskému přinéstí měl. K této oběti Messiašově tudíž Israelity připravovaly a předkem již účastnými činily zásluh jejich. V tom pak záleží předobrazný význam a smysl obětí starozákonních.

§ 47. O mši svaté.

Kristus Pán přišel v plnosti času na svět sama sebe na kříži vydal v obět krvavou Otcí nebeskému za nás a místo nás, způsobem tedy náměstným, a obětí tou zadost učiniv Otcí snížil nás s Ním, získal odpuštění hříchu a věčného trestu i potřebných ku spasení milostí nám vydobyl.

Tak provedl skutečně, co oběťmi Starého Zákona bylo jenom vypodobňováno, předobrazováno a připravováno; „On,“ jak dí apoštol Pavel (Hebr. 9. 12.), „nalezl vykoupení věčné.“

Láska Krista Pána k nám však také založila obět, v nížto podstatným opětováním toho, co na kříži se dělo, ovoce krvavé oběti Kristovy všechněm až do skonání světa se přivlastňuje; Kristus Pán vykonal totiž a založil obět nekrvavou Nového Zákona, v Zákoně Starém i předobrazanou i předpověděnou.

Předobrazena byla oběti Melchisedechovou; neboť takto dí Duch sv. skrze žalmistu Páně o Kristu (žalm 109, 5.): „Ty jsi kněz na věky podle řádu Melchisedechova,“ t. j.: Ty se budeš stále obětovati podobně jak obětoval Melchisedech, ve způsobách chleba a vína; neboť Melchisedech, jsa knězem Boha nejvyššího, obětoval Hospodinu chléb a víno.

Předpověděna pak byla nekrvavá tato obět Nového Zákona prorokem Malachiášem, skrze něhož praví Hospodin: „Nemám zalíbení ve vás (kněží Starého Zákona) a nepřijmu darů z ruky vaší; neboť od východu slunce až na západ veliké jest jméno mé mezi národy a všude jménu mému se obětuje obět čistá“ (Mal. 1, 10, 11.). Tím vyřčeno jest, že skutečnosti ustoupí stín a obraz že ustoupí nové po všem světě konané oběti čisté čili Bohu milé oběti novozákonní.

To vše, co tu předpověděno a předobrazeno bylo ve Starém Zákoně, vyplnil Kristus Pán při večeři poslední, vykonav a ustanoviv nekrvavou obět Nového Zákona.

„Vzav do rukou svých chléb žehnal, lámal a dával apoštolům řka: Vezměte a jezte; totoť jest tělo mé, jež se za vás vydává. Podobně i vzav kalich s vínem opět žehnal a dával apoštolům řka: Pijte z toho všichni; totoť jest kalich mé krve, nové a věčné úmluvy, tajemství víry, jež (krev) za vás a za mnohé (za všechny) vylita bude na odpuštění hříchů.“

Kristus Pán, jak ze slov těchto patrně, vykonal nej-předněji sám nekrvavou obět Nového Zákona. Mluví totiž o těle svém, jež se vydává (t. j. obětuje); dále o krvi nové a věčné úmluvy (t. j. krvi obětní); o krvi té dále dí, že vylita bude (t. j. obětována), a to — „za vás a za mnohé“ (za všechny) na odpuštění hříchů (tolik co na smíření).

Vykonal tudíž Kristus Pán při poslední večeři touž obět náměstnou na smíření způsobem nekrvavým, již den na to vykonal na kříži krvavě.

Slovy pak: „To čiňte na moji památku!“ ustanovuje obět tu pro všechny doby, dáváje apoštolům a řádným nástupcům

jejich, biskupům a kněžím, moc a rozkaz, aby činili na památku jeho totéž, co On činil při večeři poslední, aby tudíž obětovali, proměňovali, přijímali i přijímatí dávali tělo a krev Páně.

Tohoto rozkazu jsouce poslušni apoštolé „trvali ve sdílnosti lámání chleba“ (Sk. apošt. 2, 42.); rovněž pak nyní nástupcové jejich konají obět nekrvavou Nového Zákona čili mši svatou.

Mše svatá jest ustavičná obět Nového Zákona, v nížto se Ježíš Kristus ve způsobách chleba a vína obětuje tak, jako se obětoval při poslední večeři.

Slovo mše (missa) pochází z latinského slova „mitere, missio“ a znamená tolik co propuštění, jelikož se i katechumenové před obětováním i věřící po ukončené oběti slavným povolávacím: „Ite missa est“ propouštěvali. Někteří původ slova mše vykládají z pojmu: „missa dona,“ t. j. dary (obětí) poslané či podané Bohu.

§ 48. O poměru mše svaté k oběti Páně na kříži.

Mše svatá jest podstatně táž obět, jako byla krvavá obět Páně na kříži. To již z toho vysítá, že při obou výkonech jest týž obětující (Ježíš Kristus) i týž obětní dar (tělo a krev Páně); i týž bohumilý úmysl jest při obou: smířiti totiž padlé pokolení lidské s Otcem nebeským a vymoci jemu všechny ku spasení potřebné milosti.

Jen v tom rozdíl se jeví, že na kříži se obětoval Pán viditelně a bezprostředně, na oltáři pak se obětuje ve způsobách chleba a prostřednictvím kněze; na kříži, aby nám získal poklad milostí, na oltáři, aby nám poklad ten otevřel a potřebných z něho milostí udílel; na kříži jednou a na jednom místě, na oltáři však ustavičně a po veškerém světě.

Z toho vidno, s jakou úctou, zbožností a pozorností křesťanu dlužno obcovati nejsvětější oběti mešní, kteráž zahrnuje v sobě všechny úmysly a účely, za kterými vůbec Bohu máme obětovati! Jestli ona nejdokonalejší obět úcty a chvály, díkův a prosb, obzvláště pak nejplatnější obětí na smíření. Proto obětuje se Bohu každodenně za živé i za mrtvé a přebohatý proud milostí přijíti se z ní na veškeré pokolení lidské.

§ 49. Podstata a rozvrh mše svaté.

Hlavní výkony mše svaté jsou: obětování (offertorium), pozdvihování čili přepodstatnění, proměňování (consecratio, transsubstantiatio) a přijímání (communio), jelikož právě v těchto výkonech obsahuje se a obnovuje to, co konal Pán při večeři poslední.

Záhy však církev svatá dílem z úcty ku přesvaté oběti, dílem i k duchovnímu vzdělání a povzbuzení věřících k těmto třem podstatným a hlavním výkonům přidala jiné ještě obřady, čtení a modlitby, čímž mše svatá nabyla podoby nynější.

Dle toho ku snadnějšímu porozumění jednotlivým obřadům příhodně rozdělit lze mši svatou na tři části, z nichž jedna *A*) nazývá se částí přípravnou čili mší katechumenů, druhá *B*) částí podstatnou čili mší věřících a třetí *C*) závěrkem.

Ačkoli podstatné výkony a obřady mše svaté jsou vždycky stejny, přece nekoná se mše svatá pokaždé s touž oslavou.

Nejčastěji bývá t. zv. tichá mše svatá (*missa lecta vel privata*), při níž kněz všecky modlitby mešní říká z části potichu, z části hlasitě, načež ministrant zastupující lid mu odpovídá; mše svatá zpívaná (*missa cantata*), při které určité modlitby kněz zpívá, načež mu lid anebo kůr též zpěvem odpovídá; mše svatá slavná (*missa solemnis*) jest zpívaná, při níž jáhen a podjáhen a j. přísluhují, a při níž užívá se též kadidla (*incensum*).

§ 50. A) Přípravná část mše svaté. (Mše katechumenů.)

Část přípravná sahá od počátku mše svaté až po obětování, kterým začíná se část podstatná. — Zve se mší katechumenů, jelikož druhdy při ní bývali přítomni i ti, kteří se ku přijetí sv. křtu připravovali, křtění zvaní čili katechumenové; po ní pak bylo jim místo bohoslužebné opustiti.

Ona obsahuje: stupňové modlitby, vchod čili introitus, Kyrie, Gloria, modlitby, jež kollektami se zovou, epištolu,

modlitby před evandéliem, evandélium samo a o jistých dnech „Credo“ čili vyznání víry.

1. Kněz, umyv si v sakristii ruce na význam čistoty, s jakouž mu dlužno konati obět přesvatou, a přioděv se rouchy liturgickými jde k oltáři s kalichem, opatřeným příslušenstvími potřebnými k oběti.

Postaviv kalich do prostřed oltáře na místo, kdež uloženy jsou ostatky svatých, připraví si mešní knihu na straně epistolní (levé) a u vědomí svojí nehodnosti sestupuje pod nejnižší stupeň oltáře. Tu se ukloniv, znamená se sv. křížem. Znamení to, jež při mši sv. se opětuje mnohokrát, poukazuje k tomu, že se tu koná obět totožná s obětí na kříži. Při tom jmenuje kněz tři osoby božské na význam, že ve jménu nejsvětější Trojice a jí ke cti koná obět tuto.

Pak říká střídavě s ministrantem, jenž zastupuje lid věřící, stupňovou modlitbu, t. j. žalm 42., vyznání z hříchů (Confiteor) a pak prosby za odpuštění a smilování Boží. Blíží toho význam jest tento:

a) V žalmu 42. vyjadřuje i kněz i lid radostnou touhu po oltáři Páně a po svaté, bohumilé oběti, jakož i prosbu za osvícení a vysvobození od nepřátel spasení.

b) Všeobecným vyznáním hříšnosti své vyznávají se kněz i lid býti hříšníky a lítost nad hříchy svými projádřují. Vyznávají pak se netoliko Bohu, nýbrž i svatým jeho, jmenovitě Královně nebes Marii a jiným, protože hříchem uráží se netoliko Bůh, nýbrž ruší se a trhá i onen svazek, jenž křesťana víže ke svatým Páně. Mimo to se světcové tito za přimluvu u Boha žádají, aby obětujícímu knězi i lidu vyprosili odpuštění hříchův.

Hluboce uklonění modlí se kněz i ministrant „Confiteor“ na vyjádření pokory a nehodnosti své; při slovech pak: „mea culpa“ (má vina) na označení zkroušenosti a lítosti bijí se v prsa.

c) Po několika střídavých prosbách za smilování Boží vystupuje kněz do prostřed oltáře a líbá jej na znamení úcty ku Kristu Pánu, jenž oltářem se představuje a spolu na

výraz duchovního spojení s Ním i s oněmi svatými, jichžto ostatky chovají se na oltáři a jež za přimluvu při tom vzývá. Líbání oltáře při mši sv. častěji se opakuje.

2. (Introitus, vchod.) Kněz jde na stranu epištolní a modlí se částku žalmu z mešní knihy, t. zv. introitus. Druhdy to byl celý zpěv, jež zpívali věřící, když biskup anebo kněz přicházel k oltáři; nyní jest to krátká modlitba, různící se dle různých svátkův a končící chvalořečením: „Gloria Patri et Filio“ etc. (Sláva Otci i Synu atd.)

Dle prvního slova v introitu mají název svůj některé mše (na př. Rorate, Requiem) i neděle (ku př. Invocabit, t. j. první neděle postní a jiné).

3. (Kyrie, Gloria.) Po introitu volá kněz střídavě s ministrantem celkem devětkrát (ku každé osobě božské po třikrát) na vyjádření úpěnlivých a vytrvalých proseb svých o smilování slovy: „Kyrie eleison! Christe eleison! Kyrie eleison!“ (Pane, smiluj se! Kriste, smiluj se! Pane, smiluj se!) a pak stoje uprostřed oltáře zvolá či zapěje: „Gloria in Excelsis Deo!“ (Sláva na výsostech Bohu atd.) Začíná chvalozpěv ten, jímž velebí církev lásku Boží k nám, plesavými slovy, kterýmiž anděle v Betlémě oslavovali narození Kristovo.

K těmto pak slovům druží se ještě jiná, v nichž vyslovuje se díkůčinění a prosba za odpustění hříchů.

Při „Gloria“ (i jiných modlitbách mešních podobného obsahu) kněz oči i ruce povznáší k nebesům, chtěje tím vyjádřiti směr, kterýmž se bere při tom srdce s mysl jeho.

V čas kajicný a při zádušní mši sv. „Gloria“ se vyněchává.

4. (Pozdravení lidu.) Po „Gloria“ políbiv oltář, obrací se kněz k lidu s pozdravem: „Dominus vobiscum“ (Pán s vámi), kterýmžto lidu s ním v duchu spojenému přeje milosti a ochrany Boží, načež mu i lid slovy: „Et cum spiritu tuo“ (I s duchem Tvým) téhož přeje. Při tomto pozdravu rozestírá kněz ruce na označenou, že přání jeho od srdce vychází.

Pozdravení toto při sv. oběti častěji opětované vzato jest z Písma sv. I archanděl Gabriel na př. blah. Pannu Marii pozdravil takto (Pán s tebou!).

5. (Kollekty.) Nyní jde kněz na stranu epištolní a vyzvav přítomné k modlitbě slovem: „Oremus“ (modleme se) modlí se z missálu stručnou a jadrnou modlitbu církevní na ten den předepsanou, která se koučí jako církevní modlitby vůbec odvoláváním se k zásluhám Ježíše Krista, prostředníka našeho u Boha: „Per Dominum . . . per omnia saecula saeculorum!“ (Pro Ježíše Krista Pána našeho, Syna Tvého, jenž s Tebou — Otcem — živ jest a kraluje v jednotě Ducha sv. Bůh po všechny věky věkův.)

Modlitba ta slove „oratio collecta“ (modlitba sebraná,) protože v ní sebrány jsou všechny záležitosti a prosby, jež v týž den kněz jménem lidu a za lid k nebesům má vyslati. Padá-li více než jeden svátek na jeden den, bývá také více kollekt.

Kněz při modlitbách těch má ruce rozepjaté a teprve ku konci je sepne skláněje hlavu před křížem na znamení, že i Kristus Pán na kříži modlil se za nás maje ruce rozepjaté; spolu pak děje se to i na vyjádření vroucnosti proseb knězových.

Ministrant ku kollektám odpovídá: „Amen.“

6. (Epištola.) Po kollektách následuje čtení z Písma sv., t. zv. epištola. Má-li totiž křesťan Boha náležitě ctíti, musí s úctou zevnější spojovati také zbožný život; k takovému pak životu nabádá křesťana Písmo sv., z něhož tudíž i při mši sv. se čtou vybrané částky, a to napřed epištola a pak evandélium. Čtení prvé slove epištolou, jelikož nejčastěji z epištol (listů) sv. apoštolů vzato jest. Po přečtené epištole vzdává lid ústy ministranta díky Bohu za nauky ve čtení tom obsažené: „Deo gratias!“ (Bohu díky!)

7. (Modlitby mezi epištolou a evandéliem.) Potom se modlí kněz t. zv. graduale, což byl původně zpěv, jež zanolil lektor stoje na stupních (gradus) oltáře, a na nějž lid odpovídal. Nyní jest to krátká modlitba nejčastěji ze žalmů vyňatá. — Obyčejně se k tomu přidává verš počínající a končící slovem: Alleluja; v dobách kajicných zase t. zv. tractus (táhlý zpěv) buď se připojuje nebo i místo gradualu vkládá; ještě jindy modlívá se kněz „sekvenci“ (sledozpěv) na př.:

„Lauda Sion“ o Božím Těle, „Stabat mater“ o svátku Panny Marie sedmibolestné, „Dies irae“, při zádušní mši sv.

8. (Evandélium.) Potom přenáší se kniha mešní na stranu evandélia (z levé na pravou), což dělo se hlavně proto, že se na levé straně oltáře druhdy obětní dary odbíraly. Též se to vykládá v ten smysl, že, když židé povrhli naukou Kristovou, přenesena byla k pohanům; mimo to děje se tak z obzvláštní úcty ku posvátným pravdám v evandéliji obsaženým. Mezi tím prosí kněz uprostřed oltáře hluboce jsa ukloněn, aby Bůh očistil srdce i rty jeho, by hodně a slušně zvěstoval sv. evandélium. Pak přistoupiv na pravou stranu oltáře, řekne: „Dominus vobiscum,“ čímž upozorňuje lid na slova Páně v evandéliji obsažená a na ducha v jakémž jim dlužno slov těch poslouchati. Potom oznámí evandelistu, z něhož čtení vzato jest, znamená knihu i sebe na čele, ústech i prsou sv. křížem na vyznání víry v učení Ukřižovaného, za něž se nehodlá stydět i jež hotov jest vyznávati ústy a v srdci chovati. Ministrant na to odpovídá: „Gloria tibi, Domine!“ (Sláva tobě Pane!) Též lid znamená se sv. křížem a stojí při čtení evandélia, na jevo dává ochotu plniti to, čemu učí evandélium, a kdyby třeba bylo, i hájiti ho. Pak čte kněz nebo zpívá evandélium a ku konci libá knihu mešní z úcty k posvátnému obsahu sv. evandélia, řka: „Per evangelica dicta“ etc. (Kéž evandělickými výroky shlazeny jsou viny naše! = Kéž evandělické výroky — shladí naše poroky, t. j. urážky Boha.) Jménem lidu pak ministrant vzdává chválu za milost slova Kristova, slovy: „Laus tibi, Christe!“ (Chvála tobě, Kriste!)

Poznámka: 1. Tu i tam při evandélii zvoní se zvonkem na věži chrámové, aby i nepřítomní představili si, co děje se ve chrámě.

2. Při slavné mši sv. kněz nebo jáhen evandélium zpívá i okužuje knihu mešní z úcty k obsahu jejímu. I hořící svíce drží ministranti v rukou, stojíce vedle knihy mešní na znamení, že evandélium Ježíše Krista jest nám pravým světlem k životu věčnému.

3. Druhdy po evandélii konávalo se kázání (či exhorta), jehož, ač nyní ode mše sv. jest odděleno, křesťané přece povinni jsou poslouchati.

§ 51. B) Podstatná část mše sv. čili mše věřících.

1. Obětování.

1. (Credo.) Přechodem ku podstatné části, jež obsahuje: 1. Obětování, 2. proměnění a 3. přijímání, a jež se zove i mší věřících, — protože jenom věřící a s církví Boží spojení křesťané jí druhdy směli obcovati, — jest vyznání víry čili „Credo.“ Slove vyznáním víry Nicaeno-Konstantinopolským, protože na církevních sněmech v městech těchto konaných (r. 325. a 381.) složeno jest. Ke mši sv. pak právě toto vyznání víry nepochybně jest ustanoveno proto, že v něm určitěji a obsírněji nežli ve snešení apoštolském vyslovuje se víra v Božství Krista Pána a v tajemství vtělení jeho, na kterýchžto pravdách zakládá se cena mše svaté. — Vyznání víry přiměřeně druží se k evandéliji, neboť ze slyšení evandělia pochodí víra. Říkaje nebo zpívaje slova: „Credo in unum Deum“ (Věřím v jednoho Boha), povznáší kněz oči i ruce k nebesům, kamž víra směřuje a nás vede; při slovech vyjádřujících tajemství vtělení Syna Božího kleká kněz, klaněje se tajemství tomuto.

Pak polbiv oltář pozdraví lid a modlí se krátkou modlitbu vzatou obyčejně ze žalmů, jež slove „offertorium“. Modlitba ta podobá se poněkud introitu, jelikož to býval druhdy zpěv, jenž se zpíval mezi tím, co lid věřící přicházeje k oltáři kladl naň obětní dary [chléb, víno, olej, svíce a později i peníze.]¹⁾ Po této modlitbě následuje teprv úkon obětování.

2. (Obětování.) Kněz odhaliv kalich vezme hostii (hostia = obět, jest to chléb pšeničný, nekvašený) na pateně ležící a obětuje ji za sebe a za všechny věřící živé i mrtvé Pánu Bohu. Pak nalévá si něco vína do kalicha, k tomu i trochu vody přidávaje. Tak děje se proto, že i Kristus Pán, jak se za to má po způsobu na východě panujícím též při poslední večeři přimísil vody k vínu; pak pro vzpomínku, že při smrti Páně vyprýštila se z boku Kristova krev a voda, a konečně i proto, že se tím vypodobňuje spojení lidu věřícího s Kristem

¹⁾ Z toho původ mají t. zv. ofěry, jakož i obyčej dávati knězi na mši svatou (stipendium).

v církvi a při oběti nejsvětější, jmenovitě při sv. přijímání. Kněz konaje při tom příslušnou modlitbu žehná vodu, než ji lije do kalicha, nikoli však víno, jelikož toto vyznamenává Krista Pána, pramen všeho požehnání, onano pak lid požehnání potřebný.

Potom obětuje kalich s vínem podobně jak obětoval hostii a pomodliv se nad oběma dary prosbu o líbezný jich přijetí u Boha a požehnáv jich svatým křížem jde na stranu epištolní.¹⁾

3. (Umývání rukou.) Kněz si umývá prsty, čímž se poukazuje ku vnitřní čistotě, s jakouž mu konati jest obět přesvatou a s jakouž i lid jí obcovati má. Při tom modlí se významný žalm 25., v němž se obsahují slova: „Lavabo etc.“ (Umyji si mezi nevinnými ruce své atd.) — Druhdy bylo třeba knězi ruce umývati, protože dary obětními si je snadno mohl poskvřniti.

Navrátiv se do prostřed oltáře vzpomíná kněz umučení, smrti, vzkříšení a nanebevstoupení Páně a prosí nejsv. Trojici, aby přijala obět tuto; pak obrátiv se k lidu žádá přítomných o přímluvu slovy: „Orate, fratres!“ (Modlete se, bratři, aby moje i vaše obět příjemnou se stala u Boha Otce všemohoucího), načež jménem věřících ministrant odpovídá: Přijmiž Pán obět tuto z rukou Tvých ku chvále a slávě jména svého, i k užitku našemu a veškeré své svaté církve („Suscipiat“ etc.).

4. (Modlitby tiché.) Na to doloživ kněz: „Amen,“ modlí se t. zv. tajemné (orationes secretae) či tiché modlitby (vždy potichu), jež obsahem a počtem podobny jsou kollektám. Obdržev na ně odpověď: „Amen,“ říká praefaci (předmluvu, přípravu ku kanonu).

5. (Praeface) skládá se předně z úvodu. Kněz totiž pozdraví lid, pak volá: „Sursum corda!“ (Vzhůru srdce!) Tímto vybízí věřící, aby zvláště nyní ve chvíli posvátné všeho pozemského zanechavše ducha i srdce povznesli k nebesům,

¹⁾ Při slavné mši svaté nyní okuťuje kněz kadidlem obětné dary i oltář a pak též sám od jáhna okoufen bývá.

což i povznesením rukou a očí naznačuje. Na to zní odpověď: „Habemus ad Dominum.“ (Máme ku Pánu [srdce povznesená].) Dále praví kněz: „Gratias agamus Domino Deo nostro!“ (Díky vzdávájme Pánu Bohu svému) a odpověď na to jest: „Dignum et justum est.“ (Hodno jest a spravedlivě.) Po tomto úvodě říká nebo zpívá kněz vlastní praefaci, zpěv totiž, v němž obsaženo bývá především díků- a chvalořečení, jež dle různých svátkův a dob posvátných nabývá také určitého a různého rázu, tak že celkem čítá se 11 rozličných praefací. Ku konci pak spojiv se kněz se všemi nebeštany velebí Boha slovy, jež zaslechl prorok Isaiáš i sv. Jan, miláček Páně, v tajemném zjevení: „Sanctus, sanctus, sanctus“ (Svatý, svatý, svatý, Pán Bůh zástupů, plna jsou nebesa i země velebnosti a slávy Tvé), k nimž se ještě připojují slova, kterými zástupové Jerusalemtí vítali Pána do města jejich přicházejícího: „Hosanna na výsostech! Požehnaný, jenž se bere ve jménu Páně!“ —

Při tom se zvonkem upozorňuje přítomný lid na to, co se děje na oltáři.

§ 52. 2. Proměnění či pozdvihování.

(Kanon.) Po praefaci nastává nejdůležitější část mše svaté, v níž obsaženo jest svátostní proměnění chleba a vína (konsekrace). Část tato zove se kanon, t. j. pravidlo, od něhož po přísném zákonu církevním ani v nejmenším nesmí se ustoupiti neb odchýliti. Kněz zastupuje tu samého Krista Pána, mluvě a čině to, co mluvil a činil Pán při poslední večeři; z úcty pak ku převelebnému obsahu říká se kanon vždycky potichu.

1. Z počátku modlí se kněz podobně jakož to činil Božský Spasitel před svým umučením v modlitbě velekněžské, za veškeru církev; pak i za nejvyšší hlavu její, za biskupa a katolického mocnáře, jež i jménem uvádí, a za všechny živé věřící, hlavně pak za ty, kteří mu zvláště jsou doporučení (commemoratio pro vivis). Potom obrací se i k církvi vítězné či oslavené v nebesích, jmenovitě ku blahoslavené

Panně Marii, apoštolům a mučovníkům z prvních věků církve a ke svatým vůbec, prose aby Bůh jej i věřící lid jednou přijati ráčil do počtu jejich.

2. Nyní následuje vlastní úkon proměnění. Kněz totiž vztáhnuv ruce na dary obětní, podobně jako se dělo při obětech starozákonních, připomíná, že Pán Ježíš večer před svým utrpením vzal do rukou svých svatých chléb — (při tom bere kněz do ruky hostii) — a pozdvihnuv oči k nebesům (kněz povznáší oči k nebi), žehnal (kněz žehná) lámal a dával apoštolům řka:

„Vezměte a jezte; totoť jest tělo mé.“

Slovy těmi děje se zázračné přepodstatnění čili proměnění podstaty chleba v podstatu těla Páně a kněz tudíž klaní se přítomnému tělu Páně a zdvihá je (odtud „pozdvihování“), aby i věřící se Pánu kláněli, k čemuž je také vyzývá znamením zvonkem dané.

Položiv pak tělo Páně na corporale připomíná kněz dále, že Kristus Pán vzal kalich do rukou svých (kněz bere kalich do rukou), žehnal (kněz žehná) a dával apoštolům řka:

„Vezměte a pijte z něho všichni; totoť jest kalich mé krve, nové a věčné úmluvy, tajemství víry, jež (krev) za vás a za mnohé vylita bude na odpuštění hříchů. Kolikrátkoli to činiti budete, čiňte na moji památku.“

Pak opět klaní se krvi Páně, v níž z moci Kristovy víno se přepodstatnilo, a pozdvihuje kalich, aby i věřící kořili se krvi Páně, k čemuž je též ministrant zvonkem vyzývá.

Zhusta i pozdvihování zvoněním na věži chrámové nepřítomným se oznamuje.

3. Po pozdvihování kněz jednáje dle slov Páně; „To čiňte na moji památku,“ připomíná umučení, smrt, vzkříšení i nanebevstoupení Kristovo a prosí, aby Bůh oběť tuto přijati ráčil s podobnou zálibou, jako kdysi přijal oběť Abelovu, Abrahamovu a Melchisedechovu, jež vesměs byly nástiny oběti novozákonní. Pak jako před pozdvihováním vzpomínal na živé, vzpomíná nyní na mrtvé (commemoratio pro defunctis). V tiché totiž modlitbě doporučí

Pánu Bohu zemřelé křesťany, a jmenovitě zase ty, již mu zvláště odporučeni jsou.

Ale také za sebe a všecken věřící lid o slitování a o přijetí do příbytků věčných prosí modlitbou, která začíná slovy: „Nobis quoque peccatoribus“ (I nám hříšníkům atd.), při čemž bije se v prsa.

Konečně též o přivlastnění užiteků a milostí z oběti mešní plynoucích veškerému tvorstvu žádá modlitbou, již končí trojím znamením kříže, které činí nad tělem a krví Páně.

§ 53. 3. Přijímání.

(Příprava.) Přípravou ku sv. přijímání jest modlitba Páně (Pater noster), jádro to veškeré pobožnosti naší, již se modlí kněz a v nížto jemnovitě vzhledem ku sv. přijímání velevýznamná jest čtvrtá prosba: „Chléb náš vezdejší dej nám dnes,“ obsahující toužebnost po chlebě nebeském. — Poslední prosbu: „sed libera nos a malo“ (ale zbav nás od zlého, říká ministrant aneb pěje i kůr jménem lidu na znamení, že při této modlitbě s knězem spojují se i věřící. Kněz pak vyřknuv „Amen,“ rozšiřuje tuto prosbu poslední, prose totiž o odvrácení všeho zla přítomného i příštího a o blahý pokoj za dnů našich.

Nyní láme sv. hostii podobně, jako činil Pán při večeři poslední a jednou částěčkou čině trojí kříž nad kalichem praví či zpívá: „Pokoj Páně budiž s vámi vždycky!“ („Pax Domini“ etc.) Potom částěčku tu vpouští do kalicha, což znamená, že při mši sv. obětuje se Pán Ježíš živý s tělem a krví svou. Ostatní dvě částky položí na patenu. Pak bije se třikrát v prsa volaje: „Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi!“ (Agnus Dei etc.)

Potom následuje příprava bližší a to: Kněz koná tři modlitby, v nichž prosí o pokoj a jednotu církve, za odpuštění hříchů svých a za milost hodného přijímání.

(Přijímání.) Pak vezme kněz dvě částky sv. hostie z pateny a bije se třikrát v prsa, říká: „Domine, non sum dignus“ etc. (Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechemou atd.), čímž vyslovuje nehodnost svoji a pokoru, jakož i

důvěru; při tom zvonkem se dává věřícím znamení, aby tytéž pocity zbožné vzbudili a duchovně přijímali. Kněz žehná se tělem Páně a řka: „Tělo Pána našeho Ježíše Krista zachovejž duši mou k životu věčnému!“ s uctivostí je přijímá.

Podobně přijímá i krev Páně řka: „Krev Pána našeho Ježíše Krista zachovejž duši mou k životu věčnému.“

Potom si dává naliti do kalicha něco vína, aby nic z krve Páně v kalichu nepozůstalo, a požívá ho; dále čistí kalich i prsty vínem a vodou, konaje při tom významné modlitby.

Konečně kalich upraviv postaví jej do prostřed oltáře tak jako na začátku mše sv. Mezi tím přenáší se kniha mešní opět na stranu epištolní, kdežto se nacházela při začátku mše svatě.

§ 54. C) Závěrka.

Poodstoupiv kněz ke knize mešní modlí se modlitbu zvanou „communio“, jež má podobnost s „introitem“ a „offertoriem“, byvši také druhdy zpěvem, jenž se zpíval mezi přijímáním věřících. Nyní jest to krátká modlitba, vyňatá z Písma sv. a na slavnost dne se vztahující.

Potom pozdraviv lid a k modlitbě ho vyzvav modlí se modlitby děkovací po svatém přijímání (Postcommunio). Podobají se kollektám i co do počtu i co do různosti, jež řídí se dle různých slavností. Vyjadřuje se v nich povždy dík za milost sv. přijímání.

Ukončiv modlitby ty jde kněz do prostřed oltáře a pozdraviv ještě jednou lid, zvolá: „Ite missa est!“ (Jděte, mše jest ukončena.) Je-li assistance, zpívá to jáhen,

V dobách kajicných (na př. v adventě, v postě) místo: „Ite“ etc. stváří k oltáři obrácenou volá kněz: „Benedicamus Domino!“ (Dobrořečme Pánu), což má původ v tom, že v takových dobách kajicných dřívější křesťané po ukončené bohoslužbě ještě z chrámu nevycházeli, ale na vyzvání knězovo na dalších modlitbách a chvalo zpěvech pospolu trvali.

Při zádušních mších sv. říká pak kněz anebo zpívá: „Requiescant in pace!“ (Ať odpočinou v pokoji!)

Potom pomodliv se uprostřed oltáře k nejsvětější Trojici o Boží milostivé přijetí oběti sv., žehná věřícím znamením sv. kříže řka: „Požehnejž vás všemohoucí Bůh Otec, Syn a Duch sv. Amen.“¹⁾ Druhdy po slovech „Ite, missa est!“ věřící z chrámu odcházejíce zhusta přistupovali ku knězi prosíce o požehnání zvláštní, z čehož později zaveden jest obyčej nynější, dávati všeobecné požehnání společně.

Konečně čte kněz evandélium sv. Jana (Na počátku bylo Slovo“ atd.), není-li jiné předepsáno, v něm vyslovuje se nauka o Božství Kristově a o vtělení jeho, na čemž založena jest cena oběti novozákonní. Při slovech: „Et Verbum caro factum est“ (a Slovo tělem učiněno jest) kleká kněz na vyjádření hluboké úcty k tajemství tomuto (podobně jako při „Credo“).

Ministrant odpovídá: „Deo gratias!“ vzdáváje jménem lidu díky za obět mše svaté.

§ 55. Mše sv. za zemřelé čili zádušní.

V radostiplné nauce katolické o obcování svatých zakládá se, že i za zemřelé koná se mše sv., podobně jako se obětovalo již ve Starém Zákoně za zemřelé. (2. Mak. 12.)

Každá mše sv. ovšem může obětovati se za mrtvé a při každé také oběti mešní vzpomíná na ně církev Páně (commemoratio pro defunctis); avšak mimo to obzvláště v den úmrtí nebo pchřbu, nebo výroční, jmenovitě pak na den všech věrných zemřelých (2. listopadu), koná se za zemřelé mše sv. v rouchu barvy černé s významnými obřady, jež vyjadřují jednak zármutek nad ztrátou a nad stavem duší jejich, jinak ale též útěšnou naději v milosrdenství Boží a v blažené vzkříšení.

Taková mše sv. jmenuje se „Requiem“, poněvadž první slovo introitu tak zní („Requiem aeternam dona eis Domine,“ t. j.: Pokoje věčného uděl jim, Pane!), čili také zádušní.

¹⁾ Biskup uděluje při mši sv. požehnání jiným slavnějším způsobem.

O obřadech mše zádušní platí především, že tu vypouští se všechno, co značí radost a oslavu, jako: Gloria, Credo, Alleluja i Gloria Patri etc.; dále vše, co vztahuje se výhradně na živé věřící, jako: žalm 42. ve stupňové modlitbě, požehnání vody, znamenající živé křesťany při obětování; po „Agnus Dei“ neříká kněz jako jindy: „smiluj se nad námi,“ nýbrž „uděl jim pokoje věčného,“ a v prsa se nebije; tolikéž před přijímáním samým vynechává první ze tří modliteb přípravných, onu totiž, v níž se prosí za pokoj a jednotu církve bojující. Vypouští dále i požehnání vztahující se na věřící živé. Mimo to při introitu nežehná sebe, nýbrž knihu, a to při slovech: „Requiem aeternam dona eis Domine!“ (Pokoje věčného uděl jim, Pane!) sv. křížem, a místo: „Ite missa est,“ ku konci volá: „Ať odpočinou v pokoji!“ — Po epištole říká kněz dojemnou sekvenci o posledním soudu (Dies irae).

Je-li mše sv. zádušní zpívaná, nenesou se k evanděliji světla, jelikož zesnulým, za něž se obětuje, nesvítí posud světlo života věčného.

Znajíce cenu a význam mše sv. a spolu též smysl jednotlivých při ní obřadů, máme církevní příkázání, jež velí v neděli a ve svátek celou mši sv. nábožně slyšeti, nejenom plniti dle litery, ale i duchem. Rádi totiž a s náležitou pobožností, uctivostí a pozorností máme obcovati oběti té nejsvětější, při jednotlivých výkonech vmysliti se a vžítí takoruka v to, co se koná, při obětování spolu s knězem Bohu se obětující, při proměnění pokorně se kořící přítomnému Spasiteli a při sv. přijímání aspoň duchovně přijímající.

Zvláště studující křesťanští by v příčině té měli vynikati; pak by také blahých účinků takovéhoho klanění se Bohu „v duchu a pravdě“ sami na sobě zakoušeli i jiné příkladem svým by vzdělávali.

Poznamenání 1. V neděli před hlavní mší sv. děje se kropení oltáře a lidu svěcenou vodou. Od jakživa u pohánův i u židů znamenala voda vnitřní čistotu. Proto před stánkem sv. i v nádvoří chrámu Jerusálémského bývalo umývadlo, v němžto bylo kněžím vcházejícím do chrámu umývati se. Sluší pak tím více křesťanům, aby čisté oběti

novozákonní obcevali s čistotou neb aspoň se zkroušeností srdce.

Na označení toho děje se pokropení lidu takto:

a) Kněz přistoupiv k oltáři zpívá: „Asperges me“ [pokropíš mne]¹⁾. Slova ta vzata jsou z 50. žalmu kajicného „Miserere,“ jehož částku zpívá kůr anebo lid, a poukazují na očistu duchovní; v čas velikonoční zpívá se antifona „Vidi aquam“ [spatřil jsem vodu]²⁾ a po ní verš žalmu 105. (Confitemini Domino“ etc.).

b) Kněz mezi tím pokropí oltář i sebe a jda chrámem lid.

c) Vrátiv se k oltáři volá o milosrdenství Boží a prosí pak ve zvláštní modlitbě, aby Bůh skrze anděla svého všechny v chrámě přítomné navštívil, chránil a opatroval.

Poznamenejme 2. Ke mši svaté připojuje se velmi často požehnání s nejsvětější Svátostí buď v cibori nebo v monstranci. (§ 83.)

II. O sv. svátostech v příčině liturgické.

§ 56. O svátostech vůbec.

Aby se nám na ponti života vezdejšího dostávalo vždy potřebné milosti Boží, ustanovil Kristus Pán sedmero svátostí, kterými k nám takoruka přitéká proud milostí Božích z pramene, jež Božský Spasitel otevřel přehořkou smrtí svou.

Svátost pak jest viditelné, účinné znamení neviditelné milosti Boží, kteréž od Krista Pána k našemu posvěcení ustanovljeno jest. Svátosti jsou tyto: Křest, biřmování, Svátost oltářní, pokání, poslední pomazání, svěcení kněžstva a stav manželský.

Mimo zevnější čili viditelné znamení, jež náleží ku podstatě každé svátosti, spojila církev s udělováním sv. svátosti mnohé důmyslné a významné obřadní výkony dílem z úcty

¹⁾ „Pokropíš mne yzopem, Pane! a budu očištěn; umyješ mne a nad sním zbělím.“

²⁾ „Spatřil jsem vodu vycházející z chrámu od strany pravé, alleluja; a všickni, k nimž přišla voda ta, spaseni jsou, řkouce: Alleluja, alleluja.“

ku svátostem samým, dilem pak, aby věřící účinek jejich lépe poznávající, větší úctou a zbožnou po nich toužebností naplnění byli.

U všech svátostí vesměs pozorovati lze znamení sv. kříže, ano v tomto znamení vykoupení našeho se vlastně udělují, neboť právě ve smrti Kristově na kříži zakládá se moc a působení jejich.

§ 57. Křest.

Křest jest nejprvnější a nejpotřebnější svátost, ve které člověk vodou a slovem Božím od hříchů prvotného a ode všech jiných osobních hříchů, dopustil-li se jich přede křtem, očištěn a v Kristu jako nové stvoření k životu věčnému zrozen a posvěcen bývá.

Obřad křtu podobný nacházíme již ve Starém Zákoně, neboť ten, kdo z pohanství k židům přestoupil, býval vodou omyt, což mu připomínalo, by zdržoval se neřestí pohanských (byl to křest proselytův).

Též svatý Jan, předchůdce Páně, křtil, ale jak sám dí, vodou pouze, t. j. křest jeho neměl do sebe síly ospravedlňující, jako křest Kristem ustanovený, kterýž působí Duchem svatým a ohněm, t. j. který skutečně očišťuje, ospravedlňuje a posvěcuje. Křest Janův pouze ku kajcnosti a polepšení života zavazoval a na křest Kristův připravoval.

Teprve křest od Ježíše Krista ustanovený působí tedy pravé a skutečné očištění, ospravedlnění a posvěcení duše lidské, jsa také vchodem do království Božího na zemi i na nebi. „Nebude-li kdo zrozen z vody a Ducha sv., nevejde do království Božího.“ (Slova Páně k Nikodemovi; Jan 3, 5.)

Při udělování křtu užívá pravidelně církve sv. mnohých poučných a významných obřadů, jež slušně lze rozvrhnouti:

A) v obřady u dveří chrámových;

B) v obřady u křtitelnice.

§ 58. Obřady při udělování sv. křtu, a to: A) u dveří chrámových.

1. Kmotr [člověk náboženstvím katolík a dobré pověsti]¹⁾ přinese novorozeňátko do před síně chrámové, neboť nejsou posud údem církve, nemůže dítě vejíti do chrámu samého. Kněz přioděn jsa rochetou a štolou barvy fialové (což poukazuje na hříšný stav křtěnců), táže se kmotra: „Jak se má to dítě jmenovati?“ Na to odpovídá tázaný udávaje jméno nějakého světce Božího neboli světice, kteréžto jméno pak křtěnec nosí po celý život, máje věrně následovati příkladu onoho oslavence Páně, jehožto jménem ozdoben jest a jenž jest zvláštním jeho ochráncem a přímluvcem u Boha (patronem).

2. Dále táže se kněz křtěnce: „N., čeho žádáš od církve Bcží?“ Kmotr řekne: „Víru.“ Na další otázku knězovu: „Co tobě dá víra?“ zní odpověď: „Život věčný.“ Na to udává kněz podmínky, beze kterých nelze vejíti do života věčného, řka: „Chceš-li vejíti do života, zachovávej přikázání“ (t. j. dokaž skutky víru svoji) a poněvadž na zachování lásky k Bohu a bližnímu založena jest všechna dokonalost křesťanská, udává mu kněz tato dvě přikázání lásky řka: „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a ze vši duše své a ze vši mysli své; bližního pak jako sebe samého.“

3. Pak dýchá kněz po třikráte ve tvář křtěncovu, jakoby tím dechnutím zloducha odháněl, čímž naznačuje účinek křtu, že totiž po vymanění z moci ďáblovy křtěnci udělena bude milost Ducha svatého.

4. Potom znamená křtěnce na čele i na prsou znamením svatého kříže, což mu býti má pobídnutím, aby za víru Kristovu nikdy se nestyděl, ale aby povždy v srdci ji nose, život dle ní pořádal.

5. Kněz vztahuje ruku nad hlavou křtěncovou, což naznačuje zvláštní ochranu církve, pod jakouž nový křesťan jakožto člen její státi bude.

¹⁾ Stačí jeden kmotr, a to při mužském křtěnci muž, při ženském žena; u nás však obyčejně bývají dva kmotrové různého pohlaví.

6. Potom dává křtenci něco svěcené soli do úst, čímž se značí, že používaje milosti na křtu dosažené má se křtěnec chrániti hniloby hříchu a chuť míti ku konání skutků dobrých. Jelikož pak ten, jenž tak jedná, v pravdě moudrým jest, nazývá kněz sůl, již mu dává, solí moudrosti říka: „Vezmi sůl moudrosti.“

7. Opětným exorcismem usiluje kněz vybaviti křtěnce z moci ďáblovy a znamením svatého kříže i vztažením ruky s modlitbou bere jej v ochranu církve; ano položiv naň konec štoly uvádí jej do chrámu říka: „Vstup do chrámu Božího a tak buď živ, abys jedenkrát s Kristem účastným byl blaženosti nebeské!“ Chrámem se totiž království Boží na zemi i na nebi vypoďobňuje.

7. Po cestě ku křtitelnici modlí se kmotrové jménem křtěnce vyznání víry „Věřím v Boha“ jakožto stručný obsah víry, již křtěnec vyznávati bude povinen, a pak modlitbu Páně: „Otče náš“ jakožto jádro všeliké pobožnosti a spolu i výraz naděje, která modlitbou se vzbuzuje.

§ 59. B) Obřady u křtitelnice.

1. Kněz říká opět exorcismus, jímž naznačuje, že křtěnec vymaněn byv křtem svatým z vlivu ďáblov, chrámem býti má Ducha svatého.

2. Kněz dotýká se slinou uší i chrípí křtěncových říka: „Effeta, t. j. otevři se — k libezné vůni,“ čímž se značí, že křesťan rád slyšeti má pravdy Kristovy a že ctnostným životem svým má býti libeznou vůní před Bohem. (Připomíná se tím podobný výkon Páně, Mar. 7. 32.)

3. Nyní jest křtenci skládati křestní slib, t. j. odříci se ďábla a hříchu i zavázati se k životu křesťanskému. Proto se táže kněz: „Odříkáš se ďábla, všech skutkův a jmenovitě všeliké pýchy jeho?“ Načež zní odpověď: „Odříkám.“ Tím křtěnec prohlašuje, že Bůh a nikoli ďábel bude pánem jeho, a on Božím služebníkem; dále že stříci se bude skutků

ďáblových, t. j. hříchů, mezi nimiž se jmenovitě uvádí pýcha jakožto začátek hřichu a kořen nepravosti přemnohých.

4. Dále maže kněz olejem křtěnců dítě na prsou a mezi lopatkami řka: „Maži tě olejem spásy v Kristu Ježíši Pánu našem, abys měl život věčný.“ — Olejem druhdy mazávali se ti, kteří do boje se ubírali, aby údy své posílili k zápasu. I křesťanu bojovati jest boj dobrý, pročež mazání sv. olejem duševní posilu znamená. Na prsou se děje pomazání na označení odvahy a horlivosti v boji tom proti pokušením; mezi lopatkami pak na význam statečnosti a síly, s jakouž křesťanu snášeti jest protivenství a strasti života.

5. Kněz bere nyní štolu bílou, poukazující k nevinnosti a čisotě křtěncově, již působí sv. křest. Jelikož však Kristus Pán učí, že jen ten, „kdo věří a pokřtěn bude, dojde spasení,“ vyznává křtěnec na vyzvání knězovo víru svoji v základní pravdy křesťanské, a to: víru v jednoho Boha, v Ježíše Krista a Ducha sv., svatou církev obecnou, obcování svatých, odpuštění hříchů, těla vzkříšení a život věčný. — Pak otáže se kněz: „Chceš-li pokřtěn býti?“ Křest svatý totiž jest milost, po níž ovšem jedenkaždý toužiti má; nicméně ku přijetí křtu církev nikoho nutiti nechce.

6. Konečně následuje vlastní a podstatný výkon křestní, a to: Kněz lije po třikráte ve způsobu kříže vodu křestní na hlavu křtěncovu, říkáje při tom slova od Krista Pána ustanovená: „Ego te baptizo“ etc. (Já tě křtím ve jménu Otce i Syna, i Ducha sv. Amen.) Tento výkon jest viditelným znamením svátosti křtu. Voda výborně označuje účinky křtu; silou svojí očišťovací, chladící nebo hasící (dle sv. Tomáše Aq.) vyjadřuje totiž osvobození od viny hřichu i odpuštění trestů za hřích zasloužených, jež ohněm se zobrazují.

Druhdy udílel se křest také trojím do vody křestní ponořením, anebo také pokropením (při velikém množství křtěnců, na př. v krajích misijnářských), nyní pak vesměs děje se to litím vody, k tomu účelu zvláštními obřady posvěcené.

Ku platnosti křtu stačí toto lití vody přirozené, byť i nesvěcené, ve spojení s oněmi slovy a s úmyslem křtiti dle ustanovení Ježíše Krista. Tak na př. uděluje se křest z potřeby.

7. Ihned po udělení křtu maže kněz křtěnce na hlavě sv. křížem, kterýmž pomazáním stává se pokřtěný pomazaným údem onoho tajemného těla, jehožto hlavou jest Kristus (Pomazaný). Jelikož pak druhdy králové a kněží na úřad svůj bývali pomazáni, má i křesťan jistou měrou býti králem, ovládaje nízké chťiče a hříšné naruživosti své, a knězem, Bohu v službu se oddávaje.

8. Potom podává kněz křtěnci bílé rouško, čehož význam vyjadřuje slovy: „Přijmi roucho bílé, jež přinéstí máš bez poskvrny před soudnou stolicí Pána našeho Ježíše Krista, abys obdržel život věčný. Amen.“ Roucho toto ukládá tudíž křtěnci povinnost, aby pečlivě bděl nad nevinností a čistotou, již na křtu sv. byl ozdoben.

9. Naposledy podává kněz křtěnci nebo kmotrovi hořící svíci slovy: „Vezmi svíci hořící a zachovej bez porušení křest svůj,“ což připomíná novému křesťanu, aby dobrými skutky svítil po celý život svůj. Pak propouští jej, řka: „Jdi v pokoji a Pán budiž s tebou!“ Tím jakoby mu říci chtěl: Nyní máš blahý pokoj v srdci svém; zachovej si ho a hříchem ho nikdy neztrácej!

Poznámání 1. Má-li pokřtěn býti člověk dospělý (žid, pohan, mohamedán), předchází napřed vyučování u víře křesťanské. Pak dlužno křtěnci připravit se náležitým zpytováním svědomí dokonalou nad hříchy lítostí, modlitbou a postem. Při křtu, při němž zachovávají se obřady slavnější a obštnější, než při křtu nemluvněte, ovšem sám křtěnec odpovídá na otázky křtitelovy a po křtu přistupuje ku sv. přijímání.

Poznámání 2. Slib křesťní vzbuzuj a obnovuj křesťan častěji, aspoň v den přijímání sv. svátosti pokání a oltářní a o narozeninách anebo jmeninách. Příhodně se to státi může asi takto:

„Odříkám se ďábla dnes a vždy. Nikdy nevolím sloužiti jemu. Odříkám se i všeho hříchu, zvláště pýchy, jež původem jest všeliké nepravosti. Tobě jedinému, ó Ježíši, se oddávám, Pane a Bože můj! V Tebe věřím, v Tebe doufám, Tebe miluji nade všechno, Tobě chci náležeti živ i mrtv. Amen.“

§ 60. Svátost biřmování a způsob, kterýmž se uděluje.

Biřmování (confirmatio = posílnění) jest svátost, ve které pokřtěný člověk vzkládáním rukou biskupových, svatým křížem a slovem Božím (modlitbou) od Ducha sv. v milosti Boží posílněn bývá, by víru svou stále vyznával a dle ní žil.

1. Biřmovanec poněkud aspoň dospělý, v nejhlavnějších pravdách sv. víry vycvičený a v posvěcující milosti Boží po přijetí svátosti pokání a oltářní postavený,¹⁾ přijde do chrámu, v němž biskup udíleti hodlá svátost biřmování. Biřmovance doprovází kmoťr, jenž podobně bere na sebe povinnosti jako při křtu sv.

2. Biskup oděn jsa v posvátná roucha vznešeného úřadu svého modlí se přede vším nad biřmovanci klečícími a vztáhna ruce nad nimi, volá: „Duch sv. sestoupíž na vás a moc Nejvyššího chraň vás hříchů! Všemohoucí, věčný Bože, jenž jsi tyto služebníky své z vody a Ducha sv. obroditi, a jenž jsi jim odpuštění hříchův uděliti ráčil, sešli na ně Ducha svého svatého, utěšitele s nebe, se sedmi dary jeho.“

3. Pak jde biskup ku každému biřmovanci a klada mu ruku na hlavu, jmenuje ho jménem některého světce a maže na čele sv. křížem na způsob kříže; při tom kmoťr biřmovanci klade pravici na pravé rameno.

Světec, jehož jméno biřmovanec dostává, má mu býti vzorem k následování a novým u Boha přímluvcem. — Vzkládání rukou znamená sdělení milosti Ducha svatého; týž význam má pomazání svatým křížem. Skládají se z oleje, znamená to posily, a balsámu, jenž značí libovůni ctnostného života, naznačuje křížmo biřmovanci, že ve svátosti této nabývá posily, aby víru svoji vyznáváje, vedl život ctnostný a tak stal se líbeznou vůní před Bohem. Na čele bývá biřmovanec pomazán proto, že nemá stydět se za víru svatou, nýbrž bez bázně ji projevovati; křížem pak poznamenán bývá, neboť znamená toto, podobně jako vojínovi

¹⁾ To vše biřmovanci dosvědčuje duchovní správce jeho na lístku biřmovacím, jež při sv. výkonu drží každý biřmovanec v ruce.

znak panovníka jeho a vojevůdce, má býti čestným jeho významáním jakožto bojovníka Kristova.

4. Při tomto pomazání modlí se biskup takto: „N., znamenám tě znamením kříže a biřmuji tě křížem spasení ve jménu Otce, i Syna, i Ducha sv. Amen.“ Toto („slovo Boží“) spojené se vzkládáním rukou a pomazáním jest podstatným obřadem čili viditelným znamením při sv. biřmování.

5. Dále dotýká se biskup tváře biřmovancevy, řka: „Pax tibi!“ (Pokoj tobě!) Malý tento poliček biřmovanci znamená povinnost, aby hotov byl snášeti pro Krista a sv. víru jeho, když toho třeba, všeliké trpkosti.

6. Konečně biskup navrátiv se k oltáři modlí se za biřmovance řka: „Račiž utvrditi, ó Bože, to, co jsi působil v nás. Sláva Otci atd.“ Dále prosí, aby do srdcí oněch, jichž čela znamenal sv. křížem a pomazal křížem, sestoupil Duch sv. a vyvolil si je za příbytek svůj a pak udělí biřmovancům požehnání.

Na povinnosti a závazky, jež jsi převzal při biřmování, často pomýšlej, zkoumaje, zdali a jak jsi jim vyhověl. Jsi-li opravdový bojovník Kristův? Vyznáváš-li sv. víru a skutky-li ji osvědčuješ? Tak se taž sám sebe jmenovitě na výroční den patrona svého, jehož jméno jsi obdržel při biřmování; čti tak i o svátcích svatodušních, když ve chrámech biskupských svátostí touto se přisluhuje.

§ 61. Svátost oltářní a obřady sv. přijímání.

Nejsvětější Svátost oltářní jest pravé tělo a pravá krev Pána našeho Ježíše Krista pod způsobami chleba a vína. Tyto způsoby, t. j. co při chlebě a víně padá pod smysly naše jsou viditelným znamením Svátosti oltářní.

Kristus Pán ustanovil Svátost tuto při poslední večeři chtěje se v ní za nás obětovati (obět mše sv.) a spolu býti i pokrmem duší našich k životu věčnému (sv. přijímání, příčast).

Svátost oltární uděluje se v chrámu Páně, nejprůhodněji při mši sv. (po přijímání knězově) takto:

1. Těm, již mají přijímati, dlužno býti ve stavu po-svěcující milosti Boží; rovněž mají býti lačni z úcty k tomuto pokrmu duše, jenž má přednost přede všelikým pokrmem tělesným.

Když přikleknou k oltáři, modlí se ministrant jménem komunikantů všeobecnou zpověď (Confiteor), při čemž dlužno jim vzbuditi ještě jednou dokonalou lítost.

3. Kněz bere ciborium z tabernakula a obrátiv se modlí se nad přijímajícími modlitbu o smilování („Misereatur“) a za odpuštění hříchů („Indulgentiam“ etc.), děláje kříž a dává jim takto všeobecné rozhršení.

4. Pak kněz sv. hostii ukazuje přijímajícím řka: „Ecce agnus Dei“ etc. (Ejhle Beránek Boží, ejhle, jenž snímá hříchy světa!) a po třikráte: „Domine, non sum dignus“ etc. (Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechem mou, ale rei toliko slovem a uzdravena bude duše má.) Při tom slušno komunikantům s věrou povznést srdce i oko k Beránku Božímu a zkroušeně po třikráte se bít v prsa na vyjádření zkroušenosti a pokory.

5. Nyní kněz přistupuje ke každému zvlášť a děláje kříž tělem Páně praví: „Corpus Domini nostri Jesu Christi“ etc. (Tělo Pána našeho Ježíše Krista zachovejž duši tvoji k životu věčnému. Amen.) I podává mu tělo Páně. Na to přijímatel hluboce se ukloniv odebírá se na své místo vykonat náležitého důkŕčinění za milost sv. přijímání.

6. Bylo-li sv. přijímání mimo mši sv. — kněz ještě potichu se pomodliv k nejsv. Svátosti ukládá ciborium zase do svatostánku a uděluje rukou věřícím požehnání.

Přijímej povždy s náležitou přípravou duše i těla, jmenovitě však s čistým svědomím a pobožným srdcem: „neboť kdo nehodně jít a pije, odsouzení sobě jít a pije, poněvadž nerozsuzuje Tělo Páně“ (sv. Pavel 1. Kor. 11, 29.).

Zkoušej se, jak jsi to číntval až dosavad?

§ 62. Svátost pokání a způsob, kterým se uděluje.

Svátost pokání jest svátost, ve které kněz k tomu zřízený na místě Božím hříšníkovi odpouští hříchy po křtu sv. spáchané, vyzná-li se tento z nich zkroušeně a úplně, a chce-li opravdově polepsiti se i zadost učiniti.

Obřady při svátosti pokání jsou tyto:

1. Hříšník dostatečně připravený (zpytovav totiž svědomí a lítostí i opravdovým předsevzetím jsa proniknut) poklekně (na vyjádření zkroušenosti své a pokory) před kněze ku slyšení zpovědi oprávněného a prosí o kněžské požehnání řka: „Prosím Vás, ctihodný otče, o kněžské požehnání, abych se z hříchů svých dobře vyzpovídati mohl.“ Kněz pak žehná jej řka: „Dominus sit in corde tuo“ etc. (Pán budiž v srdci tvém i na rtech tvých, abys hodně a úplně vyznal se ze hříchů svých), při čemž kajcník sv. křížem se znamená.

2. Hříšník říká pak obecnou zpověď („Já bídný hříšník“ atd.) a vyznává se pokorně, úplně a zřetelně ze hříchů spáchaných, kteréžto vyznání uzavírá slovy: „Těch a všech mých“ atd.

3. Zpovědník napomíná jej a poučuje, udává mu prostředky k napravení života, konečně pak uloživ mu přiměřené pokání [modlí se: „Misereatur“ (Slituj se atd.) a: „Indulgentiam“ [Odpouštění atd.]]¹⁾ a hned na to říká slova rozhřešení: „Dominus noster Jesus Christus te absolvat . . .“ „Pán náš Ježíš Kristus rozhřešíž tebe a já z moci jeho rozhřešuji tebe od všeliké vazby vyobcování (exkommunikace) a klatby církevní, pokud mohu a ty potřebuješ; potom já tě rozhřešuji od hříchů tvých ve jménu Otce i Syna i Ducha sv. Amen.“ Při tom činí nad kajcníkem kříž.

Tento výkon spojený s lítostí, zpovědí a zadostčiněním hříšníka jest viditelným znamením svátosti pokání.

4. Konečně modlí se kněz, jestliže čas a jiné okolnosti toho dopouštějí, ještě tuto modlitbu: „Passio Domini nostri Jesu Christi“ atd. (Utrpení Pána našeho Ježíše Krista, zásluhy

¹⁾ Je-li nával kajcníků ke zpovědi příliš veliký nebo hrozí-li (u nemocných) nebezpečí smrti, vynechává zpovědník těchto modliteb.

blahoslavené Panny Marie a všech svatých i to, co jsi dobrého učinil a zlého zakusil, služtež tobě k odpuštění hříchů, k rozmnožení milosti i na odplatu života věčného. Amen.“

Hříšník mezi tím vzbuzuje lítost a bije se v prsa říká: „Pane, buď milostiv mně hříšnému!“ a pak odešel od zpovědnice koná uložené pokání.

§ 63. Příklad: O dřívější kázni církevní a o odpustech.

Kázeň církevní bývala druhdy mnohem přísnější a pokání, jež se ukládalo, bylo tužší a delší. Jelikož pak zpověď při veřejných poklescích bývala nejen soukromou, nýbrž i veřejnou, ukládalo se kajicníkům též pokání veřejné, jež oni také, poznávajíce pravou povahu a zlobu hříchu, s upřímnou lítostí milerádi brali na sebe.

Bylot kajicníků takových několik tříd čili stupňů, z nichž první stupeň byl nejprísnější. Stupňové ti byli následující:

1. Stupeň plačících (flentes), kterýmž státi bylo u chrámu a prositi úpěnlivě kolem jdoucích věřících o přimluvu; 2. slyšících (audientes), kteří vykonavše kajicné skutky stupně prvního ve chrámě slyšeti směli sv. evandélium a kázání, po němž zase chrám opouštěli; 3. klečících (genuflectentes vel prostrati) zůstávali klečeti ve chrámě ještě po evandéliu a kázání, načež po vykonaných za ně modlitbách rovněž odcházeli; 4. stojících (consistentes) směli sice obcovati službám Božím, avšak s ostatními spolu k oltáři přistupovati k obětování nebo přijímání nebylo jim dovoleno.

Když však mnozí kajicníci veřejně zvláštní svědomitost a horlivost v konání skutků kajicných se vyznamenali neb i v případě nebespečné nemoci či při vypuklém pronásledování křesťanův, odpouštěval biskup, zvláště na přimluvu sv. mučenců, kajicníkovi zbývajících ještě skutky kajicné čili tresty časné buď docela neb aspoň z části.

Ten původ mají odpustky plnomocné a neplnomocné, jež dlužno křesťanu pokládati jednak za povzbuzení k horlivé kajicnosti, jednak pak i za odměnu její.

Zvláštní milosti spojeny bývají s odpustky jubilejními (milostivé léto, jež jest naplněním toho, co naznačováno bylo jubilejními dobami Starého Zákona).

Jak vděčně nám velebiti jest milosrdenství Boží za ustanovení svátosti pokání! Po křtu sv. křesťce neměli bychom naděje života věčného, kdyby se nad námi nebyl slítoval Pán Ježíš ustanoviv tuto svátost.

Přijímejmež tedy svátost tuto častěji v roce, zvláště kdykoli toho vyžaduje potřeba duše naší; přijímejmež ji však s náležitou přípravou!

§ 64. Svátost posledního pomazání a obřady při zaopatřování nemocných.

Poslední pomazání jest svátost, ve které nemocný skrze pomazání sv. olejem a modlitbou kněžskou nabývá milosti Boží ku prospěchu duše a někdy i těla.

Svátost ta uděluje se pouze nebezpečně nemocným při t. zv. zaopatřování nemocných, při kterém nemocnému pravidelně udělují se svátost pokání, svátost oltářní, poslední pomazání a konečně i apoštolské požehnání, — což se děje řádem následujícím :

1. 1. Kněz vezme svatou hostii v t. zv. burse i olej nemocných a jde k nemocnému. Doprovází ho služebník kostelní nesa světlo, značící přítomnost Páně ve způsobě chleba, a dává je zvonkem znamení.

2. Před příbytkem nemocného udělí kněz doprovázejícímu lidu požehnání, a vešed do příbytku nemocného, dí: „Pokoj budiž domu tomuto,“ načež se odpovídá: „I všem přebývajícím v něm.“

3. Pak položí kněz bursu na stůl, jenž má býti pokryt čistým ubrusem a opatřen krucifixem uprostřed dvou hořících svíček. Mimo to má býti po ruce nádobka s vodou svěcenou, jakož i chléb, bavlna a sůl.

4. Potom kněz kropí nemocného i příbytek vodou svěcenou, řka: „Pokropíš mě yzopem a budu očištěn, umyješ mne a nad sním zbělím. Smiluj se nade mnou, ó Bože, podle

neskončeného milosrdenství svého . . . Sláva Otci atd.“ Obřadem tím prosí se o milost pravé kajicnosti a ochranu Boží.

5. Teď nemocný koná zpověď, při čemž ovšem domácím jest opustiti světnici; teprv pak vstupují zase, když na dané zvonkem znamení kněz nemocnému podává tělo Páně s těmiž modlitbami a obřady, jako se to děje v kostele, až na slova při podávání, která zní takto: „Přijmi, bratře (či sestro), na cestu pokrm těla Pána našeho Ježíše Krista, jenž ostříhejž tebe od zlého nepřítele a uveďiž do života věčného. Amen.

6. Po přijímání modlí se kněz, aby sv. přijímání sloužilo nemocnému ku blahu a spáse duševní i tělesné.

§ 65. Pokračování.

II. Nyní teprv uděluje se nemocnému poslední pomazání takto:

1. Ministrant říká obecnou zpověď, po níž kněz modlí se o smilování a odpuštění hříchů nemocného a pak vyzývá přítomné, aby se, pokud sv. výkon trvá, modlili za nemocného žalmy kajicné, litanie ke všem svatým aneb jiné modlitby.

2. Nyní žehná nemocného znamením sv. kříže a kladá naň ruku modlí se, aby ustoupil od něho všeliký vliv ďábelský. Pak omočiv palec do posvátného oleje nemocných, maže nemocného na ústrojích všechněch smyslů: na očích, na uších, chřípích, na rtech, na rukou i na nohou, při čemž pokaždé koná tuto modlitbu: „Skrze toto sv. pomazání a nejlaskavější milosrdenství své odpustiž tobě Pán, co jsi provinil zrakem, sluchem . . . Amen.“ (Per istam sanctam unctionem etc.) Tento výkon jest viditelným znamením svátosti té. Pak si chlebem a solí prsty otírá a vodou je omývá. Význam toho jest:

Vzkládání rukou značí zvláštní ochranu církve Boží. Kříž jest vítězným znamením spásy naší, přede kterým ustupuje ďábel. Olej při tomto sv. výkonu znamená vyhojení ran a bolestí duševních, jakož i posilu proti zlému nepříteli a úlevu ve strastech tělesných. Nemocný pomazán bývá na

čidlech proto, že právě oči, uši atd. sloužily jemu za nástroj ke hříchu (ku pohledům, ku slyšení, mluvení atd.) a k účinkům svátosti té náleží také odpuštění hříchů takových.

Po několika dojímavých prosbách za nemocného koná kněz krásnou a významnou modlitbu, v nížto odvolává se ke slovům sv. apoštola Jakuba,¹⁾ prosí, aby uzdravil Pán nemocného, vyléčil chorobu jeho, odpustil mu hříchy a udělil mu zdraví duše i těla.

Touto modlitbou zřejmě naznačují se blahé účinky svátosti té.

4. Konečně modlí se kněz modlitby toho smyslu, aby nemoc sloužila nemocnému za kázeň spasitelnou a aby jej Bůh milostivě chránil a opatroval, a je-li v tom vůle Boží, aby zase zdravého navrátil jej sv. církvi své.

§ 66. Pokračování.

III. Těžce nemocnému uděluje kněz ještě t. zv. požehnání apoštolské, se kterým spojeny jsou plnomocné odpustky pro nemocného, když ještě jednou vzbudiv lítost nad hříchy svými, nejsvětější jméno Ježíš uctivě a důvěrně vzývá aspoň v srdci, pakli to již nelze ústy, a když v duchu kajicností bere na se bolesti a strasti choroby své.

K tomu účelu opět místo nemocného říká ministrant obecnou zpověď („Confiteor“), po níž kněz pomodliv se modlitby jako před svatým přijímáním („Misereatur“ a „Indulgentiam“), udílí nemocnému toto požehnání, říká: „Mocí mně od Stolice apoštolské propůjčenou odpustky plnomocné a odpuštění všech hříchů tobě uděluji ve jménu Otce, i Syna, i Ducha sv. Amen.“

Na závěrek pomodlí se kněz příhodnou modlitbu a udělí nemocnému požehnání, celý posvátný výkon ukončí.

Poznámání. Je-li nebezpečnost smrti veliké, že by nemocný nemohl řádně přijati svátosti pokání a oltářní, udělí kněz

¹⁾ „Stůně-li kdo z vás, uveď k sobě kněze církve, ať se nad ním modlí, mažíce jej olejem ve jménu Páně; a modlitba víry uzdraví nemocného, a jest-li ve hříchích, budou mu odpuštěny.“ Jak. 5, 14.

nemocnému, dává-li známky lítosti nad hříchy svými, rozhrěšení a pak svátost posledního pomazání i požehnaní apoštolské.

Veliké a člověku ze světa se ubírajícímu velepotřebné jsou milosti, jež církev sv. udílá nemocným při zaopatřování. Ovšem pak nutno k hodnému přijetí milostí těchto náležitě se připravit, při čemž jest na būledni, že domácí nemocnému mají býti nápomocni. Rovněž jest nebezpečno z příčin lichých se zaopatřováním příliš odkládati a uvalují na sebe v této příčině přibuzní a domácí často odpovědnost velikou. Křesťan zajisté věděti má, že vezdejší život jest pouhým putováním a že tu nemáme místa zůstávajícího.

§ 67. Svátost svěcení kněžstva vůbec.

Svěcení kněžstva jest svátost, ve které se duchovním osobám, jež službě církve se oddávají, vzkládáním rukou biskupových a modlitbou uděluje duchovní a k tomu i zvláštní milost, aby úřad svůj dobře a důstojně zastávali.

Veliká jest moc a důstojnost stavu kněžského, jenž pokračuje v onom trojím díle, jakéž na zemi konal Kristus Pán, a tudíž jen po delší přípravě a jako po stupních dostoupiti lze důstojnosti kněžské.

1. Nejprředněji ten, jenž po předepsaných k tomu studiích věnovati se hodlá stavu duchovnímu (klerus), přijímá t. zv. tonsuru (postřižiny); biskup totiž vystřihuje mu něco vlasů na označenou, že nastávajícímu duchovnímu, když Bůh se stává jeho podílem, jest odřikati se všeliké marnivosti. Při tom slibuje, že Pán bude podílem a dědictvím jeho. Na to obléká jej biskup v roucho bílé (superpelliceum), čímž se mu připomíná, že má obléci na se člověka nového, utvořeného ve spravedlnosti a pravdě.

2. Na to teprve přijímá klerik sedmero svěcení, z nichž čtyři zovou se nižšími (ordines minores), tři pak vyššími (ordines majores).

Řádným světitелеm jest toliko biskup; opatové řeholní (praelati) však zvláštní výsadou jsou oprávněni, udíleti nižší svěcení členům řádu svého.

§ 68. Obřady při svátosti svěcení kněžstva. A) O nižších svěceních.

Nižší řády čili svěcení jsou tyto: 1. ostiariat, 2. lektorat, 3. exorcistat a 4. akolythat.

Bylo totiž druhdy v církvi třeba obsluh a výkonů, jež později při změněných poměrech dílem zcela přestaly, dílem pak i od osob stavu světského (kostelníků, zvoníků, ministrantů, zpěváků) se vykonávají.

Že však církev sv. svěcení na tyto řády přece podržela, děje se jednak z úcty ku posvátným obyčejům prvotní církve jednak i pro hluboký duchovní význam a smysl, jež mají tyto řády pro nastávajícího kněze.

1. Ostiarii (vrátní) měli druhdy povinnost svolávat věřící, dokud nebylo zvonů, ke službám Božím, mimo to i dvěře chrámové otvírati a zavírat i o bezpečnost i pořádek při bohoslužbě pečovali.

Při svěcení na tento řád podává se klerikovi klíč, jímž se otvírají dvěře chrámové, a zvonek, při čemž napomíná jej světitel, aby srdce své otvíral slovu Božímu, hříchů však za to zavíral, jiným pak aby srdce otvíral svým dobrým příkladem.

2. Lectores (předčitatelé) při službách Božích předčítali částky z Písem sv. a později také předzpěvovali. Světitel uděluje svěcení toto podává svěcencům knihu sv. Písma a napomíná je, aby slovo Boží netoliko čítali, nýbrž i skutkem plnili.

3. Exorcistům (zažehnavcům) uloženo bylo bdíti nad posedlými a zvláštními církevními modlitbami (exorcismy) vymítati zloduchy. — Světitel podává každému knihu, v níž se obsahují exorcismy, vyzývá jich, aby sami také nedávali ďáblu místa v srdci svém.

4. Akolyté (sluhové oltářní, ministranti) sloužili kněžím a jáhnům při posvátných výkonech, jmenovitě pak bylo úkolem jejich pečovati o čistotu a osvětlení míst bohoslužebných i chystati víno, vodu a kadidlo ke mši sv. Při svěcení podává světitel každému svícen s voskovou svící a konvičky napomínaje, aby sami též chodili ve světle dobrých skutkův a se v obět Bohu líbeznou přinášeli.

Udělují li se řády tyto při mši sv., tu při obětování všichni předstupující ku světiteli obětují hořící svíci na znamení, že jako svíce ohněm ztrávena bývá, i oni zcela se Bohu a službě jeho oddávají. Konečně přijímají z ruky světitelovy tělo Páně.

§ 69. B) O vyšších svěceních.

Po nějaké době ti, kteří oddati se chtějí navždy službě církve, přijímají t. zv. vyšší svěcení (*ordines majores*), kterážto jsou: podjáhenství (*subdiakonat*), jáhenství (*diakonat*) a kněžství (*presbyteriat*). Každé z těchto svěcení udílí se po předchozích cvičeních duchovních v rozličné dni a to mezi mši sv. Děje se to následovně:

I. Svěcení na podjáhenství. Svěcenci přicházejí oděni jsouce humerálem, albou, v ruce manipul, na rameni svinutou tunicellu. Arcijáhen prosí biskupa: „Nejdůstojnější otče, sv. matka církev žádá, abys tyto přítomné na podjáhnny posvětití ráčil.“ Pak upozorňuje biskup svěcence, aby uvážili, jaké břímě berou na sebe. Budeť jim od tohoto svěcení výhradně oddati se církvi a proto zachovávatí bezženství (*coelibat*) a každodenně konati hodinky církevní; že dosud jim volno odstoupiti.

Svěcenci pak vrhají se na tvář a biskup s ostatním duchovenstvem modlí se nad nimi litanie ke všem svatým; ku konci pak děláje nad nimi kříž prosí, aby Bůh vyvolené tyto ke službě své ráčil zasvětit.

3. Potom vypisuje povinnosti, jež bude jim konati: kalich totiž a patenu s hostií k oltáři přinášeti, při obětování vodu do vína v kalichu nalívatí a epištolu čísti. Na to hned podává jim oznaky úřadu podjáhenského, kalich s patenou a konvičky s vínem a vodou, modlí se, aby je Bůh svou milostí posilnil a obléká je v roucha podjáhenská, manipul totiž a tunicellu. Konečně jim podává knihu epištolní, jížto každý se dotýká. Jeden pak z nich čte nahlas epištolu.

Těž při tomto jakož i při následujících svěceních obětují svěcenci hořící svíci a přijímají tělo Páně.

II. Svěcení na jáhenství. Řád jáhnův jest původu apoštolského, nebo čteme ve Skutcích apoštolských (6, 1—7.),

že apoštolé vyvolili si sedm mužů plných milosti a Ducha sv. (mezi nimi i Štěpána), jež vzkládáním rukou a modlitbou posvětili na jáhuy.

Svěcení na tento řád koná biskup po epištole, a to takto:

Podjáhnové jsouce oděni albou a ozdobeni manipulem, v ruce držíce štolu a na rameni svinutou dalmatiku nesouce předstupují před biskupa. Arcijáhen prosí biskupa, aby je na jáhny posvětil a biskup činí touž otázku, jako při svěcení na podjáhenství ano i přítomného duchovenstva i lidu táže se, má-li kdo námitku nějakou proti hodnosti jejich.

2. Pak jim předkládá povinnosti jáhenské a všickni padají na tvář, při čemž opět biskup modlí se litanie ke všem svatým a žehná jim právě jako při podjáhenství.

3. Nyní následuje podstatný obřad, totiž: Biskup klade pravou ruku na hlavu každého řka: „Přijmi Ducha sv.“; pak podává jim roucha a význaky řádu jáhenského, a to štolu a dalmatiku, mimo to dotýkají se knihy sv. evandělia, jež předčítati a jemuž učiti jáhen jest povinen.

4. Když pak se byl biskup za ně pomodlil a je napomenul k horlivému konání úřadu jáhenského, pokračuje ve mši sv., při níž jeden z nových jáhnů čte evandélium.

§ 70. III. Svěcení na kněžství.

Třetí vyšší svěcení jest svěcení na kněžství, jež spojeno bývá s následujícími obřady:

1. Předstoupí jáhnové, držíce na rameni svinuté roucho mešní, před biskupa sedícího uprostřed oltáře a arcijáhenu ku světiteli opět prosbu pronáší, aby tyto jáhny na kněze posvětil. Na to biskup dí: „Víš-li, že jsou hodni toho?“ Arcijáhen odpovídá: „Pokud křehkost lidská věděti dopouští, vím a osvědčuji, že jsou hodni břemene úřadu toho.“ Biskup na to: „Bohu díky!“ I čeká několik okamžiků, nemá-li též někdo z věřících námitky proti hodnosti svěcenců.¹⁾ Tak se děje na význam, že církev přeje si na důstojenství kněžské světiti jen muže hodné a bezúhonné.

¹⁾ Z té příčiny také nějaký čas již před udělováním vyšších svěcení oznamují se jména svěcencův i dnové svěcení po celém biskupství s kazatelem.

2. Pak předkládá biskup svěcencům povinnosti úřadu kněžského (majít kázati, křtíti, obětovati, žehnati, věřící řídit), vyzývá je k důstojnému a svědomitému konání povinností těchto.

3. Na to všichni padají na tváře své, při čemž jako u dvou předešlých řádů biskup s duchovenstvem modlí se litanie ke všem svatým a žehná svěcence.

4. Povstavše nastávající kněží předstupují po dvou k biskupovi, jenž klade jim ruce na hlavu. Totéž činí po biskupovi i ostatní kněží přítomní. Potom biskup vztáhna pravici nad nimi modlí se, aby Bůh na tyto nové kněze vylíti ráčil plnost milostí svých.

Výkon tento jest viditelné znamení při svátosti svěcení kněžstva a značí udělení moci kněžské a spolu též milosti k vykonávání té moci potřebné.

5. Nyní klade biskup jednomu každému štolu křížem přes prsa řka: „Přijmi jho Páně, neboť jho jeho sladké jest a břímě jeho lehké.“ Hned na to obléká svěcence částečně v roucho mešní (ornát) na znamení, že obdrží napřed jednu podstatnou část moci kněžské a to nad tělem Páně a později teprve druhou část: moc nad věřícími.

6. Biskup zanotí hymnus k Duchu sv.: „Veni creator Spiritus“ (Přijď, Tvůrce, Duchu sv.). Mezi tím, co kůr ve zpěvu tom pokračuje, maže světitel dva přední prsty a dlaně svěcenců sv. olejem křtěncův, a sice ve způsobu kříže, modle se při tom, aby vše, co ruce ty budou žehnati, bylo požehnáno a co světiti budou, aby posvěceno bylo. Tím se uděluje kněžím moc, aby žehnali a světili.

7. Pak rukama svěcenýma jeden každý dotýká se kalicha s vínem a vodou a patény s hostií; při čemž světitel k němu dí: „Přijmi moc přináseti obět Pánu a sloužiti mše za živé i mrtvé ve jménu Páně.“

Obdrževše vznešenou tuto moc, čtou nyní svěcenci spolu se světitelem všechny modlitby mešní hlasitě ze svých missálův, a říkají spolu též slova konsekrace.

8. Když byli přijali tělo Páně z rukou biskupových, mluví k nim velepastýř ona krásná a významná slova, jimiž Kristus Pán nazýval učeníky přátely svými, čímž se na-

značuje laskavý poměr mezi velepastýřem a duchovenstvem jeho. Pak skládají apoštolské vyznání víry, vyjadřující tím, že sami vyznávají chtějí a životem osvědčovatí hodlají víru, již hlásati jiným budou povinni.

9. Hned na to opět vzkládá biskup na každého ruce, řka: „Přijmi Ducha svatého; komu odpustíš hříchy, budou odpuštěny, komu zadržíš, zadržány budou.“ Na to rozvine se svěcencům i zadní část roucha mešního na znamení, že nyní dostalo se jim i moci nad věřícími, kteřížto jsou tajemným, duchovním tělem Kristovým, moci totiž přisluhovati svátostí pokání.

10. Pak ještě jednou přistupuje jeden po druhém k biskupovi, jenž pojav sepjaté ruce jeho ve své ruce, táže se: „Slibuješ mně a nástupcům mojim poslušnost a úctu?“ Na to zní odpověď: „Slibuji.“ Biskup pak na znamení otcovské lásky dává každému z nich políbení, řka: „Pokoj Páně budiž vždycky s tebou!“

11. Konečně udělív jim požehnání a dokonav mši sv., napomíná biskup novosvěcence k životu ctnostnému a spolu je vyzyvá, aby i za něho se modlili.

První mše sv., již sloužit novosvěcený kněz a při níž uděluje věřícím zvláštní požehnání, jmenuje se primice (prvotiny, primitiae); dočkal-li se pak kněz padesátého roku ve službě církve, slavívá t. zv. druhotiny (sekundice).

§ 71. Svěcení na biskupa.

Úřad biskupský jest dovršením úřadu kněžského a svěcení na důstojnost biskupskou děje se rovněž jako předešlá svěcení mezi mši sv., již slouží biskup světitel u hlavního, svěcenec pak zároveň s ním z počátku u vedlejšího oltáře. Mimo ně vyžaduje se ještě přítomnost dvou jiných biskupů, kteří svěcenci přisluhují. Obřady pak při tom jsou tyto:

1. Nejprve se čte papežské potvrzení (konfirmace) zvoleného biskupa, načež on skládá slib věrnosti církvi sv. i nejvyšší hlavě její, spolu ku ctnostnému životu se zavazuje a víru vyznává.

2. Po epistoletě přistoupí svěcenec s dvěma biskupy k oltáři hlavnímu, a světitel předkládá mu povinnosti biskupského úřadu; pak jako při svěceních předešlých vrhá se svěcenec na tvář a konají se litanie ke všem svatým s trojí prosbou, aby jej Bůh k úřadu biskupskému zasvětil ráčil. Při všech těchto svěceních spojuje se totiž církev bojující na zemi s církví v nebesích oslavenou, ujišťujíc se tak přímlovou nebešťanů při výkonu vele důležitém.

3. Světitel klade svěcenci na šíji knihu evandělí na význam, že ve všem má podrobovati se sladkému jhu zákona Kristova.

4. Potom vzkládají všichni tři biskupové ruce na hlavu svěcencovu, řkouce: „Přijmi Ducha sv.“ což jest podstatou celého svěcení a čímž uděluje se svěcenci plnost moci kněžské. K tomu světitel vyžaduje na něm i plnost života ctnostného.

5. Na to zapěv hymnus: „Veni creator Spiritus,“ maže světitel novému biskupu hlavu sv. křížem ve způsobě kříže, řka: „Budiž pomazána a posvěcena hlava tvá k úřadu biskupskému požehnáním nebeským ve jménu Otce, i Syna, i Ducha sv. Amen,“ a končí příslušnou praefací. Pak tímž posvátným olejem maže i ruce jeho, kterýmžto dvojím pomazáním se naznačuje, že biskupovi se propůjčuje moc duchovní i milost Ducha sv. hojnější měrou a že jmenovitě dosahuje práva i jiné světiti.

6. Dále odevzdává světitel svěcenci některé význaky důstojnosti jeho, berlu totiž na znamení moci velepastýřské a prsten na význam úzkého spojení a věrnosti k církvi Boží. Na to dává se mu se šíje do ruky sv. evandélium, čímž se vyjadřuje, že k podstatným povinnostem biskupským náleží hlásati věřícím sv. evandélium; pak biskupové mu dávají políbení bratrské.

7. Nyní pokračují světitel i svěcenec ve mši sv. až po obětování každý při oltáři svém. K obětování pak přistupuje nový biskup opět k hlavnímu oltáři a obětuje dvě hořící svíce na vyjádření své živé víry a planoucí lásky, jakož i dle obyčeje starobylého dva chleby a dva

soudečky vína, čímž vyslovuje ochotu svoji, že všechny síly, jež požíváním pokrmu a nápoje se udržují, věnovati chce Bohu a sv. církvi jeho.

8. Odtud pak až do konce konají oba mši svatou u téhož oltáře a svěcenec požívá těla i krve Páně z rukou světitelových na znamení úzkého bratrského spojení mezi oběma.

9. Po uděleném požehnání odevzdává světitel novému biskupu ostatní oznaky důstojnosti biskupské: mitru, na význam odvahy a síly, s jakouž jako vojevůdce Páně pravdu Boží hlásati a hájiti má, i rukavice, kterýmiž se vyznačuje čistota a bezúhonnost života.

10. Takto oblečeného a ozdobeného všemi rouchy a oznaky vznešeného úřadu usadí světitel na sedadlo biskupské uprostřed oltáře, a když světitel byl zanotil chvalozpěv „Te Deum,“ kráčí nový biskup se dvěma přísluhujícími biskupy chrámem, žebnaje lidu křesťanskému, a navrátiv se k oltáři, dává poprvé svoje slavné požehnání biskupské.

Konečně klekaje po třikráte před světitelem, volá hlasem vždy vyšším: „Ad multos annos!“ (Na mnohá léta!) na vyjádření díků za obdržené svěcení. Čtením posledního evanjelia pak celý velebný a významný úkon se skončí.

Na to bývá nový biskup inthronisován, t. j. na biskupský trůn svého státního chrámu slavnostně uveden, při čemž podřízené duchovenstvo skládá mu slib věrnosti políbením prstenu.

S podobnými obřady spojeno bývá požehnání (benedikce) opata.

§ 72. Volba a korunovace na papeže.

Nejvyšší viditelnou hlavou církve jest papež. Byv od kardinálův oprávněných k tomu po zákonu církevním v t. zv. conclave (t. j. v místnosti uzavřené a k volbě upravené) zvolen a přijav nové jméno, bývá nedlouho na to korunován, což se děje takto:

Ve slavném průvodu se nese na trůně nosením náměstek Kristův do hlavního chrámu Římského u sv. Petra; při tom jeden z obřadníků papežských zapaluje něco koudele, po třikráte volaje: „Sancte pater, sic transit gloria mundi“ (Svatý otče, tak pomíjí sláva světa).

Pak slouží papež slavnou mši svatou, po níž doprovázen bývá na hlavní pavlan chrámu, kdežto přede tváří lidu nejstarší kardinál-jáhen staví na hlavu jeho trojnásobnou korunu, tiaru, po čemž konečně papež udílí svého apoštolského požehnání „urbi“ (t. j. městu Římu) „et orbi“ (oboru světa).

Poznamenání. Někdy, na př. při korunovaci nynějšího papeže Lva XIII., z příčin vážných obřady tyto — aspoň z větší části — konají se v t. zv. kapli Sixtinské v paláci papežském.

Kněží a biskupové svaté církve řádně posvěcení a spojení s nejvyšší hlavou církve, náměstkem Kristovým a nástupcem svatého Petra v jednotě víry a poslušnosti, tvoří církev učící, již dlužno věřícím milovati, ctíti a poslouchati. Právěť zajisté Pán k apoštolům a nástupcům jejich: „Kdo vás slyší, mne slyší, kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá.“ Dále pak dlužno obzvláště o dnech, když se koná svěcení kněžstva a v suchých dnech, o kterých druhdy kněží se svěťovali, vroucně modliti se k Božskému pastýři duší našich, aby hodné dělníky poslal na vinici svou; platíť v pravdě o dobách našich: „Žeň zajisté mnohá jest, ale dělníků málo.“

§ 73. Svátost stavu manželského a obřady při sňatku.

Stav manželský jest nerozlučitelné spojení, kterým dvě svobodné křesťanské osoby, muž a žena, řádně před církví se oddávají, aby společně žili a děti své křesťansky vychovávali, k čemuž jim Bůh náležitou milost uděluje.

1. Snoubenci vykonavše to, co církev před přijetím svátosti té ukládá, jmenovitě pak přijavše sv. svátosti pokání a oltářní, přistupují k oltáři.

2. Kněz u přítomnosti dvou svědků táže se snoubenců, dobrovolně-li vstupují do stavu toho. Když byli na to odpověděli, podávají si pravé ruce a kněz jim předfíkává slova, jež oni za ním říkajíce, slibují si vzájemně lásku a věrnost manželskou, což jest viditelným znamením při svátosti této.

3. Pak kněz klade na jejich spojené ruce štolu řka: „Quod Deus conjunxit, homo non separet“ (Co Bůh spojil, toho

člověk nerozlučuj). Bůh všemohoucí račiž toto manželství mezi vámi potvrditi . . . i já z moci úřadu kněžského potvrzuji mezi vámi toto svaté manželství ve jménu Otce i Syna i Ducha sv. Amen. Při tom žehná jim znamením sv. kříže a svěcenou vodou je kropí a vyzvav přítomné k modlitbě za novomanžely modlí se „Otče náš“ a příslušnou modlitbu církevní.

Často světlí kněz a snoubencům dává i prsteny, jež významávají věrnost. — Dle úmyslů církve sv. mají se dítí oddávky (kopulace) dopoledne přede mší sv., při které se pak snoubencům dostává zvláštního požehnání.

Svazek manželský představuje spojení Ježíše Krista s církví a jako Krista Pána s církví pojl ustavičná láska, jak On církev svou bez ustání vede a chrání, podobně má býti mezi manžely křesťanskými.¹

Velebné a významné jsou obřady při udělování všech svatých svátostí; naznačují nám milosti, jichž ve svátostech nabýváme, spolu pak nás duchovně vzdělávají a poučují; sluší se tudíž, abychom je měli v největší úctě a znajíce význam jejich, abychom ochotněji a horlivěji sv. svátosti přijímali.

III. O svátostinách.

§ 74. O svátostinách vůbec.

Svátostiny (sacramentalia) jsou svátostem podobné výkony, jimiž církev sv. věřícím posvěcení a požehnání vyprošuje.

Jsouť to výkony svátostem podobné, jelikož i při nich jest nějaký zevnější děj, se zvláštním posvěcením či požehnáním spojený. Liší se však od svátostí tím: kdežto svátosti jsou viditelná znamení milosti svátostné, jsou svátostiny znamení mimosvátostního požehnání Božího; dále jsou zavedeny od církve, kdežto svátosti od Krista Pána ustanoveny jsou; i tím, že nejsou to znamení, sama v sobě milost Boží působící, nýbrž požehnání Boží naznačující a milost Boží vyprošující; konečně, že užívání jich není jako užívání sv. svátostí ku spáse naší nevyhnutelně potřebno.

Účel svátostin jest: *a)* osvobozovati z vlivu a působení ďábelského; *b)* osoby i věci ku posvátným účelům, jmenovitě pak ke službě Boží zasvěcovati a *c)* lidem požehnání udělovati.

Na základě toho svátostiny rozvrhnouti lze: *a)* v exorcismy (zaříkání zlého ducha), o nichž byla již řeč jmenovitě při křtu sv.; *b)* ve svěcení a *c)* žehnání.

Svěcení dále rozdělití možno v taková, jež vyhrazena jsou biskupovi, a v taková, k nimž oprávněn jest každý kněz.

§ 75. O svěceních, jež biskupovi jsou vyhrazena.

Biskupům přináleží světiti oleje, chrámy, hřbitovy, zvony, posvátné nádoby i roucha bohoslužebná.

A) Svěcení olejů na zelený čtvrtek.

Svěcení to koná biskup oděn jsa rouchem barvy bílé jako svěcení kněžstva mezi mši sv.; po pozdvihováuí svěťí olej nemocných, pak po sv. přijímání sv. křížmo a konečně olej křtěncův.

Svěcení to děje se hlavně modlitbou, v níž biskup prosí Boha, aby, kdož tím sv. olejem budou pomazáni, zakusili účinků svátostí a svátostin, při nichž oleje toho bude užito. — Mimo to žehná olej sv. křížem.

Oleji posvěcenému vzdává se pak úcta pozdravem: „Ave sanctum oleum.“ (Pozdraven budiž sv. oleji) a: „Ave sanctum chrisma“ (Pozdraveno budiž sv. křížmo) a políbením.

§ 76. B) Svěcení chrámu.

Již stánek posvátný a chrám Jerusálémský, nástiny to chrámů novozákonních, zvláštními obřady zasvěceny byly. Chrám novozákonní svěťí se takto:

V den před svěcením připravuje se biskup postem k důležitému tomu výkonu. Také věřícím osady, v nížto chrám má býti posvěcen, dlužno postiti se. — U večer pak zřídí se zvláštní stan před chrámem, pod který se dají ostatky svatých, uschované ve zvláštní skřínce spolu se třemi zrný kadidla. Kadidlo to značí úctu naši Bohu a světcům Páně povinnou. Pak koná kněžstvo část hodinek církevních u tohoto stanu.

Po té přípravě děje se následujícího dne vlastní svěcení tímto řádem:

1. Biskup přijda ke stanu před chrámem modlí se s duchovenstvem sedmero žalmů kajicných na ten úmysl, aby dílo svěcení důstojně vykonati mohl, a na to i litanie ke všem svatým až ku prosbě: „Milostiv nám buď!“

2. Pak posvětiv vodu obchází světitel chrám po třikráte z venku kropě jej svěcenou vodou a říká: „Ve jménu Otce, i Syna i Ducha sv.“ Kdykoli přijde ku hlavnímu vchodu, jenž jest uzavřen, dotkne se dveří svojí berlou, řka: „Otevřte se brány, ať vejde král slávy!“ Po třetí pak poznamená práh sv. křížem a dvěře se otevrou.

Význam toho jest tento: Trojím obcházením a kropením zdí chrámových zasvěcuje se budova tato výhradně k účelům posvátným, k úctě Boha trojjediného; klepáním pak na dvěře chrámové vyjádřuje se myšlenka, že člověčenstvo vyloučeno bylo z blaženosti v nebesích chrámem zpodobněných, až teprv Kristus Pán nebesa nám otevřel. Spolu pak se tím naznačuje, že chrám bude příbytkem Pána a „krále slávy.“

3. Vešed biskup do chrámu, vysloví pozdravení: „Pokoj budiž domu tomuto!“ a pokleknuv uprostřed zapěje hymnus: „Veni creator Spiritus.“ Pak ukončiv litanie ke všem svatým venku započaté modlí se, aby Bůh místo to pod zvláštní vzal ochranu, při čemž chrám i oltář žehná trojím znamením sv. kříže. Ducha sv. i svaté vyzývá církev Páně při každém výkonu důležitém, tudíž i při tomto.

4. Mezi tím posype se podlaha chrámu po celé délce popelem, v podobě t. zv. kříže sv. Ondřeje (X) a biskup píše pak do tohoto popela abecedu řeckou a latinskou, čímž se vyznamenává, že národové různí, mezi nimiž ve starověku přední místo zaujímalí Řekové a Římané, povoláni jsou do církve, aby Boha ctili ve chrámech jeho v duchu a pravdě.

5. Potom posvěť biskup t. zv. vodu sv. Řehoře. Jmenuje se tak proto, že ji ku svěcení chrámův a oltářů předepsal sv. papež Řehoř Veliký. Skládá se z vody, vína, soli a popela. Víno s vodou představují Bohačlověka Ježíše

Krista, popel pak a sůl tělo smrtelné a duši nesmrtelnou, tudíž člověka. Smíšení pak částek těchto značí spojení, v jakéž s Kristem Pánem vcházejí křesťané ve chrámě při bohoslužbě a jmenovitě při mši sv.

6. Touto vodou kropí biskup stěny vnitřní i oltář, a hned na to jde ke hlavním dveřím a dělá na nich berlou kříž, prose, aby na všechny, již tudy vcházejí budou, vylil Bůh plnost svého požehnání.

Nyní jme se biskup světití oltář. Vodou sv. Řehoře činí totiž uprostřed oltáře a na čtyřech rozích kříž, což nám připomíná pět ran Kristových, jelikož oltářem se Kristus Pán představuje. Pak obchází biskup oltář sedmkrát i kropí jej; podobně obcházaje chrám kropí též stěny jeho a podlahu vodou jmenovanou. Potom z vody té učiní se zvláštní malta a ostatek vylije se na stupních oltáře. Pak jde biskup ve slavném průvodu pro ostatky svatých, jež se mají vložiti do oltáře, a pomazav hlavní dvěře chrámové sv. křížmem, jde k oltáři. Tu sv. křížmem maže malou prohlubeninu uprostřed a spolu též čtyři rohy oltáře i dává pak ostatky v onu prohlubeninu, jež se ~~zde~~ mramorovou uzavře a maltou dříve jmenovanou upěvní.

8. Dále okuřuje biskup oltář třikrát obcházaje, pak opětně maže jej sv. oleji. Okuřováním naznačují se bohumilé modlitby a oběti, jež odtud k nebesům budou vystupovati; četná pak pomazání znamenají mnohonásobné milosti a požehnání, jichž věřícím v kostele, jmenovitě pak s oltáře Páně, dostávají se bude.

9. Nyní maže biskup stěny chrámové sv. křížmem na dvanácti místech křížem poznačených, což nás pamatuje na dvanáctero apoštolů, kteří milostiplným světlem víry Kristovy, jež i v tomto chrámě bude se hlásati, osvětili veškeren svět.

10. Konečně učiní se na oltáři, a to na pěti místech, z kadidlových zrn patero křížů, na něž se dají malé voskové svíčky, načež obojí se spálí. To poukazuje k oběti nejvyšší, jež na oltáři se ustavičně bude obnovovati. Pak pokryje se oltář prostěradly a upraví se k první oběti mše sv., jež se tu ihned slavnostně koná.

Poznamení. Se zvláštním povolením biskupovým může svěcení chrámu mimořádným způsobem konati i jiný kněz; tu však vypouští se mazání svatými oleji.

Znažice úkol chrámu křesťanského a velebný smysl obřadů při svěcení jeho, — s jakou úctou máme do něho vcházeti a jakou zbožností v něm se chovati! „Jestli to v pravdě stánek Boží mezi lidmi.“

§ 77. c) Svěcení hřbitova.

Hřbitov jakožto pohřebiště křesťanů na křtu svatém posvěcených jest místo posvátné, a bývá tudíž svěcen buď od biskupa neb od jiného kněze k tomu obzvlášť splnomocněného. Děje pak se to takto:

1. V předvečer dne svěcení postaví se do prostřed hřbitova veliký kříž a na čtyři strany jiné menší kříže. Před každý z nich zarazí se do země kůl. I kříže ty i koly jsou tak upraveny, aby se mohly na nich upevniti tři svíce.

Kříže připomínají nám pravdu, že hřbitov jest místem posvátným a že všichni tu takofka pod stínem stromu kříže odpočívající pro zásluhy Ukřižovaného očekávají blahého vzkříšení. Koly pak před každým křížem polohou svojí naznačují těla zemřelých.

2. V den svěcení rozžehnou se světla na kolích, načež světitel se modlí, aby Bůh toto místo ráčil požehnati a posvětit, i těm, kteří tu pohřbeni budou, věčné radosti dopřáti. Na to konají se jako při všech důležitých svěceních litanie ke všem svatým.

3. Nyní jde světitel po hřbitově a kropí jej vodou svěcenou, modle se při tom žalm 50. (Miserere), čímž se místo toto určuje k účelům posvátným.

4. Potom navrátiv se světitel ke kříži, modlí se opět a okuřuje kříž; pak sejme hořící svíce s kolův a dá je na kříže, načež ihned se koly vytáhnou ze země. — Význam toho jest tento: Okuřováním vyjadřuje se nejhlubší úcta povinná Ukřižovanému, jenž způsobí jedenkrátě vzkříšení z mrtvých;

mimo to vyzývá obřad ten věřící ku vroucným modlitbám za zemřelé. Světla poukazují na věčné světlo (nebeskou blaženost), jíž přeje církev zesnulým a k nížto vede troji světlo víry, naděje a lásky. Vytáhnutí kolů znázorňuje z mrtvých vstání zesnulých, o které světitel v delší modlitbě závěrečné prosí.

Významnými obřady při svěcení hřbitova odnímdá církev Boží místům těm ráz hrůzy a bázně a činíc je místy posvátnými, těší nás blahou nadějí budoucího vzkříšení a radostného shledání se s miláčky našimi. Navštěvujmež hřbitov a tu na svoji vlastní smrt pamatujíce, přejme zemřelým světla věčného.

§ 78. D) Svěcení zvonů.

1. Světí se zvláštní voda, jížto se zvon umývá vnitř i vně, při čemž se říkají přiměřené žalmy; pak maže jej biskup sv. oleji a dává mu jméno nějakého světce. Potom okurkuje zvon kadidlem a jinými látkami libovonnými.

2. Konečně se zpívá evandélium sv. Lukáše o Marii, sestře Lazarově, kteráž naslouchajíc slovům Páně a pečujíc o spásu duše své nejlepší stránku vyvolila.

Poněvadž zvon omyt bývá vodou svěcenou a dostává jméno některého světce, nazývá se svěcení zvonu také křtem.

V ý z n a m o b ř a d ů j e s t t e n t o :

Umývání značí, že zvon vyzýváti bude věřící, aby píleli čistoty duševní; jméno svatého, jež se dává zvonu, staví posvátný tento předmět bohoslužebný pod zvláštní ochranu nebešťanů, kteří jakoby sami s výšin nebeských hlaholem zvonu k pobožnosti nás vybízeli; mazání sv. oleji znamená četné milosti Boží, k jichžto získání zvon pobádá věřící; podobně i okurkování připomíná vroucné modlitby, jež na znamení zvonek dané věřícím konati jest; evandélium pak o nejlepší stránce, již vyvolila Maria, značí, že slyšíce hlas zvonu, máme též, zanechavše na čas práci a péči vezdejších, jíti tam, kam nás zve zvonu hlas.

S povolením papežským konají svěcení zvonů též jiní kněží, jmenovitě praelati.

Biskupu přísluší (a mimořádně teprv i jiným duchovním) světití též bohoslužebné nádoby (kalichy, pateny, monstrance) a roucha posvátná.

§ 79. O svěceních, k nimž jsou oprávněni kněží vůbec.

Svěcení, jež konati lze každému knězi, rozvrhneme:

A) v taková, jež předepsána jsou na určité dny roku církevního; a

B) v taková, jež konají se kdykoliv podle potřeby věřících.

Ke druhu prvému náleží: 1. Svěcení vody tříkrálové a spolu i křídý a kadidla; 2. svěcení svíček v den Hromnic; 3. palem či ratolestí na Květnou neděli; 4. křestní vody na Bílou sobotu a o vigílii svátků svatodušních; 5. svěcení beránka, vajec a chlebů v Boží hod velikonoční.

§ 80. A) O svěceních, na určité dni roku církevního připadajících. I. V době vánoční.

1. Svěcení vody ve svatvečer svátku Zjevení Páně.

Na památku křtu Páně v řece Jordáně, při kterémž osvědčen jest Pán jakožto Syn Boží, světí se v církvi řecké voda křestní, u nás pak voda ke kropení, t. zv. tříkrálová, modlitbami, žalmy, čtením z Písma sv., litaniami a zvláštními obřady, jež nepochybně přinesli do zemí našich svatý Cyrill a Method.

S vodou světí se zároveň křída i kadidlo.

2. Na svátek Očišťování Panny Marie čili Hromnic světí se svíce, připomínající nám světlo k osvěcení všech národů, Ježíše Krista, jakž nazval jej zbožný kmet Simeon, když blahoslavená Panna do chrámu Božské dítě byla přinesla. — Církev svíce ty světí modlitbou, aby věřící jich užívající osvěcení byli tímž světlem Ducha sv. jako Simeon a Boha v pravdě poznávali, věrně milovali a konečně ve chrámě slávy jeho v nebesích jej oslavovali. Pak kropí se

svíce vodou svěcenou a kadidlem okurují, načež je kněz rozdává mezi čelnější farníky. Při tom prozpěvuje kůr slova, jimiž Simeon vítal Spasitele do chrámu. Potom se činí s rozžatými svícemi průvod, jenž nám připomíná cestu blahoslavené Panny do chrámu, spolu pak jest nám pobídkou, abychom v životě svém kráčeli za světlem víry Kristovy.

Průvodem tím se světly zapudila církev sv. spolu i slavností pochodňové, jež druhdy konávali pohané v prvních dnech měsíce února (februalia) k úctě lichých bohů svých. (§ 26.)

§ 81. II. V době velikonoční.

1. Ve středu po druhé neděli po devítniku, kteroužto středou počíná doba postní, světí se popel z ratolestí na Květnou neděli předešlého roku užívaných. Světí se modlitbou toho smyslu, aby těm, kteří budou jím poznamenáni, dostalo se ochrany duše i těla, požehnání a jmenovitě bříchův odpuštění, pak pokropením i okouřením. Potom se dává věřícím na čela (§ 29.).

2. Na neděli Květnou světí se palmy či ratolesti modlitbou, abychom ozdobeni jsouce dobrými skutky (jež palmami se vypodobňují) jedenkrát vyšli v ústřety Kristu Pánu a skrze něj do slávy věčné přijati byli, potom pokropením a okouřováním; pak kněz i lid držíce ratolesti svěcené v rukou konají průvod okolo chrámu (§ 30.).

3. Na Bílou sobotu a v sobotu před hodem Božím svatodušním světí se voda křestní, což má původ v tom, že v tyto dni druhdy dospělým křtěncům (katechumenům) uděloval se slavným způsobem sv. křest (§ 33.).

Jakožto úvod ku svěcení pokládati dlužno čtení dvánáctera prorocství ze Starého Zákona, která označují veliké účinky sv. křtu, ukazující zároveň, kterak nástiný starozákonní na Kristu Pánu se vyplnily a člověka spolu vybízějící k duchovnímu z mrtvých vstání, jehož počátkem právě jest křest.

Pak se od oltáře kněz ubírá ke křtitelnici, mezi tím, co kůr pje žalm 41., v němž vyjadřuje se dychtivá touha duše

po obrodu na křtu svatém. Kněz přistoupiv ke křtitelnici modlí se exorcismus, aby voda zbavena byla všeho vlivu ďábelského; pak dotýká se vody, což značí požehnání, které s vodou touto bude spojeno; dále znamená ji sv. křížem, protože moc působení svého bude mítí voda ta na základě zásluh na kříži vydobytých: vylévá pak ji na čtyři strany světa na upamatování, že křtem sv. povolání budou všichni národové do církve dle rozkazu Páně apoštolům daného („Jdouce do celého světa“ atd.).

Potom dýchá kněz do vody, čímž se značí, že vodou tou působiti bude Duch sv.; dále vpouští do ní svíci velikonoční, což k tomu poukazuje, že Kristus Pán vodu tu posvěti a bude skrze ni působiti odpuštění hříchů.

Na to kropí se lid přítomný, aby si připomněl čistotu při křtu nabytou a sliby při tom učiněné. Pak dává kněz do vody sv. oleje (křtěncův a sv. křížmo) na v ý z n a m, že ona bude ku Kristu (Pomazanému) přiváděti a s ním spojovati duše lidské.

Podobné obřady jako na Bílou sobotu se zachovávají při svěcení vody křestní v sobotu před svatodušním hodem Božím.

III. V době svatodušní.

V některých krajinách na den Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie žehná kněz před slavnou mší sv. zeleniny a plodiny polní modlitbami, v nichž odvolává se k zásluhám Matky Boží na nebe vzaté, prosí, aby plodin těch užívajícím prostředkem stačků časných dostalo se i věčných.

§ 82. B) O svěceních, která konají se kdykoliv toho potřeba vyžaduje.

1. S věcení vody.

Mimo vodu tříkrálovou světi církev i jindy vodu k potřebě chrámové neb i rodin křesťanských. Svěcení to děje se obyčejně v neděli; kněz především říká exorcismus nad

solí a nad vodou a pak koná modlitbu, aby Bůh těm, již vody té budou užívatí, propůjčil blaha duševního i tělesného. Konečně smísí sůl s vodou, čímž se naznačuje, že věřící pečující o čistotu duše chrániti se mají hniloby hříchu.

2. Svěcení kříže.

Kříž, spásy naší znamení každému křesťanu velectihodné, jenž stojí na nějakém místě veřejném (na polích, cestách anebo na hřbitovech), svěťí se modlitbami, jichž hlavní smysl jest, aby Bůh všem, kdož na kříž s uctivostí budou patřiti, udělil síly proti zlému, aby toto znamení spásy naší jedenkrát v den soudu uchránilo nás smrti věčné. Pak se kropí nový kříž vodou svěcenou a okuřuje, načež jej kněz a přítomní věřící s uctivostí líbají.

3. Podobně svěťí se kostelní obrazy, sochy a prapory (vyobrazením některého svätce nebo křížem ozdobené). Modlitba při svěcení obrazů anebo soch konaná vyjadřuje napomenutí, abychom, kdykoli na obraz světcův popatříme, povzbuzeni byli k následování příkladu jeho. — Při svěcení praporu pak prosí kněz, aby věřící užívající praporů, znamení to vítěznych, slavného vítězství si dobyli na věčnosti.

§ 83. O nejdůležitějších žehnáních církevních.

1. Před hlavní mši sv. v neděli kropí a žehná kněz oltář, sebe i věřící lid na význam, aby všichni s čistým anebo kajicným srdcem službám Božím obcovali. K tomu vztahují se i modlitby při kropení konané (§ 55.).

2. Po mši sv. uděluje se předešto požehnání velebnou Svátostí buď v cibori nebo v monstranci. Před tím však koná kněz předepsanou církevní modlitbu k nejsv. Svátosti oltářní. Podobně bývá i při odpolední bohoslužbě; po litaních totiž (o jménu Pána Ježíše, nebo ku blah. Panně Marii nebo ke všem svatým) čili i po nešporách církevních uděluje se též požehnání velebnou Svátostí.

3. Biskupové a kněží jakožto duchovní otcové svých věřících udělují požehnání i mimo mši sv., a sice

znamení sv. kříže i vyzváním tří osob božských. U zvláštní účty mají věřící požehnání kněze novosvěceného a jubilárního (jenž padesát let již koná úřad kněžský) a to udílí se vzkládáním rukou na hlavu (u kněží na ramena z úcty ku vzkládání rukou biskupských, jež se stalo již při svěcení kněžstva).

4. Úvod matky křesťanské. Po příkladu nejbl. Matky Boží přináší matka křesťanská novorozeňátko své do chrámu Páně, Bohu je obětující i o požehnání pro ně a pro sebe prosíc. Zůstává při tom u vchodu do chrámu; kněz pak přijda podává jí hořící svíci, jejíž světlo matku vyzývá, aby dítě své vychovávala ve světle víry Kristovy a ctnosti křesťanské. Pak modlí se kněz žalm 23. toho obsahu, že ten dosáhne požehnání od Hospodina, kdož jest duše nevinné a srdce čistého; podav pak matce štolu na význam ochrany a pravomocnosti církve, uvádí ji do chrámu (odtud jméno obřadu toho „úvod“) a to k oltáři, kdežto vykonav modlitbu Páně modlí se za matku, aby na přímlovu blahoslavené Panny a Matky Marie jedenkrát i s dítětem svým přijítí zasloužila do radostí nebeských. Konečně kropí matku i dítě vodou svěcenou. —

5. Někde na den sv. Jana evand. a miláčka Páně (27. prosince) žehná se víno a podává se věřícím se slovy: „Pij lásku sv. Jana“, t. j. vynikej takovou k Bohu a bližnímu láskou, jako tento apoštol lásky. Obřad ten má původ v životě sv. Jana.

6. Na Boží hod velikonoční žehnává se maso beránčí, vejce a chleby, a to modlitbou, v níž činí se zmínka o starozákonném beránku velikonočním a pronáší se prosba, by pro zásluhy vzkříšení Páně požívání pokrmů těch sloužilo věřícím ku blahu duše i těla. Konečně se pokrmy kropí vodou svěcenou.

7. V krajinách našich udílí se též požehnání sv. Blažeje v den téhož svétce (3. února). Byltě biskupem v Sebastě (v Armenii) a život svůj dokonal smrtí mučnickou (r. 316.). Ctí pak se ode dávna jakožto patron v nemocech krčních, poněvadž v životě jeho čteme, že na přímlovu jeho uzdraveno jest dítě, jež spolknuvši rybí kost již umíralo. — Řečené požehnání pak udílí se tak, že kněz pod krkem toho, jenž požehnání to přijímá, drží dvě svěcené svíce křížem přeložené a modlí se krátkou modlitbu: „Na přímlovu sv. Blažeje,

biskupa a mučeníka, osvobodíš Tě Pán ode všeho neduhu v krku i od všelikého jiného ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen“ (při posledních slovech žehná sv. křížem).

8. Žehnání a korunování králů, při němž křesťanští panovníci významnými modlitbami a pomazáním sv. olejem křtěncův uvazují se v obtížný úřad vladařský.

Jiná žehnání jsou: žehnání domů (škol), lodí a j.

§ 84. Pokračování. Křesťanský pohřeb.

Svatá víra poučuje nás o důstojnosti těla našeho jakožto chrámu Ducha sv., v němž přebývá duše nesmrtelná k obrazu Božímu stvořená a ve svazek obcování svatých přijatá.

Na tom pak zakládá se vážnost a úcta křesťanů k tělu lidskému a obyčej mrtvé uctivě pochovávat, což náleží spolu i ke skutkům milosrdenství.

Pochovávání zemřelých od dávných časů spojeno jest s významnými obřady, jimiž se jednak vyjadřuje úcta k zemřelým, jednak i duši jejich se přichází na pomoc.

Obřady při pohřbu křesťanském, jež svojí podstatou náležejí k žehnáním církevním a jakožto doprovod zemřelého k soudu důmyslně mohou pojaty býti, slovou „exequiae“ a jsou při dospělých zemřelých následující:

1. Zemřelému se zvoní „umíráčkem“, čímž se úmrtí jeho oznamuje věřícím, kteří se spolu též k modlitbě za zesnulého vyzývají. Až do třetího dne z pravidla zůstati má mrtvola v domě a dle různých poměrův a stavů ku pohřbu se upravit. Obyčejně dává se zesnulému do rukou kříž a růženec na znamení, že věřil a doufal v Krista a že spolu byl i ctitelem blah. Matky Boží. Mezi tím zvoní se též t. zv. hrany za podobnou příčinou jako umíráčkem.

2. V ustanovený čas odeběře se kněz v rouchu (pluvialu) barvy černé do domu v němž odpočívá zesnulý; s knězem jdou též sluhové kostelní a sbor zpěváků. Postaviv se kněz k nohám zemřelého kropí jej po třikráte svčcenou vodou říkaje: „Rore coelesti“ etc. (Rosou nebeskou občerstvíš

duši tvoji Bůh Otec i Syn i Duch svatý). Podobně okuřuje též mrtvolu řka: „Odore coelesti“ etc. (Vůni nebeskou nasytíš duši tvou Bůh Otec atd.).

Smysl obřadu toho jest, aby slitování Boží sestoupilo na duši nebožtíkovu jako krůpěje vody svěcené spadají na rakev jeho a by modlitby, jež zaň koná církev Páně, jako lůbezna vůně vystoupíce k nebesům získaly duši jeho blaženost věčnou.

Pak modlí se kněz střídavě se sborem jménem zemřelého kajicný žalm 129. (De profundis.) „Z hlubokosti volal jsem k Tobě, ó Pane“ atd. Pak: „Kyrie eleison — Pater noster“ (Pane smiluj se atd. — Otče náš atd.) a zvláštní modlitbu za zesnulého. Potom vynáší se mrtvola z domu a na cestě pje sbor kajicný žalm 50. („Smiluj se nade mnou, ó Bože!“)

Při vkročení do chrámu, kamž zesnulý křesťan vedle přání církve nesen býti má, vzývá se církev vítězná o přimluvu za duši jeho slovy: „Subvenite“ atd. (Přispějte svatí Boží atd.) Mrtvola uprostřed kostela se postaví (osoba stavu světského nobama, kněz pak hlavou k oltáři) a kolem ní rozžehnou se světla. Pak konávají se hodinky a slouží se mše sv. za mrtvé; není-li toho, tu hned přistoupí kněz k mářám modle se: „Ne-vcházej v soud se služebníkem svým, ó Pane“ atd. Potom zpívá kněz se sborem: „Liberá“ etc., t. j. „Osvoboď mne, ó Pane, od věčné smrti“ atd. a na to: „Kyrie eleison“, „Otče náš“; pak se modlí, aby milosrdný Bůh přijal duši zesnulého do ráje svého. S tím souhlasí též zpěv, který se prozpěvuje, když mrtvola se vynáší na hřbitov: „Do ráje ať sprovodí tebe andělé.“ Na hřbitově, není-li hrob ještě posvěcen, světí se zvláštní modlitbou a pak kněz kropí i okuřuje mrtvolu a hrob i zapje chvalozpěv Zachariášův (Benedictus — Požehnaný Pán Bůh Israelský), po kterémž mrtvola do hrobu se spustí. Kněz při tom říká: „Přijmiž, země, co tvého jest, a Bůh, což jeho jest,“ a házeje něco prsti na rakev praví: „Pomni, člověče, že prach jsi a v prach se obrátíš.“ Slovy řečeného chvalozpěvu duše takorůka vítá Pána Boha v nebesích a koří se jemu. Konečně ještě jednou církev bojující ústy kněze prosí o slitování za zemřelého a prosbou, aby mu Pán Bůh popřál odpo-

činutí věčného, celý obřad se ukončí. — Obyčejně se připojuje na konec „Salve regina“ (Zdrávas královno), jakoby duše do nebe přijatá slovy těmi pozdraviti chtěla královnu nebeskou Marii.

Takto doprovází církev údy své z toho místa vyhnanství do otčiny pravé v nebesích. Jak vidno, všechny modlitby její při pohřbu k tomu směřují, aby duše na přitlumu církve bojující na zemi i vítězné v nebesích milosrdného došla soudu a s Bohem na věky spojena byla.

Dle okolností některé části těchto obřadů zdušních se vynechávají, jmenovitě, když mrtvola ihned z domu se nese na hřbitov.

Obřad pohřební při dítkách nedospělých jeví ráz radosti, proto i roucho knězovo jest barvy bílé; i žalmy a modlitby jsou téže povahy. Církev raduje se totiž nad stavem milosti, v jakémž dítě odchází ze světa, a přeje dospělým téže milosti Boží.

IV. O církevních modlitbách a pobožnostech.

§ 85. O církevních modlitbách a pobožnostech vůbec.

Při výkonech a obřadech církevních zavedeny jsou a mimo to věřícím k častějšímu konání odporučeny kromě modliteb mešních a zvláštních významných modliteb při udělování sv. Svátostí i svátostin obzvláště tyto modlitby:

1. Modlitba Páně. 2. Vyznání víry. 3. Litanie. 4. Pozdravení andělské a modlitba Anděl Páně. 5. Růženec.

Mimo to zavedeny jsou a schváleny po celé církvi ku pobožnosti veřejné: 1. Křížová cesta; 2. Posvátné průvody a 3. Pouti.

§. 86. O modlitbách církevních zvlášť.

1. Modlitby Páně, modlitby to i původem i obsahem svým nejvýtečnější, v níž vše jest řečeno, začkoli křesťan Boha prositi má, užívá církev při všech téměř výkonech a obřadech.

(Při mši sv., při udělování sv. svátostí, při svěceních i žehnáních.)

2. Vyznáním víry projevuje a vzbuzuje katolický křesťan i církev veškerá víru svoji. Jest pak trojí vyznání víry, jehož se užívá: a) apoštolské, nejstarší původem, již z dob apoštolských pochodící a co nejstručněji obsahující nejhlavnější články sv. víry naší; b) vyznání nicenokonstantinopolské, jež modlí se kněz při mši sv., c) tridentské, složené na sněmu tridentském (r. 1563.) a projádřující ryzí víru katolickou naproti bludům XVI. století; pročež i nekatolík, jenž k církvi naší přestupuje, povinen jest složití toto vyznání.

3. Litanie (tolik co pobožnost konaná střídavě od kněze a lidu), schválené k veřejným službám Božím, jsou troje: a) Litanie ke všem svatým, jížto církev přechasto užívá při mnohých výkonech (na př. při svěcení na kněžství, při svěcení chrámů a p.): b) litanie ku blah. Panně Marii, či Loretanská, zvaná tak proto, že poprvé konána byla ve slovutném místě poutním Loretě ve Vlaších; c) litanie o nejsladším jménu Pána Ježíše. Při pobožnostech soukromých jsou však i jiné ještě litanie oblíbeny a dovoleny.

Konávajíť pak se litanie obyčejně při bohoslužbě odpolední, při čemž přidávají se i jiné přiměřené modlitby a ku konci uděluje se požehnání vel. Svátostí oltářní. (§ 83.)

4. Blahoslavenou Bohorodičku ctí a vzývá církev pozdravením andělským, jež přechasto připojuje k modlitbě Páně. Hlavně pak děje se to třikráte denně (ráno, v poledne a večer) na znamení dané zvonem (klekání), kdežto totiž věřící modlíce se „Anděl Páně“, připomínají si vtělení Syna Božího i Matku jeho přesvatou pozdravují. V čas velikonoční místo „Anděl Páně“ modlíváme se též: „Raduj se nebes Královno, Alleluja! atd. (Regina coeli laetare, Alleluja!)

Růženec jest modlitba skládající se jako věnec z růží ze 150 pozdravení andělských, a pak z rozličných tajemství ze života Páně i blahoslavené Matky jeho. Úvodem k této modlitbě jest apoštolské vyznání víry; celá pak modlitba dělí

se dle povahy tajemství oněch na tři části: a) růženec radostný, v němž si připomínáme početí, vtělení, narození a dětinný věk Syna Božího; b) růženec žalostný, jenž nám uvádí v pamět umučení a smrt Páně; růženec slavný, obsahující tajemství oslavy a povýšení Krista Pána i blah. Panny. Ku každé z těchto tří částí jest úvodem jádro všech modliteb, modlitba Páně, závěrkem pak: „Sláva Bohu Otcí“ atd.; ku každému „Zdrávasu“ pak se za slovem „Ježíš“ připojuje jedno z řečených tajemství, na př.: „Jehož jsi, ó Panno, z Ducha sv. počala“ atd.

Z toho patrně jest, že modlitbou touto ctíce Pannu Marii spolu i veškeré dílo vykoupení rozjímáme k nemalému duchovnímu prospěchu svému.

§ 87. O pobožnostech církevních zvlášť.

1. Pobožnost křížové cesty. Křížovou cestou rozumí se vlastně ona cesta, již konal Pán, nesa těžký kříž z domu Pilátova v Jerusalemě na horu Kalvarskou, kdež na vykoupení naše podstoupil smrt. Křesťané všechněch dob tuto posvátnou cestu v uctivosti největší chovajíce ona místa, na nichž se událo něco pamětihodného se Spasitelem, zvláštními sochami neboli obrazy poznačili, a při nich přehořké umučení Páně zbožně rozjímali. Takovýchto obrazů (stationes = zastavení) čítáno čtrnáct. Brzy však též, aby se vyhovělo zbožnému citu věřících i mimo Jerusalema, vyobrazovala se křížová cesta Jerusalemská ve chrámech i rodinách katolických po veškerém světě a spolu šířila se i pobožnost křížové cesty. Záležít pak pobožnost ta v tom, že věřící zastavují se u každého ze 14 vyobrazení, opatřených posvěcenými křížky, rozjímajíce vy-podobněný výjev z umučení Páně a pak konají modlitbu k umučenému Spasiteli, v nížto jmenovitě projádřují úmysly své na polepšení života. Děje se hlavně v době svatopustní.

2. Dle příkladu Starého Zákona i k naší novozákonní bohoslužbě patří zbožné průvody (processiones), jimiž církev sv. vyprošuje pomoci a ochrany Boží v potřebách

obecných jmenovitě pak úrody zemské a jimiž i věřící veřejně přiznávají se k víře a církvi katolické.

Mimo průvody, jež liturgickým významem svým přiléhají k některým slavnostem roku církevního, jako průvod o svátku Hromnic (§ 26.), na neděli Květnou (§ 30.) a o Božím Těle (§ 40.) konají se ještě každoročně pravidelně průvody:

A) V den sv. Marka (25. dubna). Původ tohoto průvodu sahá do pradávných dob (sv. papeže Řehoře), a způsob, jakýmž se koná, jest v podstatě tento:

a) Kněz v rouchu kajicném (barvy fialové) slouží napřed zvláštní mši sv. (prosební), a po ní zapěje sbor pěvců chrámových žalm 43.: „Exsurge Domine!“ (Povstaň, ó Pane!)

b) Pak zpívají se litanie ke všem svatým a průvod ubírá se za hlaholu zvonů do osady a do polí. V čele průvodu se nese kříž na význam, že věřící ve jménu Páně jsou shromáždění, a že prosby své k nebesům vysílají opírajíce se o slova Pána Ježíše: „Kdekoli jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, jsem uprostřed nich.“ Mat. 18.

Z téže příčiny nesou se při těchto průvodech i paškál i socha Spasitele vzkříšeného.

U sochy nějakého svätce anebo v kapli učiní se zastavení (celkem obyčejně čtyři). Tu zpívá se pokaždé začátek jednoho ze čtyř sv. evandélií a koná se modlitba za úrodu zemskou, po čemž kněz žehná pole i luhy.

c) Pak navrátí se průvod nazpět do chrámu a celá pobožnost ukončí se tu modlitbami za všeobecné potřeby křesťanstva.

2. Týmž řádem konají se i průvody v t. zv. křížových dnech, jež připadají na pondělek, úterý a středu před slavností Nanebevstoupení Páně. (§ 37.)

Tyto průvody zavedl nejprve sv. Mamert, biskup Vienašský, ve Francii v 5. století za tím úmyslem, aby Bůh zachrániti ráčil okolí města toho od těžkých pohrom (moru, neúrody a p.), jimiž právě bylo navštíveno. Z Francie pak rozšířily se řečené průvody poněmhu i do jiných zemí, až pak zákonem všeobecným pro veškeru církev zavedeny byly.

Při těchto průvodech prosíme hlavně o zachování úrody zemské, což zajisté příhodně dítí se má v době jarní, jež přechasto rozhoduje o zdaru plodin polních.

3. Mimořádné průvody konávají se i jindy za různými účely; na př. na vyprošení vláhy po čas sucha, za odvrácení nakažlivých nemocí, v čas vojny, o milostivém létě (průvody jubilejní) a p.

§ 88. O poutech.

Zbožné průvody do vzdálenějších míst, kteráž proslula zvláštními projevy milosrdenství Božího na přímluvu svatých (jmenovitě blah. Panny Marie) nazývají se pouti (peregrinationes sacrae) a jsou, dějí-li se ovšem v pravém úmyslu a způsobem kajicným, od církve schváleny; mohou i sloužiti za obraz putování našeho vezdejšího životem. Jsoutě původu prastarého; ano stopy jejich nacházíme již ve Starém Zákoně. Israelité totiž putovávali z celé země k výročním slavnostem do chrámu Jerusálémského, ano i Pán sám tutěž cestu častěji konal.

V církvi křesťanské pak obzvláště sv. země, dějiště veledivů lásky Boží k nám, pak Řím, hlavní město křesťanstva, krví přčetných reků víry a ctnosti zasvěcené, v novější době i Loreto, Marianské Cely, Lurdy a jiná místa jsou předmětem a cílem poutí posvátných. Takovými pouti vyhovuje se jakési potřebě srostlé s povahou člověka, jenž totiž rád prach všední odkládaje na čas opouští domov a obyčejné zaměstnání své a chce duševně pookřáti. K tomu právě slouží pouti arcit konané tak, jak si toho přeje církev. Proto i země naše mají četná místa poutní, hojně a s důvěrou zbožným lidem navštěvovaná. Jsout to na př. u nás na Moravě: Hostýn, Vranov, Křtiny, Sloup, Velehrad a jiná; v Čechách: Chrám sv. Víta v Praze a v něm hrob sv. Václava, sv. Jana Nepomuckého; hrob sv. Ludmily na hradě Pražském, St. Boleslav, sv. Hora u Příbrami a j.

OBSAH.

	Strana.
Předmluva k prvnímu a k druhému vydání	3
Předmluva k třetímu vydání	4
Úvod.	
§ 1. Pojem, původ a potřeba liturgiky	5
§ 2. Rozvrh liturgiky	6
Část první: všeobecná.	
I. O liturgických osobách.	
§ 3. O liturgických osobách vůbec	7
§ 4. Ústava církve	8
II. O liturgických místech.	
§ 5. O chrámech za dob předkřesťanských	9
§ 6. O chrámech křesťanských	10
§ 7. O úpravě chrámu křesťanského vůbec	11
§ 8. O úpravě chrámu zvláště a to o úpravě vnější	12
§ 9. O vnitřní úpravě chrámu. Presbyterium	12
§ 10. O obrazech posvátných a významu jejich	14
§ 11. O lodi a předstíni chrámové	15
§ 12. Hřbitov	17
III. O věcech čili příslušenostech liturgických.	
§ 13. Liturgická roucha vůbec	17
§ 14. O liturgických oděvech zvláště	18
§ 15. Roucha a význaky velekněžské čili biskupské (pontificalia)	19
§ 16. O barvách liturgických	20
§ 17. O nádobách liturgických	20
§ 18. O knihách liturgických a o liturgické řeči	22
§ 19. O jiných předmětech liturgických	23
IV. O liturgických dobách aneb o roce církevním	
§ 20. O církevním roce vůbec	23
1. O posvátné době vánoční.	
§ 21. Význam a trvání doby vánoční	26
§ 22. Advent	26
§ 23. Vánoce a jich oslava v církvi i v rodině	28
§ 24. Oktáv vánoční	29
§ 25. Svátek Zjevení Páně čili sv. tří králů	30
§ 26. Pohodí vánoční	31
2. O posvátné době velikonoční.	
§ 27. Význam a trvání doby velikonoční	32
§ 28. Předhodí velikonoční. A) Doba devítidlová	33
§ 29. B) Doba svatopostní (Quadragesima)	34
§ 30. C) Týden pašijový. Neděle květná	36
§ 31. Temné hodinky jitří	37
§ 32. Zelený čtvrtek	38
§ 33. Veliký pátek	40
§ 34. Bílá sobota	42
§ 35. Svátky velikonoční	44
§ 36. Oktáv velikonoční	45
§ 37. Pohodí velikonoční. Slavnost Nanebevstoupení Páně	46
3. O posvátné době svatodušní.	
§ 38. Význam a trvání doby svatodušní	47
§ 39. Svátky svatodušní	48

§ 40. Svátek nejsv. Trojice a Božího Těla	48
§ 41. Pohodi svatodušní	50
§ 42. Svátky svatých vůbec. Svátky Marianské	50
§ 43. Svátky andělův a svatých	53
§ 44. Svátky sv. patronů zemských	54

Část druhá: Liturgika zvláštní.

§ 45. O posvátných či liturgických výkonech vůbec	57
---	----

I. O oběti novozákonní.

§ 46. O oběti vůbec a o starozákonní zvlášť	57
§ 47. O mši svaté	58
§ 48. O poměru mše sv. k oběti Páně na kříži	60
§ 49. Podstata a rozvrh mše sv.	61
§ 50. A) Přípravná část	61
§ 51. B) Podstatná část. 1. Obětování	66
§ 52. 2. Proměnění či pozdvihování	68
§ 53. 3. Přijímání	70
§ 54. C) Závěrek mše sv.	71
§ 55. Mše sv. za zemřelé čili zádušní	72

O svátostech v příčině liturgické.

§ 56. O svátostech vůbec	74
§ 57. Křest	75
§ 58. Obřady při udělování sv. křtu, a to: A) u dveří chrámových	76
§ 59. B) Obřady u křtitelnice	77
§ 60. Svátost břimování a způsob, kterýmž se uděluje	80
§ 61. Svátost oltářní a obřady při přijímání	81
§ 62. Svátost pokání a způsob, kterým se uděluje	83
§ 63. Přídavek: O dřívější kázni církevní a o odpustcích	84
§ 64. Svátost posl. pomazání a obřady při zaopatřování nemocných	85
§ 65. a 66. Pokračování	86—87
§ 67. Svátost svěcení kněžstva vůbec	88
§ 68. Obřady při svěcení kněžstva A) O nižších svěceních	89
§ 69. B) O vyšších svěceních. I. Podjáhensství; II. jáhenství	90
§ 70. III. Svěcení na kněžství	91
§ 71. Svěcení na biskupa	92
§ 72. Volba a korunovace papeže	95
§ 73. Svátost stavu manželského a obřady při sňatku	96

III. O svátostinách.

§ 74. O svátostinách vůbec	97
§ 75. O svěceních, jež biskupovi jsou vyhrazena A) Svěcení olejů sv.	98
§ 76. B) Svěcení chrámu	98
§ 77. C) svěcení hřbitova	101
§ 78. D) Svěcení zvonů	102
§ 79. O svěceních, k nimž oprávnění jsou kněží vůbec	103
§ 80. I. O svěceních na určité dny r. církl. připadajících A) V době vánoční	103
§ 81. B) V době velikonoční a C) V době svatodušní	104—105
§ 82. II. O svěceních, jež konají se, kdykoli toho vyžaduje potřeba	105
§ 83. O nejdůležitějších žehnáních církevních	106
§ 84. Křesťanský pohřeb	108

IV. O církevních modlitbách a pobožnostech

§ 85. O církevních modlitbách a pobožnostech vůbec	110
§ 86. O modlitbách církevních zvlášť	110
§ 87. O pobožnostech církevních	112
§ 88. O poutech	114

V knihtiskárně benediktinů v Brně

lze objednat:

Pláček J., **Z moudrosti předkův.** Stran 45. Cena 15 kr.

Procházka Jakub, **Zvony a věže kostelní.** Stran 35. Cena 30 kr.

Procházka Matěj, **Život sv. Methoda.** Stran 247. (s obrázky).
Cena 2 zl. 50 kr. Snížená cena 1 zl. 80 kr.

Sv. Tomáše Aqu., **Výklad modlitby Páně.** Přeložil M. Vaněk. Stran 56. Cena 15 kr.

Vychodil P. Dr., **Apologie křesťanství.** Díl I. stran 320.
Cena 1 zl. 95 kr. Díl II. Stran 80. Cena 50 kr.

Walter Jos. Dr., **Mše svatá, nejsvětější poklad na světě.**
Vzdělávací kniha pro křesťanský lid. Díl I. stran 215.
Cena 55 kr. Díl II. stran 232. Cena 60 kr.

Svatí patronové na každý den v roce. Cena 1 zl. vázané.

Nástěnné obrazy sv. Gyrilla a Methoda.

Obraz Pirchanův,

barvotisk, rozměru 54 × 32 cm., původní cena 1 zl. 50 kr.,
snížená cena 75 kr.

Obraz Seitzův,

barvotisk, rozměru 58 × 34 cm., původní cena 2 zl., snížená
cena 1 zl.

Papežská
knihtiskárna benedikt. rajhradských v Brně,
Dominikánská ulice čís. 4.,
tiskne a vydává svým nákladem následující časopisy:

Hlídká. Měsíčník vědecký, se zvláštním zřetelení k apo-
logetice a filosofii. Sešity po 5 arších velké 8°. Předplatné
ročně 4 zl.

Škola Božského Srdce Páně. Měsíční list pro
katolíky, spolky a bratrstva v Čechách, na Moravě a ve
Slezsku. Vychází měsíčně o 2 arších velké 8°. Před-
platné roční 1 zl. 60 kr.

Květy Marianské. List měsíční ctitelů P. Marie.
Vychází počátkem každého měsíce o 1½ archu. Před-
platné roční 80 kr.

Anděl Strážný. Časopis pro křesťanskou mládež.
Vychází počátkem každého měsíce o 2 arších. Roční
předplatné 80 kr..

